

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS MOKYKLOS
VIEŠOSIOS TEISĖS INSTITUTAS

EGLĖ LIAUDGINAITĖ
(ADMINISTRACINĖ TEISĖ)

KONSTITUCINIAI VALSTYBĖS TARNYBOS PAGRINDAI
Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė –
Prof. dr. Toma Birmontienė

Vilnius, 2023 m.

TURINYS

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS	3
1. ĮVADAS	4
2. VALSTYBĖS TARNYBOS SAMPRATA.....	11
2.1. Konstitucinė valstybės tarnybos samprata	12
2.2. Valstybės tarnybos Lietuvoje modelis	14
2.3. Viešasis interesas valstybės tarnyboje	17
2.4. Valstybės tarnybos konstituciniai principai	21
2.4.1. Valstybės tarnybos sistemos vieningumas	22
2.4.2. Lojalumas Lietuvos valstybei ir jos konstitucinei santvarkai	26
2.4.3. Paklusimas Konstitucijai ir teisei	27
2.4.4. Valdžių padalijimo ir valdžios galių ribojimo principai	28
2.4.5. Atvirumas ir prieinamumas žmonėms	29
2.4.6. Skaidrumas ir viešumas.....	30
2.5. Valstybės valdžios institucijos ir vietos savivalda.....	32
3. VALSTYBĖS TARNYBOS SISTEMA	35
3.1. Institucijos ir įstaigos	36
3.1.1. Valstybės valdžią vykdančios institucijos.....	37
3.1.2. Valstybės institucijos, nepriskiriamos įstatymų leidžiamajai, vykdomajai ar teisminei valdžiai	40
3.1.3. Viešąjį administravimą vykdančios institucijos.....	41
3.2. Valstybės tarnautojas	42
3.3. Viešojo administravimo veikla	47
4. VALSTYBĖS TARNAUTOJO STATUSAS	48
4.1. Teisė stoti į valstybės tarnybą.....	49
4.1.1. Lygiateisiškumas ir konkurencija	50
4.1.2. Bendrieji ir specialieji reikalavimai asmenims, stojantiems į valstybės tarnybą. Kvalifikuotumas.....	52
4.2. Teisė į karjerą valstybės tarnyboje.....	58
4.3. Valstybės tarnautojų socialinės teisės.....	62
4.4. Valstybės tarnautojų atsakomybė	68
5. IŠVADOS.....	72
6. PASIŪLYMAI	74
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	76
ANOTACIJA.....	93
ANNNOTATION	93
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA	94
SUMMARY	96
AKADEMINIO SĄŽININGUMO DEKLARACIJA	98

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija – Konstitucija.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas – Konstitucinis Teismas.
3. Lietuvos Respublikos Seimas – Seimas.
4. Lietuvos Respublikos Vyriausybė – Vyriausybė.
5. Teisės aktų registras – TAR.
6. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas – Valstybės tarnybos įstatymas.
7. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas – Viešojo administravimo įstatymas.
8. Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymas – Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymas.
9. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas – Vietos savivaldos įstatymas.

Pastaba. Išnašose Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai pilnai aprašomi tik pirmą kartą juos minint. Toliau nurodomos tik nutarimų datos.

1. ĮVADAS

Tiriama problema. Viešojo valdymo agentūros duomenimis, per pirmus tris 2023 m. mėnesius Lietuvoje buvo pateiktas 1001 įstaigų prašymas skelbti konkursus ir atrankas į valstybės tarnautojo pareigas¹. Šiuo laikotarpiu 473 valstybės ir savivaldybių institucijose bei įstaigose buvo patvirtintos 62 953 pareigybės, iš kurių – 28 443 karjeros valstybės tarnautojų². Iš visų šalyje darbo rinkoje dalyvaujančių 1,4 milijono gyventojų valstybės tarnautojai sudaro 4,5 procento dirbančiųjų. Nors tai nėra itin didelė dalis, tačiau ypatingas valstybės tarnautojų statusas bei valstybės tarnybos kaip valstybės valdymo įgyvendinimo instituto vaidmuo suponuoja aktualumą analizuoti ir vertinti valstybės tarnybos pagrindus.

Lietuvoje valstybės tarnybos sistema buvo reformuota ne vieną kartą, svarbiausias įstatymas, reglamentuojantis valstybės tarnybą – Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas³ (toliau – Valstybės tarnybos įstatymas) – nuo 1999 metų keistas daugiau nei 130 kartų. Toks teisinis nepastovumas, bandymai nuolat sistemą tobulinti, kaip rodo Viešojo valdymo agentūros atlikti tyrimai ir Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) atlikta analizė, vis tik neduoda siekiamų rezultatų: visuomenė valstybės tarnybą pasitiki mažai ir pasitikėjimo lygis vis mažėja (nuo 2016 m. 5,9 balo iš galimų 10⁴ iki 5,7 balo 2023 m.⁵), didžioji dalis valstybės tarnautojų yra nepatenkinti savo darbu⁶, valstybės tarnyba yra neefektyvi (pagal efektyvumą tarp 38 EBPO šalių užima vos 20 vietą⁷).

Valstybės tarnybos sistemoje susidariusi situacija paskatino Aštuoniolikąją Lietuvos Respublikos Vyriausybę imtis valstybės tarnybos reformos⁸. Tačiau reforma turi turėti pagrindus, kad nesugriautų ir neiškreiptų pačios sistemos. Todėl yra reikšminga nagrinėti tiek konstitucinę valstybės tarnybos sampratą, tiek konstitucinių valstybės tarnybos pagrindų realizavimo

¹ „Duomenys apie konkursus į valstybės tarnybą“, Viešojo valdymo agentūra, žiūrėta 2023 m. kovo 28 d., <https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiNGI3NDk1YmU0Zjg5OS00NTkxLTg0ZWU0MTlhNjFlN2I5YTdmIiwidCI6IjU4OWQxYzFiLWUyMzgtNDVIYi1iOGIyLTczMWRIYWVhMWViMSIsImMiOiJh9&pageName=ReportSection>.

² „Atviri valstybės tarnybos duomenys“, Viešojo valdymo agentūra, žiūrėta 2023 m. kovo 28 d., <https://statistika.vtd.lt/index.html>.

³ Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas, TAR, 1999, žiūrėta 2022 m. sausio 9 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.D3ED3792F52B/asr>.

⁴ „Labiausiai valstybės tarnybą pasitiki politikai, mažiausiai – žiniasklaida“, *Valstybės tarnybos portalas*, 2016 m. gruodžio 13 d., <https://portlas.vtd.lt/lt/news/visuomenei/labiausiai-valstybes-tarnyba-pasitiki-politikai-maziausiai-ziniasklaida-668.html>.

⁵ „Valstybės reforma: lūžis ar tik pudra“, *Diena.lt*, 2022 m. rugsėjo 10 d., <https://m.diena.lt/naujienos/lietuva/politika/valstybes-reforma-luzis-ar-tik-pudra-1094611>.

⁶ „Neįgyvendinus valstybės tarnybos pertvarkos šalies lauks stagnacija“, Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2022 m. rugsėjo 14 d., <https://lr.lt/lt/naujienos/neigyvendinus-valstybes-tarnybos-pertvarkos-salies-lauks-stagnacija>.

⁷ „Viešojo sektoriaus ataskaita 2016-2019 m.“, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija, žiūrėta 2023 m. kovo 27 d., https://strata.gov.lt/images/tyrimai/2020-metai/geresnis-valdymas/202009_viesojo_sektoriaus_ataskaita.pdf.

⁸ „Aiškinamasis raštas dėl įstatymų projektų 2022-11-15 Reg. Nr. XIVP-2066(3) - XIVP-2103(3)“, LRS, 2022, žiūrėta 2023 m. kovo 17 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/c78161c064a511ed44ca0eeb008140?jfwid=p0if0g33r>.

ordinarinėje teisėje klausimą. Konstituciniai valstybės tarnybos pagrindai galėtų būti tie orientyrai, kurie neleistų nuklysti nuo konstitucinio reguliavimo, išlaikytų tam tikrą stabilumą ir pastovumą nuolat reformuojant valstybės tarnybos sistemą.

Valstybės tarnyba yra reglamentuota Lietuvos Respublikos Konstitucijos⁹ 5 straipsnio 3 dalyje, 8 straipsnyje, 25 straipsnio 5 dalyje, 29 straipsnio 1 dalyje, 33 straipsnio 1 dalyje. Taip pat yra plati Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencija, atskleidžianti implicitinius konstitucinius valstybės tarnybos principus ir pagrindus. Fundamentalus Konstitucinio Teismo nutarimas, atskleidžiantis valstybės tarnybos pagrindus, priimtas dar 2004 m. gruodžio 13 d.¹⁰, o per pastaruosius 19 metų konstitucinė doktrina nuolat pildėsi ir gausėjo.

Baigiamojo darbo aktualumas. Kaip minėta, fundamentalus, esminis Konstitucinio Teismo nutarimas, plačiausiai ir nuodugniausiai atskleidžiantis konstitucinius valstybės tarnybos pagrindus, priimtas 2004 metais. Nors konstitucinė doktrina valstybės tarnybos klausimais plėtėsi, vėlesniuose nutarimuose Konstitucinis Teismas kone kaskart remiasi minėtu 2004 metų nutarimu.

Valstybės tarnybos konstitucinė samprata teisės doktrinoje nagrinėta atskiruose mokslininkų straipsniuose, magistro baigiamuosiuose darbuose, šiek tiek dėmesio skirta administracinės teisės vadovėliuose. Tačiau didžioji dalis teisės mokslo doktrinos apie valstybės tarnybą suformuota remiantis Konstitucinio Teismo jurisprudencija.

Per 30 Lietuvos nepriklausomybės metų keitėsi valstybės tarnybą reglamentuojantys įstatymai ir poįstatyminiai teisės aktai. Nuo 1995 m. iki 1999 m. galiojęs Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymas ir 1992 – 1999 m. galiojęs Lietuvos Respublikos darbo sutarties įstatymas reglamentavo valstybės tarnybą plačiąja prasme. Nuo 1999 m. liepos 30 d. įsigaliojęs Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas bei kiti įstatymai, reglamentuojantys specifinių valstybės tarnautojų grupių veiklą (pvz., statutinių pareigūnų, teisėjų, valstybės politikų), pakeitė ir performavo valstybės tarnybos sampratą ir sistemą. Tačiau ties tuo teisėkūra nesustoja: Valstybės tarnybos įstatymas iki 2023 m. pradžios buvo keistas daugiau nei 130 kartų ir Aštuonioliktosios Vyriausybės yra planuojama dar viena valstybės tarnybos reforma¹¹.

2008 metų ekonominė krizė Lietuvoje iššaukė naujų teisinių ginčų, kurie formavo tiek valstybės tarnautojo, tiek valstybės tarnybos sampratą. 2019 metais įteisinus individualaus konstitucinio skundo institutą atsirado galimybė valstybės tarnautojams pasinaudojus visomis įstatymuose nustatytomis savo konstitucinių teisių ar laisvių gynybos priemonėmis kreiptis į

⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucija, TAR, 1992, žiūrėta 2021 m. gruodžio 30 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.47BB952431DA/asr>.

¹⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“, TAR, žiūrėta 2022 m. sausio 5 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A68FB5998148>.

¹¹ „Dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, LRS, 2020, žiūrėta 2023 m. kovo 13 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/973c87403bc311eb8c97e01ffe050e1c>.

Konstitucinį Teismą dėl įstatymų, reguliuojančių valstybės tarnybą, atitikties Konstitucijai, tokiu būdu plėtėsi oficialiosios konstitucinės doktrinos nagrinėtų valstybės tarnybos instituto aspektų ratas. Pagal individualius konstitucinius skundus Konstitucinio Teismo buvo nagrinėtos bylos valstybės tarnautojų, įtariamų ar kaltinamų padarius tam tikras nusikalstamas veikas, nušalinimo nuo pareigų¹², pareigūnų ir karių valstybinės pensijos¹³, neterminuoto draudimo būti statutiniu valstybės tarnautoju asmeniui, teistam dėl bet kurio tyčinio nusikaltimo¹⁴.

Pastebima, kad dauguma mokslinių tyrimų, kurie analizuoja konstitucinę valstybės sampratą bei kelia valstybės tarnybos tobulinimo klausimus, įgyvendinti 2009-2011 metų laikotarpiu. Tačiau per pastarąjį dešimtmetį išsiplėtus teisinių ginčų ir Konstitucinio Teismo nutarimų valstybės tarnybos reguliavimo klausimų amplitudei tampa aktualu iš naujo sistemiškai pažvelgti į valstybės tarnybą ir jos konstitucinius pagrindus.

Valstybės tarnybą reguliuoja daugiausia administracinės teisės normos. Kaip ordinarinėje teisėje atsiskleidžia Konstitucinio Teismo suformuluota valstybės tarnybos doktrina, praktiškai nėra nagrinėta. Teisės mokslininkai (L. Beliūnienė, O. Buišienė, E. Jarašiūnas, N. Glebovė) atlikdami tyrimus apie valstybės tarnybą remiasi konstitucine doktrina, tuo tarpu kiti mokslininkai (A. Bakaveckas, I. Deviatnikovaitė, M. Striuogienė) analizuoja įstatymus, teorinius valstybės tarnybos modelius ir (arba) skirtingų valstybių praktikas. Kaip perkeliamos Konstitucinio Teismo suformuotos nuostatos į įstatymus ir kitus teisės aktus, dažniausiai lieka politinių diskusijų ribose.

Sparčiai besikeičianti Lietuvos visuomenė kelia klausimų, kaip prie šių pokyčių prisitaiko valstybės tarnybos sistema. Verslo sektoriuje taip stipriai akcentuojamas efektyvumas ir konkurencingumas valstybės tarnyboje tarsi neegzistuoja. Konstitucinis Teismas yra ne kartą

¹² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2021 m. gruodžio 22 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo (2018 m. birželio 29 d. redakcija) 40 straipsnio 1 dalies 3 punkto, 41 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, 2021, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/987a5d70633711eca9ac839120d251c4>.

¹³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2021 m. liepos 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 3 dalies 1 punkto (2015 m. birželio 25 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, 2021, žiūrėta 2023 m. balandžio 2 d., <https://e-tar.lt/portal/lt/legalAct/b3d98930e61211eb9f09e7df20500045>.

¹⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2021 m. balandžio 14 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statuto 9 straipsnio 2 dalies 1 punkto nuostatos atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, 2021, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/fc2ffed09d1511eb9fecb5ecd3bd711c>.

pažymėjęs, kad valstybės tarnyba turi būti efektyvi¹⁵, tačiau kyla klausimų, ar teisinis reguliavimas sudaro prielaidas efektyvumui.

Aštuonioliktajai Vyriausybei viešai pristačius planuojamą valstybės reformą, kilo daug diskusijų tiek tarp pačių valstybės tarnautojų¹⁶, tiek tarp teisininkų, taip pat aukščiausių valstybės politikų¹⁷. Planuojamoje reformoje daug dėmesio skirta valstybės tarnautojų socialinių garantijų mažinimui, reforma pagrįste orientuota tik į vadovų korpusą. Konstituciniai valstybės tarnybos pagrindai turėtų būti esminis dalykas, kurį nuolat turėtų vertinti valstybės tarnybos reformos autoriai, siekdami nenutolti nuo konstitucinių principų ir vertybių.

Baigiamojo darbo mokslinis naujumas ir baigiamajame darbe tiriamos problemos ištyrimo lygis. Konstitucinė valstybės tarnybos samprata yra analizuojama ir pateikiama konstitucinės teisės vadovėlyje „Lietuvos konstitucinė teisė“. 2022 metais atnaujinto vadovėlio skyriuje „Valstybės valdžių ir valstybės institucijų sistemų konstituciniai pagrindai“¹⁸ autorė O. Buišienė skiria dėmesio ir Konstitucinio Teismo jurisprudencijai valstybės tarnybos klausimais. Tai jau trečiasis šio vadovėlio leidimas, tačiau pažymėtina, kad Konstitucinio Teismo jurisprudencijos pokyčiai ir naujovės 2017 – 2022 metais valstybės tarnybos kontekste vadovėlyje „Lietuvos konstitucinė teisė“ yra nepakankamai atskleisti. Iš tiesų, nors valstybės tarnybos reforma

¹⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. rugpjūčio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. vasario 27 d. nutarimo Nr. 222 „Dėl kandidato į Vyriausybės atstovus“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymo 9 straipsniui“, TAR, žiūrėta 2022 m. sausio 15 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A8A325569EDE>; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 22 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 24 d. nutarimu Nr. 966 „Dėl Priėmimo į valstybės tarnautojo pareigas tvarkos patvirtinimo“ (2002 m. birželio 24 d., 2002 m. rugpjūčio 29 d., 2003 m. birželio 3 d., 2003 m. lapkričio 25 d., 2005 m. spalio 28 d. redakcijos) patvirtintos Priėmimo į valstybės tarnautojo pareigas tvarkos atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo 3 straipsnio (2002 m. balandžio 23 d. redakcija) 1 daliai, dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 24 d. nutarimu Nr. 966 „Dėl Konkursų į valstybės tarnautojo pareigas organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (2006 m. birželio 28 d. redakcija) patvirtinto Konkursų į valstybės tarnautojo pareigas organizavimo tvarkos aprašo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo 3 straipsnio (2002 m. balandžio 23 d., 2007 m. birželio 7 d. redakcijos) 1 daliai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 24 d. nutarimu Nr. 966 „Dėl Konkursų į valstybės tarnautojo pareigas organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (2007 m. rugsėjo 26 d., 2007 m. gruodžio 12 d. redakcijos) patvirtinto Konkursų į valstybės tarnautojo pareigas organizavimo tvarkos aprašo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo 3 straipsnio (2007 m. birželio 7 d. redakcija) 1 daliai“, TAR, žiūrėta 2022 m. sausio 15 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.F509FB8BE2CF>; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2018 m. birželio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos karo prievolės įstatymo 41 straipsnio 1 dalies 3 punkto, Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo 11 straipsnio 2 dalies ir 13 straipsnio 2 dalies nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, žiūrėta 2022 m. sausio 15 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/b997ec50697d11e8ac27abd8fa093003>.

¹⁶ „Profesajunga: valstybės tarnybos reforma – tai nepagrįsti ir neargumentuoti siūlymai pabloginti tarnautojų sąlygas“, *Delfi.lt*, 2022 m. spalio 3 d., žiūrėta 2023 m. kovo 9 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/profsajunga-valstybes-tarnybos-reforma-tai-nepagristi-ir-neargumentuoti-siulymai-pabloginti-tarnautoju-salygas.d?id=91372521https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/profsajunga-valstybes-tarnybos-reforma-tai-nepagristi-ir-neargumentuoti-siulymai-pabloginti-tarnautoju-salygas.d?id=91372521>.

¹⁷ „G. Nausėda apie valstybės tarnybos reformą: tarnautojų garantijų „negalime išmesti į šiukšlių kibirą“, *Verslo žinios*, 2023 m. kovo 9 d., žiūrėta 2023 m. kovo 9 d., <https://www.vz.lt/verslo-aplinka/2023/03/09/g-nauseda-apie-valstybes-tarnybos-reforma-tarnautoju-garantiu-negalime-ismesti-i-siuksliau-kibira>.

¹⁸ Ona Buišienė, „Valstybės valdžių ir valstybės institucijų sistemų konstituciniai pagrindai“ iš *Lietuvos konstitucinė teisė*, Vytautas Sinkevičius ir kt. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2022), 427–441.

(2018 metais įsigaliojo nauja Valstybės tarnybos įstatymo redakcija) atnešė naujovių, Konstitucinio Teismo jurisprudencija nuo fundamentalaus 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimo beveik nekito, buvo nuosaikiai ir gana konservatyviai plėtojama.

Teisės mokslininkai (A. Vaičaitis, P. Jurčys) yra išsamiau analizavę minėtą fundamentalų Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimą¹⁹. Šia tema publikuotuose moksliniuose straipsniuose yra pateikiama daug kritikos Konstitucinio Teismo pasirinktam argumentavimo stiliui, formuluojamai valstybės tarnybos sampratai. Autoriai gana kontroversiškai pasisako apie Konstitucinio Teismo jurisprudenciją.

Konstitucinė valstybės tarnybos samprata buvo nagrinėta N. Glebovės straipsnyje²⁰, S. Mužilaitės magistro baigiamajame darbe²¹. Valstybės tarnybos tema publikuojami straipsniai ir daktaro disertacijos, kuriuose plačiau nagrinėjamos valstybės tarnautojų statuso, valstybės tarnautojų garantijų²², darbo ir teisinių santykių atskyrimo problematikos²³ temos.

Administracinės teisės mokslininkai valstybės tarnybą dažniausiai aptaria kaip vieną iš administracinės teisės institutų, paprastai neatsiejamai nuo viešojo administravimo, tuo tarpu valstybės tarnautojai dažniausiai aptariami kaip vienas iš administracinių teisinių santykių subjektų²⁴.

Šis baigiamasis darbas yra aktualus ir reikšmingas teisės mokslui, nes jame išsamiai analizuojama konstitucinė jurisprudencija, jo realizavimas ordinarinėje teisėje ir Aštuonioliktosios Vyriausybės planuojamoje valstybės tarnybos reformoje. Tyrime apžvelgiami duomenys yra nauji ir plačiau nenagrinėti mokslinėje literatūroje. Baigiamajame darbe taip pat daug dėmesio skiriama konstitucinės ir administracinės teisės santykiui valstybės tarnybos reglamentavime. Magistro baigiamajame darbe daromos išvalgos gali būti naudingos vykdant valstybės tarnybos reformą.

Baigiamojo darbo reikšmė. Pastebima, kad Lietuvoje valstybės tarnybos sistemos didesnės ar mažesnės reformos vyksta kone su kiekvienos naujos politinės jėgos atėjimu į valdžią. Toks nestabilumas sukelia neigiamų pasekmių, tokių kaip valstybės tarnautojų nepasitenkinimą

¹⁹ Vaidotas Vaičaitis ir Paulius Jurčys, „Biurokratinė valstybės tarnybos ir centralizuoto viešojo valdymo samprata bei Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimo argumentavimo stilius“, *Justitia*, 1(55) (2005): 56-63; Vaidotas Vaičaitis, „Konstitucinė valstybės tarnybos samprata ir valstybės tarnybos tobulinimo koncepcija“, *Teisė*, 78 (2011): 119-136.

²⁰ Neringa Glebovė, „Valstybės tarnybos sampratos ypatumai ir valstybės tarnautojo statuso ypatumai“, *Teisė*, 76 (2010): 130-148.

²¹ Sigita Mužilaitė, „Valstybės tarnybos konstitucinė samprata“ (magistro baigiamasis darbas, Vilniaus Universitetas, 2012), <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:2018912/datastreams/MAIN/content>.

²² Glebovė, Neringa. „Karjeros valstybės tarnautojo garantijos“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2012), <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:1969659/datastreams/MAIN/content>.

²³ Milana Striuogienė, „Teisinių darbo ir valstybės tarnybos santykių atskyrimo problematika“, *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*, 9 (2013): 255-271.

²⁴ Audrius Bakaveckas, *Administracinė teisė: teorija ir praktika* (Vilnius: MES, 2012), 442-451; Ieva Deviatnikovaitė, *Administracinė teisė. Bendroji dalis* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2021), 305-388.

darbu ar visuomenės nepasitikėjimą valstybės tarnyba. Konstitucinis Teismas ne kartą yra pažymėjęs, kad pasitikėjimas valstybės tarnyba yra pasitikėjimas ir pačia valstybe²⁵.

Baigiamajame darbe išanalizuoti valstybės tarnybos konstituciniai pagrindai yra svarbūs siekiant užtikrinti stabilumą, teisinę tvarką ir demokratijos principų laikymąsi organizuojant (ir reformuojant) valstybės tarnybos sistemą ir veiklą.

Tyrimo tikslas. Sistemiškai išanalizuoti konstitucinę jurisprudenciją ir atskleisti, kaip Konstitucinio Teismo suformuotos nuostatos (ne)atsiskleidžia ordinarinėje teisėje.

Tyrimo uždaviniai.

1. Išanalizuoti valstybės tarnybos sampratą teisės mokslo doktrinoje.
2. Išanalizuoti valstybės tarnybos konstitucinius pagrindus Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje.
3. Išanalizuoti Lietuvos valstybės tarnybos sistemos sandarą ir valstybės tarnautojo statuso ypatumus.
4. Įvertinti konstitucinių valstybės tarnybos pagrindų realizavimą teisėkūroje.

Tyrimo metodika. Konstitucinio Teismo nutarimams ir sprendimams ištirti buvo pasirinktas dokumentų analizės metodas. Taip pat šiuo metodu vadovautasi nagrinėjant įstatymus ir kitus teisės aktus. Sisteminės analizės remtasi atskleidžiant valstybės tarnybos sampratą, analizuota konstitucinė jurisprudencija, teisės mokslininkų darbai, įstatymai.

Kiti taikyti metodai – lyginamasis, aprašomasis, apibendrinimo. Lyginamuoju metodu remtasi analizuojant santykį tarp valstybės tarnybą reguliuojančių konstitucinių normų ir įstatymų ir įstatymų projektų. Aprašomasis metodas taikytas apibendrinant surinktus duomenis ir rezultatus. Apibendrinimo metodas pasitelktas rezultatams suformuoti ir teikiant pasiūlymus.

Pagrindinės sąvokos nagrinėtos taikant lingvistinės analizės metodą. Teleologinis (įstatymų leidėjo ketinimų arba įstatymų tikslo) metodas naudotas analizuojant Aštuonioliktosios Vyriausybės planuojamos valstybės tarnybos reformos projekto dokumentus.

Tyrimo struktūra. Baigiamąjį darbą sudaro įvadas, dėstomoji dalis (trys skyriai), išvados ir pasiūlymai.

Pirmajame skyriuje atskleidžiama valstybės tarnybos samprata Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje, teisės mokslininkų darbuose. Analizuojama, kaip Konstitucinio Teismo

²⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. rugpjūčio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. vasario 27 d. nutarimo Nr. 222 "Dėl kandidato į Vyriausybės atstovus" atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymo 9 straipsniui“, TAR, žiūrėta 2022 m. sausio 15 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A8A325569EDE>; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. balandžio 18 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymo, Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo ir Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statuto nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, žiūrėta 2022 m. sausio 15 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/194ffbe061c311e99676cb74c51fe1f4>.

suformuluoti konstituciniai valstybės tarnybos principai yra realizuojami Valstybės tarnybos ir kituose įstatymuose.

Antrajame skyriuje apžvelgiama valstybės tarnybos sistema, kurią sudaro institucijos ir įstaigos, valstybės tarnautojai ir viešojo administravimo veikla.

Trečiajame skyriuje analizuojami Konstitucinio Teismo suformuluoti valstybės tarnautojo statuso ypatumai. Čia atskleidžiami baigiamajam darbui aktualūs Aštuonioliktosios Vyriausybės planuojamos valstybės tarnybos reformos aspektai ir prognozuojamas jų poveikis valstybės tarnautojams ir visai valstybės tarnybos sistemai.

Darbo pabaigoje, remiantis tyrimo rezultatais pateikiami pasiūlymai, anotacija ir santrauka lietuvių ir anglų kalbomis bei tyrimui naudotos literatūros sąrašas.

Ginamieji teiginiai.

1. Viešojo intereso garantavimas yra vienas svarbiausių konstitucinių valstybės tarnybos imperatyvų.

2. Valstybės tarnybos reforma, kurios nuostatos yra įtvirtintos Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programoje ir Valstybės tarnybos įstatymo Nr. VIII-1316 pakeitimo įstatymo projekte, nepilna apimtimi realizuoja atitinkamas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo suformuluotos doktrinos nuostatas.

2. VALSTYBĖS TARNYBOS SAMPRATA

Valstybės tarnyba yra specifinė žmogaus veikla. Ją galima analizuoti įvairiais požiūriais: socialiniu (kaip valstybės tarnautojų atliekama veikla siekiant užtikrinti viešąjį interesą), politiniu (kaip veikla įgyvendinant valdžios sprendimus), sociologiniu (kaip veikla įgyvendinant valdžios institucijų funkcijas ir kompetencijas)²⁶. Bendrąja prasme valstybės tarnyba – tai valstybės tarnautojai ir jų veikla įgyvendinant jiems pavestas funkcijas bei valstybės politikų priimtus sprendimus. Teisine prasme valstybės tarnyba – tai teisės normų, reglamentuojančių santykius, atsirandančius valstybės tarnyboje, visuma.

Po Lietuvos nepriklausomybės atgavimo, siekiant sureguliuoti valstybės tarnybos santykius, buvo priimtas Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymas²⁷. Jame dominavo su valdymu ir valdžia susijusios sąvokos „valstybės valdymo tarnyba“ ir „valdininkas“. Seimui 1999 m. priėmus naują Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymą²⁸ sąvokos buvo pakeistos. Lingvistiniai pokyčiai teisėkūroje atskleidžia ir teisinio mąstymo kaitą. Viena priežasčių, lėmusių poreikį keisti valstybės tarnybos sampratą ordinarinėje teisėje – valstybės siekis būti priimtai į Europos Sąjungą²⁹. Europos Sąjungos institucijos siekė pakeisti susidariusią situaciją Lietuvos viešajame sektoriuje: iki Valstybės tarnybos įstatymo priėmimo viešajame sektoriuje vyravo nestabilumas, didelė tarnautojų kaita po rinkimų, kompetencijų trūkumas, visuomenės nepasitikėjimas valstybės tarnyba. Europos Sąjunga siekė, kad Lietuva iki įstojimo į Europos Sąjungą atnaujintų savo civilinę valstybės tarnybą, modernizuotų ją ir padarytų efektyvesnę. Naujajame Valstybės tarnybos įstatyme atsirado terminai, artimesni Konstitucijoje vartojamai „valstybinės tarnybos“ sąvokai – „valstybės tarnyba“ ir „valstybės tarnautojas“.

Dabartinės lietuvių kalbos žodyne pateikiamos dvi žodžio „tarnyba“ reikšmės: 1) tarnavimas, tarnautojo pareigos; 2) paslaugų sistema, įmonė³⁰. Pirmasis aspektas teikia nuorodą į tarnystę, tarnavimą, o antrasis – į institucinę sąrangą. Taigi bendrąja lingvistine prasme valstybės tarnyba laikytina valstybės tarnautojų veikla valstybės institucijose. Tarnystės, tarnavimo aspektas išryškinamas ir Konstitucijos 5 straipsnio 3 dalyje „Valdžios įstaigos tarnauja žmonėms“.

Konstitucinei valstybės tarnybos sampratai atskleisti yra svarbu atskirti, kurie valstybės tarnybos instituto elementai kyla iš Konstitucijos, kurie yra įstatymų leidėjo diskrecija. Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos 209.3 punkte numatoma

²⁶ Glebovė, *supra note*, 20:130.

²⁷ Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymas, TAR, 1995, žiūrėta 2022 m. gegužės 19 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.3EFC5919D726>.

²⁸ Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas, 1999-2002 m. galiojusi redakcija, TAR, 1999, žiūrėta 2022 m. gegužės 19 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.D3ED3792F52B>.

²⁹ Buišienė, *supra note*, 18:436; Glebovė, *supra note*, 22:31.

³⁰ „Dabartinės lietuvių kalbos žodynas“, žiūrėta 2023 m. vasario 6 d., <https://ekalba.lt/dabartines-lietuviu-kalbos-zodynas/>.

„Valstybės tarnybos reguliavimo supaprastinimas. Atsisakysime detalaus valstybės tarnybos reguliavimo įstatymais ir Vyriausybės nutarimais, sudarysime sąlygas institucijų vadovams lanksčiai valdyti personalą ir efektyviausiu būdu siekti institucijos tikslų“³¹. Tačiau lanksčios ir efektyvios valstybės tarnybos siekis neturėtų būti priežastis nutolti nuo oficialiosios konstitucinės doktrinos ir atsisakyti įstatymu reguliuoti tuos valstybės tarnybos aspektus, kurie Konstitucinio Teismo yra įvardinti kaip reguliuotini įstatymu taip suteikiant valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms nepagrįstai plačią diskreciją.

2.1. Konstitucinė valstybės tarnybos samprata

Valstybė yra svarbiausias žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo garantas. Tačiau kartu valstybė yra ir subjektas, kuris potencialiai gali pažeisti šias teises ir laisves. XVII amžiuje Dž. Loko suformuluota ir XVIII amžiuje Š. L. Monteskjė išplėtotą valdžių padalijimo idėja, kaip pagrindas užtikrinti žmogaus teises, tapo demokratinių valstybių santvarkos kertiniu elementu. Valstybės valdžių padalijimo principo įgyvendinimas saugo nuo galimų žmogaus teisių pažeidimų, kuriuos potencialiai gali padaryti valstybė³².

Valstybė turi atlikti tris pagrindines funkcijas: leisti įstatymus, juos vykdyti ir spręsti teisinius ginčus. Valdžių padalijimo principas reikalauja, kad valstybės funkcijos turi būti patikėtos atskiroms valdžioms: įstatymų leidžiamajai, vykdomajai ir teisminei. Todėl valdžios institucijų sistemos organizavimas ir veikimas turi būti grindžiamas valdžių padalijimo principu.

Valstybės institucijų poreikis kyla iš valstybės prievolės užtikrinti valstybės funkcijų vykdymą. Pagrindinėms valstybės funkcijoms (teisės kūrimui, teisingumo vykdymui, krašto apsaugai ir kt.) yra formuojama valstybės institucijų sistema. Valstybės institucijos skiriasi savo kompetencijomis, atliekamomis funkcijomis, teisiniu statusu. Dalis valstybės institucijų yra *expressis verbis* įvardintos Konstitucijoje, pavyzdžiui, Seimas, Respublikos Prezidentas, Vyriausybė, Konstitucinis Teismas, Lietuvos bankas, Valstybės kontrolė ir kt. Kitos institucijos yra įvardintos nenurodant tikslių jų pavadinimų: ministerijos, saugumo tarnyba, teisėjų institucija, patarianti Respublikos Prezidentui dėl teisėjų skyrimo ir kt. Dar viena rūšis valstybės institucijų, numatytų Konstitucijoje – įstatymu steigiamos institucijos, skirtos įgyvendinti valstybės valdymą, tvarkyti krašto reikalus, užtikrinti administracinių ir (ar) viešųjų paslaugų teikimą.

Valstybės tarnyba pagal institucijų, kuriose pareigas eina valstybės tarnautojai, funkcijų pobūdį gali būti apibrėžiama plačiaja ir siaurąja prasmėmis. Kai kuriose valstybėse, pavyzdžiui,

³¹ „Dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, LRS, 2020, žiūrėta 2023 m. kovo 13 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/973c87403bc311eb8c97e01ffe050e1c>.

³² Buišienė, *supra note*, 18:429.

Prancūzijoje, Ispanijoje, valstybės tarnautojais yra laikomi visi asmenys, dirbantys viešajame sektoriuje³³. Taigi, visi darbuotojai, dirbantys švietimo, sveikatos, gynybos ir kitose viešosiose srityse yra valstybės tarnautojai. Lietuvoje valstybės tarnyba yra suvokiama siaurąja prasme: valstybės tarnautojai dirba tik viešojo administravimo subjektuose, o statutiniai valstybės tarnautojai – su visuomenės saugumu ir gynyba susijusiose institucijose.

O. Buišienė, remdamasi Konstitucinio Teismo jurisprudencija, išskyrė pagrindinius valstybės tarnybos instituto požymius:

1. valstybės tarnyba yra asmenų profesinė veikla;
2. valstybės tarnyba yra tarnyba Lietuvos valstybei ir pilietinei Tautai;
3. valstybės tarnautojai atlieka jiems pavestas valstybės funkcijas;
4. valstybės tarnautojų veikla yra viešojo administravimo vykdymas ir viešųjų paslaugų teikimas;
5. valstybės tarnybos sistemoje dominuoja viešojo intereso garantavimas.³⁴

Valstybės tarnyba kaip veikla siaurąja prasme apima tik viešąjį administravimą, plačiąja – viešąjį administravimą ir viešųjų paslaugų teikimą. Konstitucinis Teismas, įvardindamas valstybės tarnybos paskirtį, nurodo, kad valstybės ir savivaldybių institucijos gali teikti viešąsias paslaugas: „[...] valstybės tarnybos paskirtis – garantuoti viešąjį interesą valstybės ir savivaldybių institucijoms vykdant viešąjį administravimą ir teikiant viešąsias paslaugas [...]“³⁵. Tačiau valstybės tarnautojų veikla apibrėžiama pirmausia kaip sprendimų priėmimas: „Profesionalūs valstybės tarnautojai priima sprendimus vykdant viešąjį administravimą ir (arba) teikiant viešąsias paslaugas [...]“³⁶. Taigi, valstybės ir savivaldybių institucijos pagal konstitucinę doktriną užsiima dvejopa veikla: viešųjų paslaugų teikimu ir viešuoju administravimu.

Konstitucijos 33 straipsnio 1 dalyje vartojamas terminas „valstybinė tarnyba“. Lietuvoje ordinarinėje teisėje vartojami du panašūs terminai: „valstybinė tarnyba“ ir „valstybės tarnyba“³⁷. Konstitucinis Teismas šiuos terminus apjungė pasirinkdamas gramatinę formą su skliausteliais: „Konstitucijoje vartojama sąvoka „valstybės (valstybinė) tarnyba“ savo turiniu yra tapati sąvokai „viešojoji tarnyba“³⁸. V. Vaičiūčio ir P. Jurčio nuomone, pasirinkta Konstitucinio Teismo pozicija susiaurino Konstitucinės sąvokos „valstybinė tarnyba“ turinį ir apskunkino šio termino

³³ Ieva Deviatnikovaitė, *Užsienio šalių ir Europos sąjungos administracinė teisė* (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2017), 18-19 p.

³⁴ Buišienė, *supra note*, 18:438.

³⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas.

³⁶ *Ibid.*

³⁷ Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas; Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas, TAR, 2003, žiūrėta 2022 m. gegužės 24 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0CC6CB2A9E42/asr>.

³⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas.

interpretavimą ir vartojimą³⁹. Konstitucinis Teismas iš valstybės tarnybos sąvokos eliminavo politikus ir teisėjus: „Profesionalūs valstybės tarnautojai [...] nevykdo funkcijų įgyvendinant valstybės valdžią (kaip Seimo nariai, Respublikos Prezidentas, Vyriausybės nariai ir teisėjai) ir pagal Konstituciją negali turėti tokių įgaliojimų. Taigi Konstitucijoje vartojama „valstybės tarnybos“ sąvoka neapima Seimo nario, Respublikos Prezidento, Ministro Pirmininko ar ministro, teisėjo pareigų“⁴⁰. Tačiau, kaip minėta, ordinarinėje teisėje yra vartojami abu terminai, tiek „valstybės tarnyba“, tiek „valstybinė tarnyba“. Skirtinguose įstatymuose yra vartojamos skirtingos sąvokos apibrėžti skirtingoms asmenų grupėms.

2.2. Valstybės tarnybos Lietuvoje modelis

Valstybės tarnyba yra neatsiejama nuo viešojo administravimo, dažnu atveju šios sąvokos yra vartojamos kaip sinonimai. Socialiniuose moksluose skiriami du pagrindiniai viešojo administravimo modeliai: tradicinis (biurokratinis) ir naujosios viešosios vadybos. Nors šie modeliai praktiškai niekur neegzistuoja gryniaisiais pavidalais, mokslininkai yra išskyrę jų pagrindinius bruožus⁴¹.

Tradicinis (biurokratinis) viešojo administravimo modelis kilo iš M. Vėberio biurokratijos teorijos. Šis modelis remiasi idėja, kad pagrindinis viešojo administravimo (o kartu ir valstybės tarnybos) uždavinys yra viešojo intereso garantavimas. V. Vačaitis išskiria pagrindinius šiuolaikinio biurokratinio viešojo administravimo modelio bruožus:

1. valstybės tarnautojų socialinis išskirtinumas;
2. centralizuota ir vieninga valstybės tarnybos sistema;
3. sistemos uždarumas (karjeros „judėjimas“ sistemos viduje);
4. griežtas politikos ir administravimo atskyrimas;
5. aiškus viešojo administravimo atskyrimas nuo privataus sektoriaus;
6. griežtai fiksuotas etatinis atlyginimas⁴².

Biurokratiniame viešojo administravimo modelyje valstybės tarnautojai yra politiškai neutralūs, nešališki pareigūnai. Valstybės tarnyba šiuo atveju yra nelanksti, neorientuota į rezultatą ir dažnai nekompetentinga, nes biurokratiniame modelyje yra įprastas valstybės tarnautojo pareigų ėjimas visą darbiningą gyvenimą, mažai dėmesio skiriama tarnautojo tobulėjimui.

³⁹ Vaidotas Vaičaitis ir Paulius Jurčys, „Biurokratinė valstybės tarnybos ir centralizuoto viešojo valdymo samprata bei Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimo argumentavimo stilius“, *Justitia*, 1(55) (2005): 59-60.

⁴⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas.

⁴¹ Stasys Puškorius, „Viešasis administravimas kuriant informacinę visuomenę“, iš *Viešojo sektoriaus institucijų administravimas, kolektyvinė monografija*, Stasys Puškorius ir kt. (Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002), 64.

⁴² Vaidotas Vaičaitis, „Konstitucinė valstybės tarnybos samprata ir valstybės tarnybos tobulinimo koncepcija“, *Teisė*, 78 (2011): 121.

XX amžiaus pabaigoje viešajame sektoriuje pradėjo formuotis naujas požiūris į viešąjį administravimą, vadinamas naująja viešąja vadyba (*angl. new public management*)⁴³. Naujoji viešoji vadyba remiasi ekonomikos dėsniais ir privačiam verslui būdinga vadyba. Naujosios viešosios vadybos modelis nuo biurokratinio skiriasi pirmiausia šiais bruožais:

1. ypač daug dėmesio skiriama rezultatams ir asmeninei valstybės tarnautojo atsakomybei;
2. lankstesni tarnybiniai santykiai, tarnautojų priėmimas į pareigas ir sąlygos;
3. akcentuojamas organizacijos veiklos efektyvumas ir naudingumas, nustatomi veiklos rodikliai;
4. pripažįstama, kad valstybės tarnautojai, užimantys vadovaujančias pareigas, negali būti visiškai politiškai neutralūs;
5. viešajame administravime siekiama naudoti privataus verslo vadybos metodus;
6. siekiama mažinti valstybės vaidmenį gaminant prekes ir teikiant visuomenei paslaugas, orientuojamasi į valstybės tarnautojų korpuso mažinimą, rinkos dėsnių taikymą viešajame administravime⁴⁴.

V. Vaičičio teigimu, Konstitucinis Teismas Lietuvoje įtvirtino biurokratinį viešojo administravimo modelį⁴⁵. 1 lentelėje pateiktos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimo citatos, iliustruojančios biurokratinio viešojo administravimo modelio įtvirtinimą. Visi anksčiau minėti išskiriami tradicinio (biurokratinio) viešojo administravimo modelio elementai atskleidžiami Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. Biurokratinis viešojo administravimo modelis suteikia ypatingą reikšmę viešojo intereso tenkinimui.

Biurokratinio modelio bruožai	Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimo⁴⁶ citatos
Valstybės tarnautojų socialinis išskirtinumas	„Valstybės tarnautojai – ypatinga socialinė grupė, kurios specifiką lemia valstybės tarnybos paskirtis ir visuomeninis reikšmingumas.“
Centralizuota ir vieninga valstybės tarnybos sistema	„Valstybės tarnautojų pareigybių hierarchijos nustatymas ar kitoks klasifikavimas, suskirstymas į kategorijas ar pan. privalo būti vieningas, grindžiamas tais pačiais kriterijais; neleistina, kad atskiros valstybės institucijos ar atskiros valstybės valdžios šakos kiekviena pati sau nusistatytų

⁴³ Puškorius, *supra note*, 41:65.

⁴⁴ *Ibid*, 58-63.

⁴⁵ Vaičaitis, *supra note*, 39:121.

⁴⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas.

Biurokratinio modelio bruožai	Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimo⁴⁶ citatos
	atskirą valstybės tarnautojų pareigybių kategorijų sistemą (klasifikaciją), kuri nebūtų grindžiama visai valstybės tarnybai bendrais įstatymu nustatytais kriterijais.“
Sistemos uždarumas (karjeros „judėjimas“ sistemos viduje)	„Pažymėtina ir tai, kad tik vieninga valstybės tarnybos sistema užtikrina jos vidinį mobilumą, galimybę esant reikalui operatyviai sutelkti žmogiškuosius ir kitus išteklius, reikalingus tam tikroms valstybės funkcijoms vykdyti, kitiems valstybėje išskylantiems uždaviniams spręsti.“
Griežtas politikos ir administravimo atskyrimas	„Profesionalūs valstybės [...] nevykdo funkcijų įgyvendinant valstybės valdžią (kaip Seimo nariai, Respublikos Prezidentas, Vyriausybės nariai ir teisėjai) ir pagal Konstituciją negali turėti tokių įgaliojimų. Taigi Konstitucijoje vartojama „valstybės tarnybos“ sąvoka neapima Seimo nario, Respublikos Prezidento, Ministro Pirmininko ar ministro, teisėjo pareigų.“
Aiškus viešojo administravimo atskyrimas nuo privataus sektoriaus	„Valstybės tarnybos teisiniai santykiai – tai teisiniai santykiai tarp valstybės tarnautojo ir valstybės, kuri šio asmens atžvilgiu atlieka darbdavio vaidmenį. Vis dėlto valstybės tarnybos teisiniai santykiai, nepaisant panašumų, nėra tapatūs darbo santykiams, susiklostantiems tarp darbuotojo, kuris nėra valstybės tarnautojas, ir darbdavio (nesvarbu, ar susiklostančiais valstybinėse institucijose, ar savivaldybių institucijose, ar kitose įmonėse, įstaigose, organizacijose). Jų teisiniai statusai skiriasi.“
Griežtai fiksuotas etatinis atlyginimas	„Aiškūs kriterijai, kuriais remiantis valstybės tarnautojams nustatomas apmokėjimo už darbą dydis (darbo užmokestis), yra esminis kiekvieno piliečio teisės gauti teisingą apmokėjimą už darbą elementas ir turi būti nustatomi įstatymu.“

1 lentelė. Biurokratinio viešojo administravimo modelio požymiai Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarime

Kaip minėta, nei vienas viešojo administravimo modelis neegzistuoja grynuoju pavidalu. Konstitucinėje doktrinoje atsispindi ir naujojo viešojo administravimo modeliui būdingi elementai, pavyzdžiui, Konstitucinio Teismo suformuotas realios valstybės tarnautojų atsakomybės imperatyvas: „[...] valstybės tarnybos sistema turi veikti taip, kad ne tik būtų nustatyta atsakomybė už valstybės tarnyboje padarytus pažeidimus, bet ir kad asmenys, padarę pažeidimus valstybės tarnyboje, būtų iš tikrųjų traukiami atsakomybėn.“⁴⁷. Konstitucinis Teismas taip pat akcentuoja naujosios viešosios vadybos modeliui būdingą valstybės tarnybos efektyvumo reikalavimą⁴⁸.

2.3. Viešasis interesas valstybės tarnyboje

Gausioje Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje nuosekliai plėtojama valstybės tarnybos samprata ir konstituciniai valstybės tarnybos principai. Konstitucinis Teismas pateikia ne vieną valstybės tarnybos sąvokos apibrėžimą, priklausomai nuo nagrinėjamo valstybės tarnybos instituto aspekto. Dažniausiai valstybės tarnybos samprata konstitucinėje doktrinoje yra neatsiejama nuo o viešojo intereso: „Valstybės tarnyba yra valstybės tarnautojų profesinė veikla, susijusi su viešojo intereso garantavimu.“⁴⁹

Konstitucinis Teismas ne kartą pabrėžė, kad valstybės paskirtis yra užtikrinti žmogaus teises ir laisves bei garantuoti viešąjį interesą.⁵⁰ Valstybės funkcijos yra atliekamos per valstybės institucijas, kuriose dirba valstybės tarnautojai, priimančys sprendimus vykdant viešąjį administravimą ir (arba) teikiant viešąsias paslaugas. Todėl viešojo intereso užtikrinimo

⁴⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas.

⁴⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. rugpjūčio 13 d., 2008 m. sausio 22 d., 2018 m. birželio 6 d. nutarimai.

⁴⁹ *Ibid.*

⁵⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. balandžio 11 d. dekreto Nr. 40 „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietybė išimties tvarka suteikiama Jurij Borisov, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 straipsnio 1 daliai“, TAR, 2003, žiūrėta 2022 m. rugsėjo 15 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.BBCC420FE949>; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija), 4 straipsnio (2001 m. birželio 26 d., 2003 m. balandžio 3 d. redakcijos), 6 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 3 dalies ir 8 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, 2004, žiūrėta 2022 m. rugsėjo 15 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8D646551C3ED>; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Šiaulių rajono apylinkės teismo prašymų ištirti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, 2006, žiūrėta 2022 m. rugsėjo 15 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.205171704990>.

dominantė turi būti išlaikoma visuose lygmenyse: formuojant valstybės institucijas ir jų veikloje, taip pat ir atskirų valstybės tarnautojų veikloje.

Kad būtų garantuotas visos valstybinės bendruomenės – pilietinės Tautos viešasis interesas, valstybė turi užtikrinti viešojo administravimo vykdymą ir viešųjų paslaugų teikimą⁵¹. Taigi, viešojo administravimo vykdymo ir viešųjų paslaugų teikimo užtikrinimas yra konstituciškai pagrįstas ir visiems valstybės piliečiams aktualus viešasis interesas.

Viešojo intereso užtikrinimo imperatyvo realizaciją Konstitucinis Teismas apibrėžia ne vienu aspektu: tiek kaip skaidrumo ir viešumo principų laikymosi valstybės tarnautojų ir valstybės institucijų veikloje, tiek valstybės tarnautojų korpuso formavimo prasme.

Konstitucinėje doktrinoje viešasis interesas yra glaudžiai susijęs su valstybės tarnyba, todėl viešojo intereso samprata reikalauja detalesnės analizės. Pirmiausia, Konstitucinis Teismas yra ne kartą pasisakęs, kad viešasis interesas yra visuomenės ar jos dalies interesai, kuriuos užtikrinti ir tenkinti privalo valstybė, kaip visos visuomenės organizacija⁵². Antras viešojo intereso sampratos aspektas yra tai, kad viešasis interesas yra suprantamas kaip „[...] objektyviai egzistuojantis teisėtas asmens ar asmenų grupės lūkestis, kurį asmuo (asmenų grupė) puoselėja teisinėje valstybėje ir kuris išeina už privataus intereso ribų“⁵³.

Viešojo intereso, kaip valstybės pripažinto ir teisės ginamo visuomeninio intereso, įgyvendinimas yra viena svarbiausių pačios visuomenės egzistavimo ir raidos sąlygų⁵⁴.

⁵¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas.

⁵² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. lapkričio 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos diplomatinės tarnybos įstatymo 69 straipsnio 2 dalies, Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 4 straipsnio (2000 m. kovo 16 d. redakcija) 1 dalies 9 punkto ir Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 2 straipsnio (1999 m. gruodžio 16 d. redakcija) 1 dalies 5 punkto bei 23 straipsnio (1994 m. gruodžio 21 d., 2000 m. gruodžio 21 d., 2001 m. gegužės 8 d. redakcijos) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, 2002, žiūrėta 2022 m. rugsėjo 16 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.DDD82D03B30C>; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 4 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 14 straipsnio (1993 m. sausio 12 d. redakcija), Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalies bei šios dalies 5 punkto, 15, 20 ir 21 straipsnių (2002 m. sausio 15 d. redakcija), Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 15 straipsnio 1 dalies 2, 4, 5 ir 6 punktų, šio straipsnio 2 ir 4 dalių, 16 straipsnio 10 dalies, 20 straipsnio (2002 m. spalio 29 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. sausio 17 d. nutarimo Nr. 27 „Dėl gyvenamųjų namų, būtinų valstybės reikmėms, išpirkimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai bei Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 14 straipsniui (1993 m. sausio 12 d. redakcija“, TAR, 2003, žiūrėta 2022 m. rugsėjo 16 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.12D686F10D6B>; ir kt.

⁵³ Skirmantė Gadeikytė, „Asmenų teisėtų lūkesčių problema ginant viešąjį interesą“, *Teisės problemos*, 1 (87) (2015): 117-118.

⁵⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, 1997, žiūrėta 2022 m. rugsėjo 15 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.F98243EBFD37>; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 2 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 5 straipsnio 2, 3, 4 ir 5 dalių, 12 straipsnio 3 punkto, 16 straipsnio 3 dalies ir šio straipsnio 9 dalies 5 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl šio įstatymo 5 straipsnio 2, 3, 4 bei 5 dalių ir 12 straipsnio 3 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio antroje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinio įstatymo 8 straipsniui“, TAR,

Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad viešasis interesas ir jo užtikrinimas negali būti priešinamas su asmens autonominiiais interesais⁵⁵. Tiek asmens teisės ir laisvės, tiek viešasis interesas yra konstitucinės vertybės, todėl privalo būti derinamos. Šioje srityje turi būti siekiama teisingos pusiausvyros.

Dėl viešojo intereso sąvokos turinio teisės mokslo doktrinoje nėra vieningos nuomonės. E. Kūris yra pastebėjęs, kad viešojo intereso sąvoka yra sunkiai apibrėžiama, skirtingi autoriai siūlo skirtingas viešojo intereso sampratas⁵⁶. E. Kūris siūlo visas viešojo intereso sampratas skirstyti į dvi grupes – „minimalistines“ (tokias, kuriose išskiriamas nors vienas viešojo intereso bruožas) ir „maksimalistines“ (tokias, kuriose viešojo intereso bruožų išskiriama kaip galima daugiau). Maksimalistinės viešojo intereso sampratos susiaurina viešojo intereso sampratą, nes apibrėžiant daugiau bruožų, sumažėja interesų, kurie atitinka visus apibrėžtus viešojo intereso bruožus. Maksimalistinė samprata pasižymi tuo, kad viešąjį interesą laiko privačių interesų visuma, o ne autonomišku reiškiniu. Tačiau teisėje tokią sampratą taikyti gali būti sudėtinga, nes sunku įsivaizduoti tokį viešąjį interesą, kuris visiškai apimtų absoliučiai visų visuomenės (valstybės piliečių) interesus.

E. Kūris, nagrinėdamas konstitucinę doktriną, pažymi, kad Konstitucinis Teismas su viešuoju interesu sieja ne tik visos visuomenės, bet ir atskirų jos grupių interesus. Tam tikra visuomenės dalis, pavyzdžiui teritorinė ar profesinė bendruomenė taip pat gali turėti interesų, kurie gali būti laikomi nors ir ne visuotiniais, bet viešaisiais. Konstitucinėje doktrinoje, kuri plėtojama nuolat, išskiriami du viešojo intereso atribojimo nuo partikuliaraus (atskiro individo ar grupės) intereso reikalavimai:

1. kad tai būtų laikoma viešuoju interesu, visuomenės dalis, apie kurios interesą kalbama, turi būti „santykinai didelė“;
2. interesas turi būti konstituciškai pagrįstas⁵⁷.

Kas gali būti laikoma „santykinai didelė“ visuomenės dalimi, Konstitucinis Teismas aiškina *ad hoc*, kiekvienu atveju atskirai. Taigi šiuo klausimu suformuota konstitucinė doktrina yra gana fragmentiška. Konstituciškai pagrįstas interesas reiškia, kad viešasis interesas privalo

2001, žiūrėta 2022 m. rugsėjo 15 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.EF16E6F4E20B>; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymo 7 straipsnio 2 dalies, 8 straipsnio 1, 9, 10 dalių, 13 straipsnio 2 dalies, 18 straipsnio 7 dalies ir 22 straipsnio 3, 6, 7 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, 2005, žiūrėta 2022 m. rugsėjo 15 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C75A20543131>.

⁵⁵ Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas

⁵⁶ Egidijus Kūris, „Viešasis interesas: teisėkūra ir konstitucinė jurisprudencija“, *Notariatas*, 13 (2012): 48-54.

⁵⁷ Kūris, *supra note*, 52: 51.

„[...] būti grindžiamas pamatinėmis visuomenės vertybėmis, kurias įtvirtina, saugo ir gina Konstitucija; jo įtvirtinimas ir užtikrinimas, gynimas ir apsauga yra konstituciškai motyvuoti“⁵⁸.

I. Deviatnikovaitė⁵⁹, nagrinėdama Prancūzijos Valstybės tarybos, kuri yra pirmasis pasaulyje administracinis teismas, 1999 m. išleistą ataskaitą, išskiria dvi viešojo intereso koncepcijas: utilitaristinę ir voliuntaristinę. Remiantis utilitaristine viešojo intereso koncepcija, viešasis interesas yra kilęs spontaniškai asmenų grupėms ieškant ekonominės naudos. Autorė kritikuoja utilitaristinį požiūrį dėl pačio viešojo intereso jame nebuvimo. Voliuntaristinio požiūrio į viešąjį interesą pagrindu laikoma bendra valia, kurios išraiška yra „valstybės misija siekti tikslų, svarbių visiems, nepaisant pavienių interesų“⁶⁰. Taigi, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo formuojama viešojo intereso samprata yra artimesnė voliuntaristiniam požiūriui, tačiau skiriasi tuo, kad viešasis interesas nėra priešpriešinamas ar iškeliamas aukščiau atskirų individualių asmenų interesų, priešingai, konstitucinėje doktrinoje pabrėžiama viešojo intereso ir individualių interesų derinimo poreikis.

L. Beliūnienė teigia, kad viešojo intereso konstitucinė doktrina nėra išplėtotą. Nors Konstitucinis Teismas apie viešąjį interesą yra pasisakęs apie 100 kartų, plačiau nagrinėjamas viešasis interesas tik tam tikrų klausimų fone: aplinkos apsaugos, nuosavybės teisių atkūrimo, ūkinės veiklos, socialinės apsaugos klausimų, sveikatos apsaugos klausimų ir kt. Viešasis interesas nagrinėjamas paprastai tik tiek, kiek būtina konkrečios bylos atveju ir platesnės, sistemingesnės doktrinos nėra formuojama⁶¹.

⁵⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 85 straipsnio 3 dalies (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), 139 straipsnio 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 306 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. redakcija), 308 straipsnio (2006 m. birželio 1 d. redakcija) 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 324 straipsnio 12, 13 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 377 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. redakcija) 9 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 448 straipsnio 7 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 454 straipsnio 5, 6 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 460 straipsnio 4, 5 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 268 straipsnio 3 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 285 straipsnio 2, 5 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 286 straipsnio 1 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 288 straipsnio 4 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 289 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 325 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 358 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 119 straipsnio 2 dalies 1 punktas (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 119 straipsnio 5 dalis (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 120 straipsnio (2003 m. sausio 21 d. redakcija) 1 punktas (2002 m. sausio 24 d. redakcija), Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. vasario 19 d. dekretas Nr. 2067 „Dėl apygardos teismo teisėjo įgaliojimų pratęsimo“, Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. birželio 18 d. dekretas Nr. 128 „Dėl apygardų teismų skyrių pirmininkų skyrimo“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Vilniaus apygardos teismo teisėjas Konstantas Ramelis skiriamas šio teismo civilinių bylų skyriaus pirmininkui, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, 2006, žiūrėta 2022 m. rugsėjo 22 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.D6CFA5BCCCF8>.

⁵⁹ Ieva Deviatnikovaitė, „Viešasis interesas, viešosios paslaugos ir sutartys kaip viešojo administravimo turinys“, *Jurisprudencija*, 26(2) (2019): 404-408.

⁶⁰ Deviatnikovaitė, *op. cit.*, 407.

⁶¹ Lina Beliūnienė, „Viešojo intereso išskirtinumo pagrindimas Lietuvos konstitucinėje jurisprudencijoje“, iš *Viešojo intereso atpažinimo problema Lietuvos teisėje: kriterijai ir aspektai*, Vilnius: Lietuvos teisės institutas (2015): 77-108.

Apibendrinant, viešojo intereso samprata Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje yra gana plati. Viešas interesas yra susijęs su „socialiai svarbiais“ tikslais, su tuo, kas yra objektyviai reikšminga, reikalinga, vertinga visuomenei⁶². Viešojo intereso samprata konstitucinėje jurisprudencijoje nėra statiška, viešojo intereso turinys plečiamas su kiekviena atskira byla. L. Beliūnienė pažymi, kad „[...] viešojo intereso samprata neaiškinama kaip individualių interesų suma ir viešojo intereso reikšmę atspindi ne tik kiekybinis aspektas, bet ir jo vertybinė dimensija, orientuojanti į konstitucines pamatines bendruomenines (valstybinės bendruomenės – pilietinės tautos) vertybes, glaustai išreiškiamas konstituciniais principais“⁶³.

2.4. Valstybės tarnybos konstituciniai principai

Teisėje principas yra pagrindinė idėja, pradinis teiginys, pamatinė teisės nuostata. Kiekviena teisės šaka turi tik jai reikšmingų, specifinių principų, tačiau egzistuoja ir principai, kurie yra bendri visai teisės sistemai. Šie principai, įtvirtinti Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, yra visuotinai privalomi, užtikrinantys teisės viešpatavimą.

E. Jarašiūnas siūlo konstitucinius principus diferencijuoti pagal tai, kaip jie yra išreikšti Konstitucijoje – eksplicitiškai ar implicitiškai⁶⁴.

Konstitucinių principų turinys gali keistis. Principų turinį atskleidžia ir koreguoja Konstitucinis Teismas savo jurisprudencijoje. Konstitucinis Teismas yra vienintelis subjektas, turintis teisę oficialiai aiškinti Konstituciją ir jo sprendimai turi Konstitucijos galią. Tačiau Konstitucinis Teismas yra ribojamas pačios Konstitucijos – Konstitucinio Teismo išaiškinimuose negali atsirasti naujų, Konstitucijoje nesančių principų ir nuostatų, taigi Konstitucinis Teismas teisėkūra neužsiima.

Valstybės tarnyba yra administracinės teisės institutas, kuris yra reguliuojamas konstitucinės, administracinės, darbo, civilinės teisės normomis, tačiau pati valstybės tarnybos

⁶² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d., 2003 m. kovo 4 d., 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimai; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. liepos 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl kultūros įstaigų reorganizavimo ir likvidavimo tvarkos“ (1995 m. birželio 13 d. redakcija) ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. lapkričio 28 d. nutarimo Nr. 1320 „Dėl Lietuvos nepriklausomybės signatarų namų ir Lietuvos menininkų rūmų“ 1, 2.3 ir 2.4 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, 2005, žiūrėta 2023 m. spalio 2 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.370235847E60>; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. gegužės 15 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 57 straipsnio 3 dalies (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymo 10 straipsnio 4 dalies (1999 m. lapkričio 25 d. redakcija), 11 straipsnio (1999 m. lapkričio 25 d. redakcija) 1, 2 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, 2007, žiūrėta 2023 m. spalio 2 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.602D8361D6F8>.

⁶³ Beliūnienė, *supra note*, 58:106.

⁶⁴ Egidijus Jarašiūnas, „Lietuvos valstybė kaip konstitucinės teisės institutas“ iš *Lietuvos konstitucinė teisė*, Vytautas Sinkevičius ir kt. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2022), 220-224.

esmė ir kilmė yra įtvirtinta Lietuvos Respublikos Konstitucijoje. Konstitucijoje valstybės (valstybinė) tarnyba *expressis verbis* minima keliuose straipsniuose:

1. 5 straipsnio 3 dalis: „Valdžios įstaigos tarnauja žmonėms“;
2. 8 straipsnis: „Valstybinės valdžios ar jos institucijos užgrobimas smurtu laikomi antikonstituciniais veiksmais, yra neteisėti ir negalioja“;
3. 25 straipsnio 5 dalis: „Piliečiai turi teisę įstatymo nustatyta tvarka gauti valstybės įstaigų turimą informaciją apie jį“;
4. 29 straipsnio 1 dalis: „Įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs“;
5. 33 straipsnio 1 dalis: „Piliečiai turi teisę dalyvauti valdant savo šalį tiek tiesiogiai, tiek per demokratiškai išrinktus atstovus, taip pat teisę lygiomis sąlygomis stoti į Lietuvos Respublikos valstybinę tarnybą“.

Šiuose Konstitucijos straipsniuose įtvirtintos normos veikia ir kaip valstybės tarnybos eksplisitiniai konstituciniai principai. Kiti konstituciniai valstybės tarnybos principai yra atskleidžiami Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. Konstitucinis Teismas, nagrinėdamas konstitucinės justicijos bylas, atskleidžia implicitinius valstybės tarnybos principus ir iš jų kylančius reikalavimus valstybės tarnybai.

2.4.1. Valstybės tarnybos sistemos vieningumas

2004 m. Konstitucinis Teismas konstatavo, kad valstybės tarnybos sistema turi būti vieninga. Vieningumo imperatyvas kyla iš valstybės funkcijų vykdymo poreikio ir viešojo intereso garantavimo: įstatymais turi būti nustatytas toks valstybės tarnybos sistemos reguliavimas, kuris užtikrintų viešojo administravimo vykdymo ir (arba) viešųjų paslaugų teikimo nepertraukiamumą, tęstinumą. Visos institucijos turi sąveikauti tarpusavyje ir turėti sistemines sąsajas. „Valstybės tarnybos sistema pagal Konstituciją negali būti nevieninga⁶⁵“.

Valstybės tarnybos sistemos vieningumas taip pat remiasi konstituciniu imperatyvu, draudžiančiu susidaryti situacijai, kai kuri nors valstybės valdžią įgyvendinanti institucija nefunkcionuoja⁶⁶. Šis imperatyvas taikomas ir kalbant apie viešąjį administravimą ir (ar) viešųjų paslaugų teikimą, tad valstybės tarnybos sistema, užtikrinanti ir šių funkcijų vykdymą, turi veikti nepertraukiamai tiek valstybės, tiek savivaldybių institucijų lygmeniu. Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad užtikrinti tam tikrų valstybės funkcijų vykdymą įmanoma tik operatyviai sutelkiant

⁶⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas.

⁶⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto (1998 m. gruodžio 22 d. redakcija) 15 straipsnio 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, 2004, žiūrėta 2023 m. vasario 2 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.B58355D8F896>.

žmogiškuosius išteklius, ir tam yra būtinas vidinis valstybės tarnybos sistemos mobilumas⁶⁷. Valstybės tarnybos sistemos mobilumo pagrindinė prielaida yra sistemos vieningumas.

Valstybės tarnybos vieningumo samprata konstitucinėje doktrinoje atskleidžia, kad valstybės tarnybos sistema yra organizuojama remiantis hierarchijos ir pavaldumo principais. Valstybės tarnybos sistemos vieningumas reiškiasi per valstybės tarnautojų pareigybių hierarchijos nustatymą ir klasifikavimą: įstatymu turi būti nustatyta vieninga visoms institucijoms valstybės tarnautojų pareigybių sistema (klasifikacija), ji negali skirtis skirtingose institucijose⁶⁸.

Tačiau Konstitucinio Teismo doktrinoje yra pabrėžiama ir diferencijuoto valstybės tarnybos reguliavimo galimybė. Konstitucinis Teismas išskiria diferencijuoto valstybės tarnybos sistemos reguliavimo pagrindus:

1. poreikis užtikrinti veiksmingą valstybės funkcijų vykdymą ir garantuoti viešąjį interesą;
2. valstybės (savivaldybių) institucijų ir jų vykdomų funkcijų ypatumai;
3. institucijų vieta visų institucijų, per kurias vykdomos valstybės funkcijos, sistemoje;
4. institucijoms suteikti įgaliojimai (kompetencijos);
5. atitinkamiems valstybės tarnautojams būtinos profesinės žinios;
6. kiti svarbūs veiksniai.

Vienas ryškiausių diferencijuoto valstybės tarnybos sistemos reguliavimo pavyzdžių Konstitucinio Teismo doktrinoje yra karinės (sukarintos) valstybės tarnybos ir civilinės valstybės tarnybos sistemų atibojimas. Konstitucinio Teismo 2002 m. liepos 2 d. nutarime konstatuota, kad „krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos santykiai turi savo ypatumų“⁶⁹, kad „atsižvelgiant į šiuos ypatumus įstatymais gali būti nustatyti įvairūs ginčų dėl teisių ar laisvių pažeidimo sprendimo būdai, taip pat ikiteisminė tokių ginčų sprendimo tvarka“⁷⁰. Iš skirtingų civilinės ir karinės tarnybų funkcijų ir suteiktų įgaliojimų kyla ir skirtingas valstybės tarnautojų statusas.

Kaip minėta anksčiau, oficialioji konstitucinė doktrina yra dinamiška. Konstitucinio Teismo 2009 m. gruodžio 11 d. nutarimas šiek tiek pakoregavo „vieningos valstybės tarnybos“ sampratą. Šiame nutarime terminas „vieningumas“ buvo pakeistas terminu „vientisumas“. Taip koreguodamas oficialiąją konstitucinę doktriną Konstitucinis Teismas išplėtė valstybės tarnybos sistemos diferencijavimo galimybes⁷¹.

⁶⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas.

⁶⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas.

⁶⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. liepos 2 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 48 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, 2002, žiūrėta 2023 m. vasario 5 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.AA62A5F27B16>.

⁷⁰ *Ibid.*

⁷¹ Vaičaitis, *supra note*, 39:121.

Iki 2009 m. konstitucinėje doktrinoje nebuvo akcentuotas valstybės tarnautojų darbo apmokėjimo sistemos vieningumo poreikis, tačiau Konstitucinis Teismas 2009 m. gruodžio 11 d. nutarime *expressis verbis* įvardino, kad valstybės tarnautojų (grupių) darbo apmokėjimas gali būti skirtingas ir tai kyla iš pačios valstybės tarnybos sistemos diferencijuoto reguliavimo galimybės. Įstatymų leidėjas turi diskreciją nustatyti įvairias apmokėjimo valstybės tarnautojams už darbą sistemas. Valstybės tarnautojų (grupių) darbo užmokesčio dydis gali priklausyti nuo įvairių faktorių:

1. valstybės institucijai priskirtų atitinkamų funkcijų pobūdžio,
2. valstybės tarnautojui pavestų funkcijų sudėtingumo ir apimties,
3. tenkančios atsakomybės už tų funkcijų vykdymą,
4. užimamų pareigybių ypatumų,
5. valstybės tarnautojo profesinio lygio, kvalifikacijos
6. kitų svarbių ir konstituciškai pagrįstų faktorių⁷².

Aštuonioliktosios Vyriausybės siūlomame Valstybės tarnybos įstatymo projekto 19 straipsnio 3 dalyje yra numatyta nauja prievolė valstybės (savivaldybių) institucijoms – nustatyti Darbo apmokėjimo sistemą⁷³. Darbo apmokėjimo sistema turėtų būti nustatoma kiekvienoje valstybės (savivaldybės) institucijoje vadovaujantis Vyriausybės nustatytais rekomendacijomis (darbo rašymo metu Vyriausybės nutarimo projektas dar nebuvo parengtas) ir bendradarbiaujant su institucijoje veikiančia profesine sąjunga ar darbo taryba. Darbo apmokėjimo sistemoje valstybės tarnautojams būtų galima nustatyti didesnę pareiginės algos koeficientą nei Valstybės tarnybos įstatymo projekto 1 priede „Lietuvos Respublikos valstybės tarnautojų pareigybių grupės ir pareiginių algų koeficientai“ numatytas minimalus koeficientas. Taip pat darbo apmokėjimo sistemoje turėtų būti nustatyta priemonių skyrimo, mokėjimo už darbą poilsio ir švenčių dienomis, nakties ir viršvalandinį darbą, budėjimą tvarka ir dydžiai.

Didesniam darbo užmokesčiui nustatyti Valstybės tarnybos įstatymo projekte numatyti kriterijai: profesinio darbo patirtis, veiklos sudėtingumas, atsakomybės lygis, papildomų įgūdžių ar žinių, svarbių einamoms pareigoms, turėjimas ir pan. Šie kriterijai iš esmės atitinka Konstitucinio Teismo suformuluotus kriterijus, kuriais remiantis yra galimas valstybės tarnautojų darbo užmokesčio diferencijavimas. Tačiau būtina pakartoti, kad, vadovaujantis oficialiąja konstitucine doktrina, įstatymu turi būti nustatyti ne tik darbo užmokesčio diferencijavimo kriterijai, bet ir pati darbo apmokėjimo sistema. Manytina, kad valstybės (savivaldybių)

⁷² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. gruodžio 11 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo 23 straipsnio 2 dalies (2002 m. balandžio 23 d., 2007 m. birželio 7 d. redakcijos) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, 2009, žiūrėta 2023 m. vasario 5 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.59D6EF983045>.

⁷³ Valstybės tarnybos įstatymo Nr. VIII-1316 pakeitimo įstatymo projektas (nauja redakcija), LRS, 2022, žiūrėta 2023 m. kovo 28 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/5440126064a511edad44ca0eeb008140?jfwid=p0if0g33r>.

institucijoms ir įstaigoms pačioms darbo apmokėjimo sistemoje reglamentuojant valstybės tarnautojų darbo užmokestį bei kitus svarbius darbo užmokesčio aspektus, gali susidaryti situacija, kad tarp valstybės (savivaldybių) įstaigų įsivyras konkurencija dėl aukštos kvalifikacijos specialistų ir bus pažeistas konstitucinis valstybės tarnybos vientisumo principas.

Valstybės tarnyba yra neatsiejama nuo viešojo administravimo veiklos. Valstybės tarnautojai priima sprendimus vykdydami viešąjį administravimą ir (ar) teikiant viešąsias paslaugas. Todėl norint užtikrinti valstybės tarnybos sistemos vieningumą (ar vientisumą), visi sprendimus priimančys tarnautojai, vykdančys viešąjį administravimą, turėtų su valstybe būti saistomi panašiais santykiais. Tačiau mokslininkų pastebėta, kad net ir identiškas viešojo administravimo funkcijas atliekantys asmenys skiriasi savo statusu⁷⁴.

Kaip valstybės tarnybos sistemos, o kartu ir viešojo administravimo sistemos nevieningumo (nevientisumo), pavyzdį galima nagrinėti valstybės įmonės „Regitra“ atveji. VĮ „Regitra“ yra įsteigta Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, įstatuose vieną iš veiklos rūšių nurodant „[...] išduoti bei keisti vairuotojo pažymėjimus [...]“⁷⁵. Toks valstybės įmonės funkcijos formulavimas visiškai atitinka Viešojo administravimo įstatyme įtvirtintą administracinių paslaugų apibūdinimą (Viešojo administravimo įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 1 punktas „administracinės paslaugos – teisės aktų nustatytų dokumentų, kurių turėjimas patvirtina viešojo administravimo subjekto suteikiamos teisės įgijimą, išdavimas [...]“⁷⁶). Tačiau VĮ „Regitra“ darbuotojai nėra laikomi valstybės tarnautojais, nors veikia (ar turėtų veikti) vadovaudamiesi viešuoju interesu ir vykdydami valstybės funkciją – dokumentų, kurių turėjimas patvirtina suteikiamos teisės (vairuotojo pažymėjimai), išdavimas. Vis dėlto, VĮ „Regitra“ darbuotojams netaikoma prievolė deklaruoti savo privačius interesus, įstatymu nėra numatyta prievolė vengti viešų ir privačių interesų konfliktų, nereglamentuotas išsilavinimas ar darbo užmokesčio dydis.

Kitas iliustratyvus valstybės tarnybos sistemos nevientisumo pavyzdys būtų viešieji subjektai, vykdančys viešojo administravimo funkcijas Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų skirstymo procesuose. Nagrinėjamu atveju yra lyginamos biudžetinė įstaiga Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos ir viešoji įstaiga Centrinė projektų valdymo agentūra. VĮ Centrinės projektų valdymo agentūros steigėjas yra Lietuvos Respublikos finansų ministerija, BĮ Nacionalinės mokėjimo agentūros – Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija. Abiejų šių agentūrų įstatuose yra numatytos viešajam administravimui priskirtinos funkcijos:

⁷⁴ Edvardas Žukauskas ir Aleksandras Minkevičius, „Valstybės tarnybos reguliavimo problemos“, *Viešoji politika ir administravimas*, 13, 4 (2014): 561-562.

⁷⁵ „Valstybės įmonės „Regitra“ įstatas“, VĮ „Regitra“, 2017, žiūrėta 2023 m. vasario 24 d., https://www.regitra.lt/uploads/documents/files/Teises%20aktai/1V-630_RedakcijaNr_3.pdf.

⁷⁶ Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas, TAR, 1999, žiūrėta 2023 m. vasario 24 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0BDFFD850A66/asr>.

- VŠĮ Centrinė projektų agentūra: „Įstaiga, siekdama savo veiklos tikslo, atlieka šias funkcijas: administruoja programas ir projektus, finansuojamus Europos Sąjungos, Europos ekonominės erdvės ir Norvegijos finansinių mechanizmų, tarptautinių institucijų, valstybės ir kitomis lėšomis [...]“;

- BĮ Nacionalinė mokėjimo agentūra: „Vykdydama jai pavestus uždavinius, Agentūra atlieka šias pagrindines funkcijas: administruoja valstybės paramos žemės ūkiui lėšas, atlieka jų mokėjimą ir kontroliuoja tikslinį šių lėšų panaudojimą; koordinuoja ES finansinės paramos žemės ūkiui, kaimo plėtrai ir žuvininkystei tvarkymo sistemos kūrimo ir diegimo veiksmus; [...]“.

Abi institucijos turi kompetenciją skirstyti Europos Sąjungos ir (ar) valstybės biudžeto lėšas, tai atitinka viešojo administravimo veiklos sritį „administracinių sprendimų priėmimas“. Tačiau šias funkcijas institucijose atliekančių asmenų statusas skiriasi: BĮ Nacionalinėje mokėjimo agentūroje pareigas eina valstybės tarnautojai, VŠĮ Centrinėje projektų valdymo agentūroje dirba samdomi darbuotojai. VŠĮ Centrinėje projektų valdymo agentūroje darbo organizavimas, darbuotojų korpuso formavimas ir kiti klausimai sprendžiami Lietuvos Respublikos darbo kodekso nustatyta tvarka, o ne remiantis Valstybės tarnybos įstatymu. Toks statuso išsiskyrimas vykdant analogiškas funkcijas lemia ir akivaizdžiai pastebimus darbo užmokesčio skirtumus: tiek specialistų, tiek vadovų agentūrose atlyginimai skiriasi 700-1000 eurų neatskaičius mokesčių. Valstybės tarnautojų vidutinis darbo užmokestis BĮ Nacionalinėje mokėjimo agentūroje yra gerokai mažesnis nei VŠĮ Centrinės projektų valdymo agentūros darbuotojų, nors valstybės tarnautojams tenka įveikti gana sudėtingus centralizuotus atrankos konkursus, viešai deklaruoti savo ir artimųjų privačius interesus, patirti tam tikrų socialinių teisių suvaržymus.

2.4.2. Lojalumas Lietuvos valstybei ir jos konstitucinei santvarkai

Konstitucinis Teismas yra ne kartą pažymėjęs, kad valstybės tarnyba – tai tarnyba Lietuvos valstybei ir pilietinei Tautai⁷⁷. Valstybės tarnautojų lojalumas Lietuvos valstybei ir jos konstitucinei santvarkai yra konstitucinis imperatyvas, jo realizavimas būtinas valstybės ir savivaldybių institucijų ir jose pareigas einančių valstybės tarnautojų veiklos elementas. Ši veikla negali būti priešinga Lietuvos valstybės interesams ar pažeisti Lietuvos valstybės konstitucinę tvarką.

⁷⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. liepos 7 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymo (2003 m. gruodžio 16 d. redakcija) 16 straipsnio 2 dalies 13 punkto, 18 straipsnio 1 dalies 4 punkto, Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statuto patvirtinimo įstatymu patvirtinto Vidaus tarnybos statuto 28 straipsnio (2007 m. gegužės 15 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, 2011, žiūrėta 2023 m. vasario 15 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.795349094022>.

Tai yra konstitucinis imperatyvas, valstybės tarnybai keliantis ypatingus reikalavimus. Pirma, valstybės tarnautojai privalo veikti taip, kad patys nepažeistų Konstitucijos. Antra, valstybės tarnautojai privalo proaktyviai reaguoti į galimus Konstitucijos pažeidimus ir imtis aktyvių veiksmų saugant valstybės konstitucinę santvarką.

Lietuvos Respublikos konstitucinė santvarka yra grindžiama „[...] žmogaus ir piliečio teisių bei laisvių, kaip didžiausios vertybės, prioritetu, taip pat principais, įtvirtinančiais Tautos suverenitetą, valstybės nepriklausomybę ir teritorinį vientisumą, demokratiją, valstybės valdymo formą – respubliką, valstybės valdžių atskyrimą, jų savarankiškumą ir pusiausvyrą, vietos savivaldą ir pan. Saugoti konstitucinę santvarką – tai reiškia neleisti, kad būtų kėsinamasi į Konstitucijoje nustatytus socialinius, ekonominius, politinius santykius, sudarančius asmens, visuomenės ir valstybės gyvenimo pagrindus.“⁷⁸

Nors daugiausia apie lojalumą Lietuvos valstybei ir jos konstitucinei santvarkai Konstitucinio Teismo buvo kalbėta atrankos į valstybės tarnybą kontekste, 2020 m. gruodžio 11 d. nutarime Konstitucinis Teismas užtvirtino nuostatą, kad asmuo, ir jau einantis valstybės tarnautojo pareigas, turi būti lojalus Lietuvos valstybei ir jos konstitucinei santvarkai. Valstybės tarnautojo lojalumas neturi kelti jokių abejonių⁷⁹.

2.4.3. Paklusimas Konstitucijai ir teisei

Valstybės tarnyba turi veikti paklusdama tik Konstitucijai ir teisei. Šio principo pagrindas yra valstybės tarnybos konstitucinė paskirtis – tarnyba valstybei ir pilietinei Tautai, viešojo intereso garantavimas. Priešinga Konstitucijai ir teisei valstybės tarnautojų veikla pažeistų viešąjį interesą bei tarnybos valstybei ir Tautai idėją. Konstitucinis imperatyvas paklusti Konstitucijai ir teisei galioja visiems valstybės piliečiams, gyventojams, institucijoms, tai yra teisės viešpatavimo principo išvestinė. Konstitucinis Teismas paklusimo Konstitucijai ir teisei valstybės tarnyboje imperatyvą yra atskleidęs per papildomus, tik valstybės tarnybai specifiskus aspektus. Pirmiausia, valstybės tarnyba turi pozityvią pareigią saugoti ir ginti žmogaus teises ir laisves⁸⁰. Antra, iš paklusimo Konstitucijai ir teisei imperatyvo kyla valstybės tarnautojų atsakomybės ir žalos

⁷⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. lapkričio 23 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymo 8 straipsnio 2 ir 4 dalių, 9 straipsnio 1 dalies 4 punkto ir 4 dalies, 22 straipsnio 1 punkto, 24 straipsnio 2 dalies 5 bei 11 punktų, 26 straipsnio 3 dalies 7 punkto, 31 straipsnio 2, 4 dalių ir 6 dalies 2 punkto, 37 straipsnio 4 dalies, 45 straipsnio 4 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, 1999, žiūrėta 2023 m. vasario 15 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.48A7188CCC2B>.

⁷⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. gruodžio 11 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. rugsėjo 28 d. nutarimo Nr. 960 „Dėl J. Miliaus atleidimo iš Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus pareigų“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymui“, TAR, 2020, žiūrėta 2023 m. vasario 17 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/8ea7bb703ba211eb8d9fe110e148c770>.

⁸⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas.

atlyginimo būtinybė. Konstitucinis Teismas yra pabrėžęs, kad valstybės tarnautojų neteisėtais veiksmais padarytos žalos atlyginimo galimybė turi būti reali⁸¹, o valstybės tarnautojai, pažeidę teisę, turi būti iš tikrųjų traukiami atsakomybėn⁸².

Šiame kontekste yra svarbios institucijos, tiriančios piliečių skundus dėl valstybės įstaigų ar valstybės tarnautojų veiklos. Piliečių teisė apskusti valstybės įstaigų ar pareigūnų sprendimus įtvirtinta Konstitucijos 33 straipsnio 2 dalyje: „Piliečiams laiduojama teisė kritikuoti valstybės įstaigų ar pareigūnų darbą, apskusti jų sprendimus. Draudžiama persekioti už kritiką.“ Konstitucijoje *expressis verbis* yra įvardintos institucijos, tiriančios skundus dėl valstybės institucijų ir valstybės tarnautojų (pareigūnų) veiklos:

1. Seimo kontrolieriai (Konstitucijos 73 straipsnio 1 dalis) tiria piliečių skundus dėl valstybės ir savivaldybių pareigūnų (išskyrus teisėjus) piktnaudžiavimo ar biurokratizmo, jie turi teisę siūlyti teismui kaltus pareigūnus atleisti iš užimamų pareigų;

2. Vyriausybės atstovai (Konstitucijos 123 straipsnio 2 dalis) prižiūri, ar savivaldybės laikosi Konstitucijos ir įstatymų, ar vykdo Vyriausybės sprendimus,

3. Valstybės kontrolė (Konstitucijos 134 straipsnio 1 dalis) prižiūri, ar teisėtai valdomas ir naudojamas valstybės turtas ir kaip vykdomas valstybės biudžetas.

Konstitucinis Teismas taip pat pažymėjo, kad paklusimo Konstitucijai ir teisei principo apibrėžtyje yra konstitucinis imperatyvas nepagrįstai nesikišti į valstybės tarnautojų veiklą, nedaryti bet kokio neteisėto spaudimo ar nekelti valstybės tarnautojams neteisėtų reikalavimų. Šis draudimas galioja ir valstybės ir savivaldybių politikams. Svarbus aspektas hierarchinėje valstybės tarnybos sistemoje – valstybės tarnautojams draudžiama duoti priešingus teisei pavedimus, o tokius pavedimus gavęs valstybės tarnautojas neturi teisės jų vykdyti⁸³.

2.4.4. Valdžių padalijimo ir valdžios galių ribojimo principai

Valdžių padalijimo principo reikšmė ir esmė aptarta šio skyriaus pradžioje. Konstitucinis Teismas, valstybės valdžią įgyvendinančias institucijas (įstatymų leidžiamąją, vykdomąją ir teisminę valdžias) nurodė, kad kiekvienai valstybės valdžią įgyvendinančiai institucijai įstatymais turi būti nustatoma kompetencija (įgaliojimai). Šis įstatymais apibrėžtos kompetencijos imperatyvas veikia ne tik valstybės valdžią įgyvendinančioms institucijoms, bet ir visoje valstybės tarnybos sistemoje. Poreikis įstatymais nustatyti valstybės institucijų kompetenciją pirmiausia

⁸¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalies ir 4 straipsnio 1 dalies 1 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, 2000, žiūrėta 2023m. vasario 17 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.6B2558CC57DA>.

⁸² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. balandžio 18 d. nutarimas.

⁸³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas

kyla iš poreikio užtikrinti pusiausvyrą tarp pakankamai savarankiškų valstybės valdžią įgyvendinančių institucijų, antra, iš sieko suformuoti darnią valstybės institucijų sistemą, ir trečia, kad remiantis įstatymu būtų galimas ginčų dėl valstybės institucijų ir jose pareigas einančių valstybės tarnautojų kompetencijos sprendimas, kad šių ginčų sprendimas galėtų vykti teisės pagrindu, teisine tvarka⁸⁴.

Konstitucinė doktrina teigia, kad valdžių padalijimo principas neatsiejamas nuo konstitucinio valdžios galių ribojimo principo. Šis principas riboja ne tik valstybės valdžią įgyvendinančias institucijas, bet ir visas valstybės institucijas ir visus valstybės tarnautojus. Konstitucinis Teismas yra ne kartą konstatavęs, kad bet koks valstybės institucijos galios konstituciškai nepagrįstas išplėtimas yra Konstitucijos 5 straipsnio 2 dalies „Valdžios galias riboja Konstitucija“ pažeidimas⁸⁵.

2.4.5. Atvirumas ir prieinamumas žmonėms

Valstybės tarnybos atvirumo ir prieinamumo žmonėms konstitucinis imperatyvas kyla iš konstitucinės nuostatos, kad valdžios įstaigos tarnauja žmonėms, konstitucinio atviros visuomenės imperatyvo, konstitucinės valstybės tarnybos sampratos. Valstybės tarnyba turi būti atvira, prieinama žmonėms, kurių reikalus ji tvarko⁸⁶.

Konstitucinio Teismo doktrinoje valstybės tarnybos atvirumo ir prieinamumo žmonėms konstituciniai principai veikia įstaigų ir visos valstybės tarnybos darbo organizavimo srityje. Šioje srityje Konstitucinis Teismas nagrinėjo keletą svarbių aspektų. Pirma, valstybės tarnybos veikla turi būti organizuojama taip, kad „kad į valdžios įstaigas, valstybės tarnautojus kreipėsi žmonės nepatirtų savivalės, piktnaudžiavimo, biurokratizmo, kad jų reikalai būtų nagrinėjami ir sprendžiami nevilkinant.“⁸⁷ Taip pat Konstitucinis Teismas griežtai pasisakė dėl valdžios įstaigų neveiklumo: negalima leisti susidaryti tokiai situacijai, kai asmuo turi antrą kartą kreiptis į instituciją su tuo pačiu klausimu, jei viskas buvo atlikta procedūriškai teisingai⁸⁸.

⁸⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas.

⁸⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 3 straipsnio 3 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 3 straipsnio 4 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 5 straipsnio 1 dalies 2 punkto (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 18 straipsnio 1 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 19 straipsnio 1 dalies 2, 3, 4, 8, 15 punktų (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 21 straipsnio 1 dalies 1, 5, 7, 9, 12, 15, 16, 17, 18 punktų (2000 m. spalio 12 d. redakcija), šios dalies 6 punkto (2000 m. spalio 12 d. ir 2001 m. rugsėjo 25 d. redakcijos) ir šios dalies 14 punkto (2000 m. spalio 12 d. ir 2001 m. lapkričio 8 d. redakcijos), taip pat dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinio įstatymo, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinio įstatymo įrašymo į Konstitucinių įstatymų sąrašą įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, 2004 m. gegužės 13 d.“, TAR, 2002, žiūrėta 2023 m. sausio 19 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2612D3F6EA7C>; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas.

⁸⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas.

⁸⁷ *Ibid.*

⁸⁸ *Ibid.*

Konstitucija garantuoja asmenų gynybos nuo valstybės tarnybos atvirumo ir prieinamumo principų pažeidimo priemones. Konstitucijos 73 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas Seimo kontrolieriaus institutas. Seimo kontrolieriai tiria skundus dėl valstybės ir savivaldybių pareigūnų (išskyrus teisėjus) piktnaudžiavimo ar biurokratizmo. Seimo kontrolieriams konstituciškai yra suteikti įgaliojimai atleisti kaltais pripažintus valstybės tarnautojus iš pareigų.

Taip pat nuo neteisėtų valstybės institucijų ir valstybės tarnautojų veiksmų asmenis gina teismai. Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą. Ši nuostata sietina su skyriaus pradžioje minėta valstybės samprata kaip svarbiausiu žmogaus teisių ir laisvių garantu ir kaip potencialiu šių teisių ir laisvių pažeidėju.

Dar vienas svarbus konstitucinio valstybės tarnybos atvirumo ir prieinamumo žmonėms principo aspektas yra Konstitucinio Teismo konstatuotas valstybinės kalbos konstitucinis statusas⁸⁹. Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad lietuvių kalbos kaip valstybinės kalbos konstitucinis statusas įpareigoja valstybės tarnautojus gerai mokėti lietuvių kalbą. Valstybinės kalbos vartojimas teikiant administracines ir viešąsias paslaugas yra būtinas, nes užtikrina asmenų lygiateisiškumą, daro valstybės institucijų sistemą prieinamą žmonėms⁹⁰. Valstybinės kalbos vartojimas valstybės tarnyboje sudaro vienodas sąlygas asmenims bendrauti su institucijų valstybės tarnautojais ir ginti savo teises teismuose. Konstitucinis Teismas yra nurodęs, kad valstybinė kalba turi būti vartojama valstybės (savivaldybių) institucijose ir asmens pilietybė nėra pagrindas „[...] asmeniui reikalauti, kad jam nebūtų taikomos taisyklės, kylančios iš valstybinės kalbos statuso. Kitaip būtų pažeistas konstitucinis visų asmenų lygybės įstatymui principas⁹¹.

2.4.6. Skaidrumas ir viešumas

Skaidrumo valstybės tarnyboje principo turinys Konstitucinio Teismo buvo nagrinėtas ne kartą.⁹² Konstitucinėje doktrinoje išskiriami šie skaidrumo principo turinio elementai:

⁸⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. sausio 31 d. nutarimo „Dėl vardų ir pavardžių rašymo Lietuvos Respublikos piliečio pase“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, 1999, žiūrėta 2023 m. sausio 24 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.5327FFA608A5>.

⁹⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas.

⁹¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 21 d. nutarimas.

⁹² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 22 d., 2019 m. balandžio 18 d. nutarimai; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2016 m. liepos 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. rugpjūčio 11 d. nutarimu Nr. 728 patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės darbo reglamento 96 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymui ir bylos dalies nutraukimo“, TAR, 2016, žiūrėta 2023 m. sausio 19 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/c77a730044e111e6bd3bfefc575ccac4>; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2018 m. kovo 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, 2018, žiūrėta 2023 m. sausio 19 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/0f7bd7c022cb11e88e8fef3b3f51dc2f>.

- informacijos sklaida ir komunikavimas,
- atvirumas ir viešumas,
- atskaitingumas atitinkamai bendruomenei,
- sprendimus priimančių pareigūnų atsakomybė priimamus sprendimus,
- priimami sprendimai turi būti pagrįsti, aiškūs, kad juos, iškilus reikalui, būtų galima

racionaliai motyvuoti; asmenys turi turėti galimybę tuos sprendimus nustatytą tvarka ginčyti⁹³.

Konstitucinis Teismas yra pabrėžęs, kad skaidrumas yra konstitucinis valstybės tarnybos principas, kylantis iš įvairių Konstitucijos nuostatų, *inter alia* iš Konstitucijos 5 straipsnyje įtvirtinto imperatyvo valdžios įstaigoms tarnauti žmonėms, ir valdžios galių konstitucinio ribojimo, taip pat iš Konstitucijos 33 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos nuostatos, kad piliečiai turi teisę dalyvauti valdant savo šalį tiek tiesiogiai, tiek per demokratiškai išrinktus atstovus, 33 straipsnio 2 dalyje laiduojamos teisės kritikuoti valstybės įstaigų ar pareigūnų darbą, apskųsti jų sprendimus ir kad draudžiama persekioti už kritiką, 33 straipsnio nuostatų laiduojamos peticijos teisės, kurios įgyvendinimo tvarką nustato įstatymas, 25 straipsnio nuostatų, įtvirtinančių įsitikinimų raiškos laisvę ir laisvę ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas, taip pat ir piliečio teisę įstatymo nustatyta tvarka gauti valstybės įstaigų turimą informaciją apie jį.

Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje valstybės tarnybos skaidrumas yra siejamas su dalyvaujamąja demokratija, informacijos laisve, galimybe piliečiams ir kitiems asmenims kritikuoti valdžios įstaigų veiklą. Konstitucinis Teismas pabrėžia, kad siekiant užtikrinti viešąjį interesą, skaidrumas yra būtinas tam, kad būtų išvengta korupcijos, protekcionizmo, privačių interesų tenkinimo, diskriminacijos⁹⁴. Taigi, skaidrumas yra būtinas siekiant išlaikyti visuomenės pasitikėjimą valstybės tarnybos sistema (viešosios valdžios institucijomis) ir visa valstybe apskritai.

Skaidrumo ir viešumo principai yra glaudžiai susiję: skaidrumo principo valstybės tarnyboje įgyvendinimui viešumas yra būtinas elementas.

Konstitucinė valstybės tarnybos samprata, konstitucinė nuostata, kad valdžios įstaigos tarnauja žmonėms, konstitucinis atviros visuomenės imperatyvas suponuoja valstybės tarnybos viešumo principą. Konstitucinis Teismas apibrėžė valstybės tarnybos konstitucinio viešumo principo turinį: valstybės tarnautojų priimami sprendimai turi būti aiškūs, skaidrūs, pagrįsti ir informacija apie šių sprendimų priėmimo motyvus turi būti prieinama piliečiams. Viešumo principo laikymosi imperatyvas yra glaudžiai susijęs su Konstitucijoje įtvirtinta piliečių teise kreiptis į teismą, jei yra pažeisti jų interesai, tai yra apskųsti pareigūnų darbą⁹⁵.

⁹³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 22 d. nutarimas.

⁹⁴ *Ibid.*

⁹⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas.

Valstybės tarnybos viešumo imperatyvas aiškinamas ir per konstitucinį laisvos žiniasklaidos imperatyvą. Konstitucijos 44 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtintas masinės informacijos cenzūros draudimas, Konstitucijos 44 straipsnio 2 dalyje yra nustatytas draudimas monopolizuoti masinės informacijos priemones. Šie draudimai *inter alia* taikytini valstybei ir jos institucijoms⁹⁶.

Konstitucinis Teismas yra ne kartą pažymėjęs, kad demokratinėje teisinėje valstybėje jos pareigūnų ir tarnautojų viešas pareigų atlikimas yra vienas esminių principų, saugančių nuo valstybės tarnautojų savivalės ar piktnaudžiavimo⁹⁷.

Viešumo ir skaidrumo principus kaip vienus iš pagrindinių valstybės tarnybos principų įvardina ir konstitucinės teisės mokslininkai: „Veikimas pagal Konstitucijos ir teisės reikalavimus, nepiktnaudžiavimas nustatytais galiomis, atsakomybė už valstybės tarnyboje padarytus pažeidimus, tarnybinė etika, valstybės institucijų atvirumas ir prieinamumas žmonėms, klausimų svarstymo ir sprendimų priėmimo operatyvumas, skaidrumas, visuomenės informavimas apie valstybės ir savivaldybių institucijų darbą – esminiai valstybės tarnybos organizavimo ir veiklos principai.“⁹⁸

Konstitucinėje doktrinoje yra iškeltas ir dar vienas aktualus skaidrumo principo aspektas – valstybės tarnybos funkcionavimo materialinis ir finansinis užtikrinimas turi būti organizuojamas skaidriai. Kadangi valstybės tarnybos sistema yra išlaikoma iš valstybės ir (ar) savivaldybių biudžetų, tai yra viešojo intereso klausimas. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad valstybės tarnybos sistemos funkcionavimo materialinis ir finansinis užtikrinimas yra būtinas sistemos funkcionavimo veiksmingumui: kiekviena valstybės (savivaldybės) funkcija turi turėti tam skirtą finansavimą, kitaip susidarytų situacija, kai valstybės tarnybos sistema taptų neveiksminga⁹⁹. Lėšų naudojimas turi būti skaidrus, o jo kontrolę pagal Konstituciją vykdo Valstybės kontrolė.

2.5. Valstybės valdžios institucijos ir vietos savivalda

Valstybės valdžią įgyvendinančios institucijos (įstatymų leidžiamoji, vykdomoji ir teisminė) veikia ir sąveikauja vadovaudamosi valdžių padalijimo principu. Šių institucijų funkcijų vykdymas oficialiojoje konstitucinėje doktrinoje vadinamas valstybės valdžios vykdymu. Kaip aptarta trečiojo šio darbo dalyje „Valstybės tarnybos sistema“, valstybės institucijos skirstomos į

⁹⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas.

⁹⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 198-1 straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, 2000, žiūrėta 2023 m. sausio 24 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.29A4F5F54609>; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d., 2019 m. balandžio 18 d. nutarimai.

⁹⁸ Buišienė, *supra note*, 18: 439.

⁹⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 gruodžio 13 d. nutarimas.

tris kategorijas: valstybės valdžią įgyvendinančios, valstybės institucijos, nepriskiriamos įstatymų leidžiamajai, vykdomajai ar teisminei ir viešąjį administravimą vykdančios institucijos.

Konstitucinis Teismas yra pabrėžęs, kad vietos savivalda nėra tapatinama su valstybės valdymu. Nors vietos savivalda turi aiškius konstitucinius pagrindus, įtvirtintus Konstitucijos X skirsnyje „Vietos savivalda ir valdymas“, Konstitucinis Teismas išaiškino, kad Lietuvoje egzistuoja „[...] dvi viešosios valdžios sistemos – valstybės valdymas ir vietos savivalda“¹⁰⁰. Vietos savivalda veikia remdamasi kitais nei valstybės valdžia principais: atstovaujamosios demokratijos ir vykdomųjų institucijų atskaitingumo atstovaujamajai institucijai principais¹⁰¹. Nors šie principai veikia ir valstybės valdžią vykdančių institucijų veikloje, pagrindinių veiklos principų skirtumai lemia dviejų skirtingų, tačiau sąveikauti privalančių viešojo valdymo sistemų buvimą. „Konstituciniai principai, kuriais grindžiama valstybės valdžios organizacija ir savivaldos organizacija, sutampa tik iš dalies.“¹⁰²

Valstybės valdymas yra įgyvendinamas per valstybės Konstitucijoje numatytas valdžios įstaigas, o administracinių vienetų teritorinių bendruomenių valdžia formuojama ir funkcionuoja kitokiais nei valstybės valdžia konstituciniais pagrindais¹⁰³: Konstitucijoje įtvirtinta savivaldos teisė įgyvendinama per gyventojų renkamas savivaldybių tarybas ir savivaldybių merus bei jų sudarytus (ir taryboms ir (ar) merams atskaitingus) vykdomuosius organus. Santykis tarp savivaldybių tarybų ir merų ir savivaldybės vykdomųjų organų grindžiamas konstituciniu vykdomųjų organų atskaitingumo atstovybei principu, o ne valdžių padalijimo.

Pažymėtina, kad nors Konstitucijoje yra numatyta savivaldybių laisvė veikti laisvai ir savarankiškai, šią laisvę riboja Konstitucijos bei įstatymų apibrėžta kompetencija. Tai reiškia, kad savivaldybės nėra visiškai savarankiškos nuo valstybės valdžios: valstybės valdžia įstatymais nustato savivaldybių kompetencijas. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymu yra numatytos dviejų rūšių savivaldybių funkcijos: savarankiškosios ir valstybės perduotos. Tačiau net ir vykdydamos savarankiškas funkcijas, savivaldybės privalo paklusti įstatymų leidėjo valiai, nes ir savarankiškosios funkcijos yra reglamentuojamos įstatymais. Savivaldybių veiksmų laisvę riboja ir Vyriausybės atstovas savivaldybėse. Tokiu būdu yra vykdoma savivaldybių veiklos, įstatymų laikymosi kontrolė.

¹⁰⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. sausio 14 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 2001 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo (2000 m. gruodžio 19 d. redakcija), Lietuvos Respublikos savivaldybių biudžetų pajamų dydį ir išlyginimą lemiančių rodiklių tvirtinimo 2001, 2002 ir 2003 metams įstatymo ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio ekonominių santykių valstybinio reguliavimo įstatymo 16 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, 2002, žiūrėta 2022 m. lapkričio 16 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.9FCC728D2E62>; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d. nutarimas.

¹⁰¹ Buišienė, *supra note*, 18:434.

¹⁰² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d. nutarimas.

¹⁰³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. sausio 14 d. nutarimas.

Savivaldybėms įstatymu taip pat yra perduodamos vykdyti tam tikros valstybės funkcijos. Tokio kompetencijų suteikimo priežastis nurodo Konstitucinis Teismas: „[...] taip užtikrinama veiksmingesnė valstybės valdžios ir piliečių sąveika, valdymo demokratiškumas“¹⁰⁴. Savivaldybėms vykdant tiek savarankiškasias, tiek valstybės perduotas funkcijas turi būti užtikrinamas bendradarbiavimas tarp valstybės valdžios ir savivaldybių, derinamas centralizuotas ir decentralizuotas valdymas¹⁰⁵.

Konstitucinis Teismas 2002 m. gruodžio 24 d. nutarime savivaldybių vykdomuosius organus įvardijo kaip viešojo administravimo institucijas: „Konstitucijoje yra numatytos dvi savivaldybių institucijų rūšys: savivaldybių tarybos (atstovaujamosios institucijos) ir joms atskaitingi vykdomieji organai (vykdomosios institucijos). Konstitucijoje ir įstatymuose nustatytais atvejais savivaldybių atstovaujamosioms ir vykdomosioms institucijoms suteikiami valdingi įgalinimai. Tokios savivaldybių institucijos – tai savivaldybių valdžios ir viešojo administravimo institucijos.“ Lietuvos Respublikos Seimui 2022 m. balandžio 21 d. priėmus Lietuvos Respublikos Konstitucijos 67, 119, 122, 124, 141 ir 143 straipsnių pakeitimo įstatymą, Konstitucijoje įteisinta savivaldybės mero institucija¹⁰⁶. Įstatymų leidėjas Vietos savivaldos įstatymu numatė, kad savivaldybės meras yra savivaldybės vykdomoji institucija, turinti savivaldybės valdžios ir viešojo administravimo įgaliojimus, atsakinga už įstatymų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimų ir savivaldybės tarybos sprendimų tiesioginį įgyvendinimą, o „savivaldybės administravimo subjektai – savivaldybės institucijos ir įstaigos, kiti subjektai, turintys teisės aktų suteiktus įgaliojimus, atliekantys jiems pavestas viešojo administravimo funkcijas ir atsakingi už šių funkcijų įgyvendinimą“¹⁰⁷. Taigi, savivaldybių institucijos ir įstaigos patenka į valstybės tarnybos (ir viešojo administravimo subjektų) sistemą.

¹⁰⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. sausio 14 d. nutarimas.

¹⁰⁵ *Ibid.*

¹⁰⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucijos 67, 119, 122, 124, 141 ir 143 straipsnių pakeitimo įstatymas, TAR, 2022, žiūrėta 2023 m. balandžio 2 d., <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=075a92f0c17a11ec8d9390588bf2de65>.

¹⁰⁷ Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas, TAR, 1994, žiūrėta 2023 m. balandžio 1 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.D0CD0966D67F/asr>.

3. VALSTYBĖS TARNYBOS SISTEMA

Efektyvus ir stiprus valstybės tarnybos aparatas yra viena iš prielaidų sėkmingam valstybės funkcionavimui. Šiuolaikinės vakarietiškos valstybės politines idėjas ir valstybės valdymą realizuoja per platesnius ar siauresnius valstybės tarnautojų korpusus. Mokslininkai skiria dvi skirtingose šalyse egzistuojančias valstybės tarnybos sistemas – karjeros ir sutartinę. Karjeros valstybės tarnybos sistema remiasi įstatymų normomis reglamentuotais valstybės tarnybos pagrindais. Sutartinė valstybės tarnybos sistema yra labiau būdinga anglosaksiškoms šalims ir kinta kartu su valdžioje esančiomis politinėmis jėgomis: „valstybės tarnautojų likimas priklauso nuo rinkimų rezultatų“¹⁰⁸. Pastebėta, kad nors tokia valstybės tarnybos sistema yra lankstesnė, tačiau kritikuojama dėl stabilumo ir vertybių, viešojo administravimo principų neišlaikymo.

Lietuvoje valstybės tarnyba yra artimesnė karjeros valstybės tarnybos sistemai ir yra suvokiama siaurąja prasme: valstybės tarnautojai dirba tik viešojo administravimo subjektuose, o statutiniai valstybės tarnautojai – su visuomenės saugumu ir gynyba susijusiose institucijose. Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarime buvo suvienodintos „valstybinės tarnybos“ ir „valstybės tarnybos“ sąvokos. Valstybinė tarnyba – tai tokia veikla, kuri yra susijusi su ir su viešųjų paslaugų teikimu, tuo tarpu „valstybės tarnyba“ yra susijusi su viešojo administravimo veikla¹⁰⁹.

Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo¹¹⁰ 2 straipsnio 11 dalyje įtvirtintas valstybės tarnybos apibrėžimas: „Valstybės tarnyba – valstybės ir savivaldybių institucijose ir įstaigose pareigas einančių asmenų profesinė veikla, kuria atliekamos viešojo administravimo funkcijos arba užtikrinamas diplomatinės tarnybos institucijų ar prekybos atstovybių užsienyje funkcionavimas, arba padedama valstybės ar vietos valdžią įgyvendinantiems asmenims atlikti jiems nustatytas funkcijas, išskyrus ūkinio ir (ar) techninio pobūdžio funkcijas.“ Iš šio apibrėžimo galima išskirti valstybės tarnybos komponentus:

- 1) institucijos ir įstaigos;
- 2) valstybės tarnautojai;
- 3) viešojo administravimo veikla / pagalba įgyvendinant valdžią.

Aštuonioliktoji Lietuvos Respublikos Vyriausybė savo programoje¹¹¹ yra numačiusi valstybės tarnybos sistemos pertvarką. Pagrindiniai šios pertvarkos tikslai – valstybės tarnybos

¹⁰⁸ Ieva Deviatnikovaitė, *Administracinė teisė. Bendroji dalis* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2021), 307.

¹⁰⁹ Vaičaitis, *supra note*, 39:129.

¹¹⁰ Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas, TAR, 1999, žiūrėta 2022 m. sausio 9 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.D3ED3792F52B/asr>.

¹¹¹ „Dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, LRS, 2020, žiūrėta 2023 m. kovo 13 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/973c87403bc311eb8c97e01ffe050e1c>.

sistemos lankstumas, viešųjų ir administracinių paslaugų kokybės ir prieinamumo didinimas, atvira inovacijoms valstybės tarnyba ir laiku priimami ryžtingi sprendimai. Tam, kad būtų pasiekti šie tikslai, Vyriausybė yra patvirtinusi konkrečias priemones Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plane¹¹².

Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plane valstybės tarnybos sistemos pertvarkai įgyvendinti numatytas priemones ir veiksmus sąlyginai galima suskirstyti į grupes pagal temas:

- viešųjų paslaugų skaitmenizavimas, kokybės ir prieinamumo didinimas (įskaitant valstybės tarnautojų kvalifikacijos informacinių technologijų srityje didinimą);
- stiprinamas valstybės tarnautojų – įstaigų vadovų – korpusas;
- valstybės tarnautojų karjeros galimybių užtikrinimas;
- viešojo sektoriaus specialistų atrankos decentralizavimas.

3.1. Institucijos ir įstaigos

Valstybės institucijos sudaro sistemą, kurios pagrindas yra demokratinė valstybės santvarka ir konstitucinis valdžių padalijimo principas. Valstybės institucijos skiriasi savo teisiniu statusu, funkcijomis, vieta valstybės institucijų sistemoje ir kitais aspektais.

Dalis valstybės valdžios institucijų yra *expressis verbis* įvardintos Konstitucijoje: Seimas; Respublikos Prezidentas; Vyriausybė; Konstitucinis Teismas; Aukščiausiasis Teismas, Apeliacinis teismas, apygardų ir apylinkių teismai; Seimo kontrolieriai; Valstybės kontrolė; Lietuvos bankas; Valstybės gynimo taryba; kariuomenės vadas; Generalinė prokuratūra; Vyriausioji rinkimų komisija. Kai kurios valstybės institucijos Konstitucijoje yra įtvirtintos nenurodant jų tikslų pavadinimų: ministerijos; saugumo tarnyba; speciali įstatymo numatyta teisėjų institucija, patarianti Respublikos Prezidentui dėl teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų; teritorinės prokuratūros; Vyriausybės atstovai, prižiūrintys, ar savivaldybės laikosi Konstitucijos ir įstatymų, ar vykdo Vyriausybės sprendimus. Konstitucijoje yra numatytos ir tokios valstybės institucijos, kurios gali būti steigiamos Seimo priimamais įstatymais: kontrolės institucijos; Vyriausybės įstaigos; specializuoti teismai administracinių, darbo, šeimos ir kitų kategorijų byloms nagrinėti¹¹³.

Konstitucinio Teismo doktrinoje yra skiriamos trys valstybės institucijų kategorijos:

1. valstybės valdžią vykdančios institucijos;

¹¹² „Dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano patvirtinimo“, LRS, 2021, žiūrėta 2023 m. kovo 13 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/bef7d43286fe11eb998483d0ae31615c?jfwid=i3h7ws9m4>.

¹¹³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas.

2. valstybės institucijos, nepriskiriamos įstatymų leidžiamajai, vykdomajai ar teisminei valdžiai;

3. viešąjį administravimą vykdančios institucijos.

3.1.1. Valstybės valdžią vykdančios institucijos

Konstitucijos 5 straipsnio 1 dalyje yra išskirta ypatinga valdžios institucijų rūšis – valstybės valdžią vykdančios institucijos: Seimas, Respublikos Prezidentas ir Vyriausybė, Teismas. Santykiai tarp šių institucijų yra grindžiami konstituciniu valdžių padalijimo principu. Seimas yra Tautos atstovybė ir vykdo įstatymų leidžiamąją valdžią. Nors kai kurie valstybės tarnybos elementai, pavyzdžiui, prievolė deklaruoti privačius interesus, yra taikomi ir Seimo nariams, Seimo nariai nelaikytini valstybės tarnautojais, nes yra išrinkti Tautos atstovai ir vykdo tik valstybės valdžios funkcijas. Todėl Seimas nėra valstybės tarnybos sistemos dalis.

Įstatymų vykdomąją valdžią vykdo Respublikos Prezidentas kartu su Vyriausybe, o teisminę valdžią vykdo teismai. Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad Konstitucinis Teismas sprendžia, ar įstatymai ir kiti Seimo aktai neprieštaruja Konstitucijai, o Respublikos Prezidento ir Vyriausybės aktai – Konstitucijai ir įstatymams. Konstitucinis Teismas užtikrina Konstitucijos viršenybę teisės sistemoje ir vykdo konstitucinį teisingumą¹¹⁴.

Valstybės valdžią vykdančios institucijos nėra laikytinos valstybės tarnybos sistemos dalimi *per se*, nes savo veikloje jos remiasi konstituciniais įgaliojimais. Valstybės tarnyba yra administracinės teisės institutas, nors turintis pagrindus konstitucinėje doktrinoje, reglamentuojamas daugiausia administracinės teisės normomis. Tačiau Respublikos Prezidento veikla nėra vien tik valstybės valdžios vykdymas. Pagal Konstituciją Respublikos Prezidentas įstatymų numatyta tvarka skiria ir atšaukia tam tikrus pareigūnus, skiria ir atšaukia diplomatinius atstovus užsienio valstybėse. Respublikos Prezidento veikla, kurią jis vykdo įstatymų numatyta tvarka laikytina konstitucinių įgaliojimų vykdymu, o paskyrus pareigūną susiklostę santykiai turėtų būti vertinami kaip tarnybiniai, t. y. administracinės teisės normomis reguliuojami, santykiai¹¹⁵.

Respublikos Prezidento veiklos dualumas atsiskleidžia ir per jo leidžiamų teisės aktų formą. Lietuvos Respublikos Prezidento įstatymo 9 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad „Respublikos Prezidentas, įgyvendindamas jam suteiktus įgaliojimus, leidžia aktus – dekretus“¹¹⁶. To paties straipsnio 3 dalis įtvirtina kitus Respublikos Prezidento leidžiamus teisės aktus –

¹¹⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas.

¹¹⁵ Deviatnikovaitė, *supra note*, 108:149.

¹¹⁶ Lietuvos Respublikos Prezidento įstatymas, TAR, 1993, žiūrėta 2022 m. sausio 27 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.438A78A26F38/asr>.

potvarkius. Potvarkiai yra leidžiami Respublikos Prezidento kanceliarijos vidaus darbo organizavimo klausimais ir kitais teisės aktuose nustatytais atvejais. Taigi, konstituciniai įgaliojimai yra realizuojami per Respublikos Prezidento dekretus, o administraciniai (vidaus administravimo) klausimai sprendžiami Respublikos Prezidento potvarkiais. Čia atsiranda galimybė Respublikos Prezidento instituciją laikyti ne tik valstybės valdžią vykdančiu subjektu, bet ir valstybės tarnybos sistemos dalimi. Respublikos Prezidentas, vykdydamas Konstitucijoje jam suteiktus įgaliojimus veikia kaip valstybės valdžią įgyvendinantis subjektas, o vykdydamas įstatymais nustatytas funkcijas veikia kaip viešojo administravimo subjektas ir yra valstybės tarnybos sistemos dalis.

Respublikos Prezidento funkcijų įgyvendinimo kontekste būtina paminėti Respublikos Prezidento kanceliariją. Tai yra valstybės įstaiga, priklausanti valstybės tarnybos sistemai, kurios vadovas yra politinio pasitikėjimo valstybės tarnautojas, į pareigas priimamas ir atleidžiamas Respublikos Prezidento. Respublikos Prezidento kanceliarijoje dirba valstybės tarnautojai ir darbuotojai pagal darbo sutartis. „Respublikos Prezidento kanceliarija yra valstybės įstaiga, padedanti Respublikos Prezidentui įgyvendinti jo funkcijas ir atliekanti Respublikos Prezidento rezidencijos finansinį, ūkinį ir materialinį aptarnavimą“ (Lietuvos Respublikos Prezidento įstatymo 13 straipsnio 1 dalis).

Vykdomąją valstybės valdžią Lietuvoje pagal Konstituciją vykdo Respublikos Prezidentas ir Lietuvos Respublikos Vyriausybė (toliau – Vyriausybė), sudaryta iš Ministro Pirmininko ir ministrų. Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad „[v]isa tai, ką Vyriausybė daro įgyvendindama Konstitucijoje bei įstatymuose jai nustatytą kompetenciją, yra valstybės valdymo reikalų sprendimas [...] spręsdama tokius reikalus Vyriausybė veikia kaip viena iš Konstitucijos 5

straipsnio 1 dalyje įtvirtintų valstybės valdžią vykdančių institucijų.¹¹⁷ Vadinasi, Vyriausybė, vykdydama savo funkcijas, įgyvendina konstitucinius įgaliojimus, o ne viešąjį administravimą, todėl Vyriausybė, kaip ir Seimas bei Respublikos Prezidentas negali būti laikoma viešojo administravimo institucija. Vyriausybė nėra valstybės tarnybos sistemos dalis. Tačiau administracinės teisės mokslininkai atkreipia dėmesį į Vyriausybės leidžiamus norminius teisės aktus, kuriančius naujas elgesio taisykles¹¹⁸. Norminių teisės aktų, ypač tvarkomojo pobūdžio, leidimas rodo, kad Vyriausybė vykdo ne tik konstitucines funkcijas, bet ir veikia kaip viešojo administravimo institucija. Vis dėlto vien tai, kad Vyriausybė leidžia norminius teisės aktus (Vyriausybės nutarimus), užsiima vidaus administravimu, taip pat leidžia individualius teisės aktus, nepadaro Vyriausybės valstybės tarnybos sistemos dalimi.

Analogiškai Respublikos Prezidento kanceliarijai, Vyriausybės kanceliarija yra valstybės tarnybos sistemos dalis. Vyriausybės kanceliarijos veikla yra reguliuojama Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymu. Vyriausybės kanceliarija yra biudžetinė įstaiga, padedanti Vyriausybei vykdyti funkcijas, iš esmės atliekanti vidaus administravimo funkcijas, tačiau taip pat ir rengianti teisės aktų projektus, vadinasi tiesiogiai dalyvaujanti teisėkūroje. Tokia Vyriausybės kanceliarijos veikla patenka į administracinio reglamentavimo – vieną iš viešojo administravimo sričių – spektrą¹¹⁹. „Be to, Kanceliarijos teisinis statusas, funkcijos, ten dirbančių asmenų teisiniai santykiai yra reglamentuojami administracinės teisės normomis. Čia vykdomas vidaus

¹¹⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. lapkričio 29 d. nutarimas „Dėl į Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. liepos 22 d. posėdžio protokolą įrašyto Lietuvos Respublikos Vyriausybės sprendimo „Dėl kompanijos „Danisco Sugar“ A/S prašymo įsigyti cukraus pramonės įmonių akcijų“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos“ 3 bei 8 straipsnių nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, 2001, žiūrėta 2022 m. sausio 27 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2362F94DB11D>; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 86, 87 straipsnių papildymo bei pakeitimo ir įstatymo papildymo 88-1 straipsniu įstatymo 4 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 11 d. nutarimo Nr. 457 „Dėl Vilniaus apskrities viršininko atleidimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai bei Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos“ 9 straipsnio 1 daliai“, TAR, 2003, žiūrėta 2022 m. sausio 28 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.FC480B700A52>; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. vasario 26 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. sausio 9 d. nutarimo Nr. 22 „Dėl pritarimo akcinės bendrovės „Lietuvos dujos“ valstybei nuosavybės teise priklausančių 34 procentų akcijų pirkimo–pardavimo sutarties, šios sutarties priedų, taip pat akcininkų sutarties projektams“ 1, 2 punktų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. kovo 18 d. nutarimo Nr. 292 „Dėl ilgalaikės gamtinių dujų tiekimo sutarties tarp akcinės bendrovės „Lietuvos dujos“ ir atvirosios akcinės bendrovės „Gazprom“ papildymo projekto“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, 2010, žiūrėta 2022 m. sausio 28 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.24BDA1D24400>; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. gegužės 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 16 straipsnio 2 dalies (2007 m. gruodžio 18 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Prezidento 2007 m. gegužės 29 d. dekreto Nr. 1K-988 „Dėl Valstybinės lošimų priežiūros komisijos nario atleidimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymo 26 straipsnio (2003 m. liepos 4 d. redakcija) 4 daliai“, TAR, 2010, žiūrėta 2022 m. sausio 28 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.36015F1CCEB8>.

¹¹⁸ Deviatnikovaitė, *supra note*, 108:154; Audrius Bakaveckas, *Administracinė teisė: teorija ir praktika* (Vilnius: MES, 2012), 442-424.

¹¹⁹ Deviatnikovaitė, *supra note*, 108:159.

administravimas, klostosi tarnybiniai santykiai, o visa tai patenka į administracinės teisės reguliavimo dalyką.¹²⁰

3.1.2. Valstybės institucijos, nepriskiriamos įstatymų leidžiamajai, vykdomajai ar teisminei valdžiai

Konstitucijoje yra numatytos institucijos, nepriklausančios įstatymų leidžiamajai, vykdomajai ar teisminei valdžiai. Tai – specialias funkcijas atliekančios institucijos: Lietuvos bankas, saugumo tarnyba, Vyriausioji rinkimų komisija, Generalinė prokuratūra ir teritorinės prokuratūros, Valstybės kontrolė ir Seimo kontrolieriai. Konstitucinis Teismas prie šios valstybės institucijų grupės priskiria ir Konstitucijoje įvardintą pareigūną – kariuomenės vadą¹²¹.

Konstitucijos 67 straipsnio 5 punktas suteikia teisę Seimui steigti statymo numatytas valstybės institucijas bei skirti ir atleisti jų vadovus, o 94 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad Vyriausybė tvarko krašto reikalus; 123 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad aukštesniuosiuose administraciniuose vienetuose įstatymo nustatyta tvarka valdymą organizuoja Vyriausybė. „Taigi Seimas, o pagal įstatymus – ir Vyriausybė turi įgaliojimus steigti ir tokias Konstitucijoje *expressis verbis* nenurodytas valstybės institucijas, kurias steigti poreikis kyla iš būtinumo įgyvendinti valstybės valdymą, tvarkyti krašto reikalus, užtikrinti įvairių valstybės funkcijų vykdymą.“¹²²

Kai kurios institucijos, pvz. Valstybės kontrolierių ar Seimo kontrolierių įstaigos priklauso valstybės tarnybos sistemai, įstaigose pareigas eina valstybės tarnautojai. Tačiau Lietuvos bankas nepriklauso valstybės tarnybos sistemai. Tokį skirtumą tarp institucijų lemia skirtingos institucijų funkcijos ir paskirtis bei formavimo tvarka. Pavyzdžiui, Vyriausiosios rinkimų komisijos nariai yra siūlomi Respublikos Prezidento, politinių partijų, teisingumo ministro, Lietuvos teisininkų draugijos ir jie nėra valstybės tarnautojai, tačiau Vyriausiosios rinkimų komisijos sekretoriате dirbantys darbuotojai, užtikrinantys Vyriausiosios rinkimų komisijos techninę darbo aplinką, yra valstybės tarnautojai. Taigi, Vyriausioji rinkimų komisija yra valstybės tarnybos sistemos dalis. Analogiškai ir kitais atvejais – Konstitucijoje numatytos institucijos pačios nėra valstybės tarnybos sistemos dalis (ypač, kai yra vienasmenės), tačiau jas aptarnaujantis aparatas dažnai yra valstybės tarnybos sistemos dalis.

¹²⁰ Deviatnikovaitė, *supra note*, 108:160.

¹²¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas.

¹²² *Ibid.*

3.1.3 Viešąjį administravimą vykdančios institucijos

Valstybės tarnybos įstatymo 2 straipsnio 2 dalis nurodo, kokiose institucijose dirba valstybės tarnautojai: atstovaujamosiose, valstybės vadovo, vykdomosiose, teisminės valdžios institucijose, teisėsaugos institucijose ir įstaigose, audita, kontrolę (priežiūrą) atliekančiose institucijose ir įstaigose, kitose valstybės ir savivaldybių institucijose ir įstaigose, kurios finansuojamos iš valstybės ar savivaldybių biudžetų bei valstybės pinigų fondų ir kurioms Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo nustatyta tvarka yra suteikti viešojo administravimo įgaliojimai.

Ministerijos yra steigiamos įstatymais Vyriausybei pateikus Seimui siūlymą steigti ministeriją. Ministerijų veiklą reglamentuoja Konstitucija, Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymas ir kiti įstatymai. Ministerijų funkcija – formuojant valstybės politiką teikti Vyriausybei įstatymų ir kitų teisės aktų projektus, koordinuoti politikos įgyvendinimą, nustatyti taisykles, standartus, aprašus ir panašiai. Ministerijos yra viešojo administravimo subjektai ir priklauso valstybės tarnybos sistemai.¹²³

Valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos yra taip pat yra viešojo administravimo subjektai. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo¹²⁴ (toliau – Viešojo administravimo įstatymas) 2 straipsnio 20 dalyje viešojo administravimo subjektas apibrėžtas kaip „viešasis juridinis asmuo, kolegiali ar vienasmenė institucija, neturinti juridinio asmens statuso, įstatymų nustatytą specialų statusą turintis fizinis asmuo, šio įstatymo nustatyta tvarka įgalioti atlikti viešąjį administravimą“. Viešojo administravimo įgaliojimai suteikiami įstatymais ar poįstatyminiais teisės aktais. Pavyzdžiui, savivaldybių merams viešojo administravimo įgaliojimai yra suteikti Vietos savivaldos įstatymo 3 straipsnio 3 dalimi: „Meras – savivaldybės vykdomoji institucija (savivaldybės vadovas), turinti savivaldybės valdžios ir viešojo administravimo įgaliojimus, atsakinga už įstatymų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimų ir savivaldybės tarybos sprendimų tiesioginį įgyvendinimą“¹²⁵.

¹²³ Deviatnikovaitė, *supra note*, 108:146.

¹²⁴ Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas, TAR, 1999, žiūrėta 2023 m. vasario 24 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0BDFFD850A66/asr>.

¹²⁵ Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas, TAR, 1994, žiūrėta 2023 m. balandžio 1 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.D0CD0966D67F/asr>.

Viešojo administravimo vykdymas yra susijęs su valstybinių funkcijų vykdymu. Konstitucinio Teismo yra ne kartą pažymėta¹²⁶, kad valstybė tam tikras savo funkcijas įstatymais gali pavesti vykdyti ir kitoms (ne valstybės) institucijoms. Toks, platesnis, požiūris į viešojo administravimo institucijas vyrauja ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ESTT) jurisprudencijoje. ESTT jurisprudencijoje ne tik viešojo administravimo subjektai yra laikomi plačiąja prasme „valstybe“. „Valstybės“ sąvoka šiuo atveju atitinka viešojo administravimo subjekto sąvoką. *Foster*¹²⁷ byloje ESTT pažymėjo, kad „valstybe“ laikytina bet kokia institucija, nepriklausomai nuo jos teisinės formos, jei ji pagal valstybės priimtą teisės aktą tapo atsakinga už viešųjų paslaugų teikimą prižiūrint valstybei ir kuri dėl to turi išskirtinių teisių. Nors ESTT „valstybės“ sąvoką žalos atlyginimo kontekste aiškina plečiamai, ne viešojo administravimo subjektų darbuotojai Lietuvoje nėra laikytini valstybės tarnautojais. Nors organizacijai ar institucijai gali būti suteikti viešojo administravimo įgaliojimai, tačiau šios organizacijos ar institucijos darbuotojai Lietuvoje neprivalo atitikti valstybės tarnautojams keliamų reikalavimų ir neįgyja ypatingo valstybės tarnautojo statuso.

3.2. Valstybės tarnautojas

Analizuojant ypatingą valstybės tarnautojo statusą pirmiausia būtina atskirti skirtingų kategorijų valstybės tarnautojus. Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatyme¹²⁸ (toliau – Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymas) naudojama platesnė sąvoka nei valstybės tarnyba – „valstybinė tarnyba“. Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymo 2 straipsnio 5 dalyje išskiriama palyginti daug skirtingų valstybinėje tarnyboje dirbančių asmenų kategorijų: valstybės politikai, valstybės pareigūnai, valstybės tarnautojai, teisėjai, žvalgybos

¹²⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d., Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gruodžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo 5 straipsnio (2000 m. birželio 29 d. redakcija) 5 dalies, 6 straipsnio 1, 3, 4 dalių (2000 m. birželio 29 d. redakcija), 10 straipsnio (2000 m. birželio 29 d. redakcija) 1 dalies, 15 straipsnio (2000 m. birželio 29 d. redakcija) 1, 2 dalių, Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 31 straipsnio (2000 m. rugpjūčio 29 d. redakcija) 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.3D9CAADE9B4C>; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. kovo 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos darbo kodekso 187 straipsnio 1 dalies, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. liepos 18 d. nutarimo Nr. 937 „Dėl minimaliojo darbo užmokesčio didinimo“ 1, 2 punktų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. kovo 24 d. nutarimo Nr. 316 „Dėl minimaliojo darbo užmokesčio didinimo“ 1, 2 punktų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. balandžio 4 d. nutarimo Nr. 361 „Dėl minimaliojo darbo užmokesčio didinimo“ 1, 2 punktų (2005 m. balandžio 4 d., 2006 m. kovo 27 d. redakcijos), Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. kovo 27 d. nutarimo Nr. 298 „Dėl minimaliojo darbo užmokesčio didinimo“ 1 punkto (2006 m. kovo 27 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.F08D958AE1A2>; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 7 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos antstolių įstatymo 45 straipsnio 3, 5 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2B356FED6654>.

¹²⁷ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje C-188/89 A. *Foster and others v British Gas plc*. 1990, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61989CJ0188>.

¹²⁸ Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymas, TAR, 1997, žiūrėta 2022 m. lapkričio 14 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C0E550D6ADF0/asr>.

pareigūnai, profesinės karo tarnybos kariai, valstybės ir savivaldybių įmonių, biudžetinių įstaigų ir šių juridinių asmenų struktūrinių padalinių vadovai ir jų pavaduotojai, viešųjų įstaigų, kurių bent vienas iš steigėjų, dalininkų yra valstybė ar savivaldybė (savivaldybės), ir jų struktūrinių padalinių vadovai ir jų pavaduotojai, Lietuvos banko darbuotojai ir kt.

Valstybės tarnybos įstatyme skiriami keturių kategorijų valstybės tarnautojai: karjeros valstybės tarnautojai, pakaitiniai valstybės tarnautojai, politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojai, statutiniai valstybės tarnautojai. Bendrųjų valstybės tarnautojų veiklos principų ir tarnybinės etikos veiklos principų privalo laikytis visų kategorijų valstybės tarnautojai, tačiau atrankos, socialinių garantijų ir atlygio sistemos yra skirtingos.

Valstybės tarnautojo ypatingas statusas pirmiausia pasireiškia reikalavimais, keliamais stojančiajam į valstybės tarnybą, ypatinga įdarbinimo procedūra ir darbo santykių specifika.

Valstybės tarnautojams keliami reikalavimai yra susiję su vykdomomis funkcijomis ir gali būti skiriami į dvi kategorijas: bendrieji reikalavimai ir specialieji, susiję su vykdomomis funkcijomis. Bendrieji reikalavimai keliami valstybės tarnautojui jau iki tarnybinių santykių pradžios, t. y. fizinis asmuo, pretenduojantis užimti pareigas valstybės tarnyboje, teikdamas prašymą dalyvauti atrankos konkurse turi atitikti šiuos bendruosius reikalavimus:

- 1) būti Lietuvos Respublikos pilietis;
- 2) mokėti lietuvių kalbą;
- 3) būti 18-65 metų amžiaus;
- 4) turėti aukštąjį universitetinį arba koleginių išsilavinimą;
- 5) būti nepriekaištingos reputacijos;
- 6) būti lojalus Lietuvos valstybei ir jos konstitucinei santvarkai, išmanyti Konstitucijos ir teisės sistemos pagrindų (įskaitant žmogaus teisių ir laisvių katalogą)¹²⁹.

Svarbus aspektas yra pavaldumo santykių ir asmeninių ryšių ribojimas. Valstybės tarnautoju konkrečioje pozicijoje negali būti asmuo, kurio sutuoktinis, partneris, sugyventinis, jeigu jis nurodytas valstybės tarnautojo privačių interesų deklaracijoje, artimasis giminaitis ar svainystės ryšiais susijęs asmuo eina valstybės tarnautojo pareigas valstybės ar savivaldybės institucijoje ar įstaigoje, jeigu jie pagal pareigas būtų susiję tiesioginio pavaldumo santykiais (Valstybės tarnybos įstatymo 9 straipsnio 2 dalies 3 punktas).

Asmens nepriekaištingos reputacijos samprata yra pateikta Valstybės tarnybos įstatymo 4 straipsnyje, kuriame yra apibrėžtas atvejų sąrašas, kai asmuo negali būti laikomas nepriekaištingos reputacijos. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas yra pabrėžęs, kad

¹²⁹Lietuvos Respublikos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. gegužės 11 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A438-1743/2009, *Eteismai.lt*, žiūrėta 2023 m. vasario 2 d., <https://eteismai.lt/byla/154433707567150/A-438-1743-09>.

įstatyme numatytas atvejų sąrašas yra baigtinis ir turi būti nustatytas ne žemesnės galios teisės aktu nei įstatymas. Tokio reguliavimo poreikis kyla iš teisinės valstybės ir teisinio tikrumo principų. Jei nepriekaištingos reputacijos sampratos aiškinimas būtų paliktas viešojo administravimo subjekto diskrecijai, būtų pažeisti ne tik teisinės valstybės ir teisinio tikrumo principai, bet ir žmogaus lygybės prieš įstatymą principas¹³⁰.

Specialieji reikalavimai valstybės tarnautojui yra susiję su jo užimamomis pareigomis (pareigomis, į kurias kandidatuojama). Tai reikalavimai, kuriuos asmuo turi atitikti tam, kad galėtų tinkamai vykdyti savo pareigas ir atlikti funkcijas, pavyzdžiui, išsilavinimas ir (ar) kvalifikacija, užsienio kalbos mokėjimas tam tikru lygiu, kibernetinio saugumo pagrindų išmanymas ir pan. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2018 m. lapkričio 28 d. nutarimu Nr. 1176 „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo įgyvendinimo“ patvirtintos Valstybės tarnautojų pareigybių aprašymo ir vertinimo metodikos¹³¹ (toliau – Valstybės tarnautojų pareigybių aprašymo ir vertinimo metodika) Šeštame skirsnyje numatyta, kad specialieji reikalavimai turi būti nustatyti pareigybės aprašyme, o Valstybės tarnautojų pareigybių aprašymo ir vertinimo metodikos 1 priede nustatyti tipiniai specialieji reikalavimai valstybės tarnautojams atsižvelgiant į pareigybės lygmenį ir pareigybės pavadinimą.

Valstybės tarnybos įstatymo 9 straipsnio 4 dalimi yra realizuotas proporcingumo principas: „[...] Pareigybės aprašyme negali būti nustatyti tokie specialieji reikalavimai, kurie nebūtini pareigybės aprašyme nustatytoms funkcijoms atlikti [...]“.

Karjeros valstybės tarnautojai į pareigas yra priimami Vyriausybės nustatyta tvarka Viešojo valdymo agentūrai centralizuotai organizuojant konkursą. Valstybės tarnybos įstatymo 12 straipsnio 2 dalis numato, kad „konkurso metu tikrinamas asmens tinkamumas eiti karjeros valstybės tarnautojo pareigas, įvertinamos asmens turimos kompetencijos ir gebėjimai atlikti karjeros valstybės tarnautojo pareigybės aprašyme nurodytas funkcijas.“

Esminis skirtumas lyginant centralizuotą konkursą į valstybės tarnautojo pareigas su įdarbinimo viešajame ar privačiame sektoriuje procesais yra tas, kad centralizuoto konkurso atveju tinkamą kandidatą atrenka komisija, sudaryta iš ne mažiau kaip 3 narių (konkurso į įstaigos vadovo pareigas komisija – iš ne mažiau kaip 5 narių), o komisijos narių daugumą turi sudaryti ne valstybės tarnautojų priimančios įstaigos atstovai. Vyriausybės patvirtintos Priėmimo į valstybės tarnautojo pareigas organizavimo tvarkos aprašo¹³² 24 punktas apibrėžia, kas gali būti konkurso komisijos nariais: biudžetinių, viešųjų ir kitų įstaigų atstovai, taip pat ekspertai, atrinkti Lietuvos

¹³⁰ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. liepos 2 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A¹⁴³-1105/2014, TAR, 2014, žiūrėta 2023 m. vasario 2 d., <https://e-tar.lt/portal/lt/legalAct/LITEKO.71D75C92C596>.

¹³¹ „Valstybės tarnautojų pareigybių aprašymo ir vertinimo metodika“, TAR, 2018, žiūrėta 2023 m. vasario 2 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/d1d27480f6ee11e89fcaa4a4a9822176/asr>.

¹³² Valstybės tarnautojų pareigybių aprašymo ir vertinimo metodika“, TAR, 2018, žiūrėta 2023 m. vasario 2 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/d1d27480f6ee11e89fcaa4a4a9822176/asr>.

Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo nustatyta tvarka. Konkurso komisijos nariu skiriamas ir į pareigas priimančias asmuo ar jo įgaliotas (-i) asmuo (-enys). Tai, kad priimančios įstaigos atstovas konkurso komisijos darbo rezultatui negali turėti lemiamos įtakos, užtikrina nepotizmo ir šališkumo prevenciją.

Aštuonioliktosios Vyriausybės numatytoje valstybės tarnybos reformoje planuojama konkursų organizavimą perduoti pačioms tarnautojų priimančioms įstaigoms, centralizuotai vykdant tik įstaigų ir institucijų vadovų atrankas¹³³. Toks pasirinkimas motyvuojamas tuo, kad decentralizavus atranką (kurią šiuo metu vykdo Viešojo valdymo agentūra), sutrumpėtų atrankos procedūrų laikas (šiuo metu viršija 40 darbo dienų) ir įstaigų vadovai galėtų lanksčiau valdyti personalą (specialistų lygmens). Nors centralizuotos atrankos į valstybės tarnybą buvo nepotizmo ir korupcijos (šališkumo) prevencijos garantas, valstybės tarnybos reformos rengėjų nuomone, nepotizmo ir korupcijos išvengti padės privačių interesų deklaratavimas institutas¹³⁴. Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymas numato, kad šio įstatymo laikymosi kontrolę vykdo Vyriausioji tarnybinės etikos komisija, institucijų ir įstaigų vadovai arba jų įgalioti asmenys; perkančiųjų subjektų vadovai arba jų įgalioti asmenys; kitos institucijos ir įstaigos ar pagal specialius įstatymus ir kitus teisės aktus sudarytos komisijos teisės aktų nustatyta tvarka.¹³⁵ Pažymėtina, kad Vyriausioji tarnybinės etikos komisija nuo 2020 m. rugpjūčio mėnesio yra priėmusi 284 sprendimus dėl Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymo nuostatų (ne)pažeidimo. Didžioji dalis tyrimų buvo pradėti gavus skundą¹³⁶. Atsižvelgiant į tai, kad 1) valstybės tarnautojų Lietuvoje yra virš 60 tūkstančių, 2) valstybės tarnautojų atranką pagal Valstybės tarnybos įstatymo projektą vykdytų institucijos ir įstaigos, kurios pagal Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymą turi prievolę vykdyti šio įstatymo normų laikymosi kontrolę ir priežiūrą, manytina, kad viešas privačių interesų deklaratavimas nėra pakankama priemonė užkirsti kelią nepotizmui ir korupcijai bei užtikrinti skaidrius konkursus į valstybės tarnybą.

Tarnybinių (darbo) santykių prasme Lietuvos Respublikos darbo kodeksas yra *lex generalis*, o Valstybės tarnybos įstatymas yra *lex specialis*. Egzistuoja subsidarius Darbo kodekso normų taikymas: pirmenybė yra teikiama Valstybės tarnybos įstatymo normoms.

¹³³ Valstybės tarnybos įstatymo Nr. VIII-1316 pakeitimo įstatymo projektas (nauja redakcija), LRS, 2022, žiūrėta 2023 m. kovo 28 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/5440126064a511edad44ca0eeb008140?jfwid=p0if0g33r>

¹³⁴ „Aiškinamasis raštas dėl įstatymų projektų 2022-11-15 Reg. Nr. XIVP-2066(3) - XIVP-2103(3)“, LRS, 2022, žiūrėta 2023 m. kovo 17 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/c78161c064a511edad44ca0eeb008140?jfwid=p0if0g33r>.

¹³⁵ Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymas, TAR, 1997, žiūrėta 2022 m. lapkričio 14 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C0E550D6ADF0/asr>.

¹³⁶ „VTEK sprendimai“, Vyriausioji tarnybinės etikos komisija, žiūrėta 2023 m. balandžio 2 d., <https://pinreg.vtek.lt/app/vtek-sprendimai>.

Valstybės tarnybos ir darbo santykiai nėra tapatūs jau vien savo atsiradimo pagrindu. Valstybės tarnybos santykių pagrindas yra administracinis individualus teisės aktas (priimančios institucijos vadovo ar jo įgalioto asmens sprendimas), o darbo santykiai yra civilinio pobūdžio, sudaromi dvišale sutartimi. Toks tarnybinių santykių pagrindo atirbojimas nuo darbo santykių yra reikalingas dėl valstybės tarnautojo turimų valdingų įgaliojimų. Įstatymu reglamentuojant tam tikras tarnybos sąlygas, priėmimo į tarnybą kriterijus užtikrinamas viešojo intereso gynimas ir kartu apribojamos sutartinio reguliavimo galimybės.

M. Striuogienė skiria šiuos valstybės tarnybos santykių atirbojimo nuo darbo santykių požymius:

1. specifinis atsiradimas;
2. santykių dalykas;
3. subjektų, dalyvaujančių šiuose santykiuose, teisinio statuso specifika.¹³⁷

Šie požymiai plačiau analizuojami 2 lentelėje.

Santykių pobūdis / Požymiai	Santykių atsiradimas	Santykių dalykas	Subjektų teisinis statusas
Valstybės tarnyba	Atsiranda administracinio akto pagrindu, keliami pilietybės, kvalifikuotumo, lojalumo valstybei ir kiti reikalavimai	Įsipareigojimas tarnauti valstybei (detalizuojamas vykdomos viešojo administravimo veiklos pobūdis)	Siejama su asmenų subjektiškumu, pareigų ir teisių įgyvendinimu, atsakomybės atsiradimu
Darbo santykiai	Atsiranda dvišalės darbo sutarties pagrindu	Įsipareigojimas atlikti tam tikras darbdaviui reikalingas funkcijas	Siejama su sutartiniu bei darbo teisės normų reguliavimu

2 lentelė. Valstybės tarnybos ir darbo santykių atirbojimas¹³⁸

Valstybės tarnybos įstatymu reguliuojami tokie darbo santykių aspektai kaip pilietybės, kvalifikacijos reikalavimai, valstybės tarnautojų skatinimo ir atsakomybės klausimai, darbo užmokestis, karjeros valstybės tarnyboje galimybės ir sąlygos, atostogų trukmė. Darbo kodeksu reguliuojami tie santykiai, kurie neaptarti Valstybės tarnybos įstatyme: kolektyvinės sutartys, darbo ir poilsio režimai ir kt.

¹³⁷ Striuogienė, *supra note*, 23:255-271.

¹³⁸ Pagal Striuogienė, *supra note*, 23:255-271.

3.3. Viešojo administravimo veikla

Viena iš trijų valstybės tarnybos sampratos sudedamųjų dalių administracinės teisės požiūriu yra viešojo administravimo veikla. Viešasis administravimas iš esmės yra valstybės valdymo įgyvendinimas, tai – politinės valios, išreikštos įstatymais ir poįstatyminiais teisės aktais, realizavimas. Valstybės tarnyba yra veikla, kuria atliekamos viešojo administravimo funkcijos arba užtikrinamas diplomatinės tarnybos institucijų funkcionavimas, arba padedama valstybės ar vietos valdžią įgyvendinantiems asmenims atlikti jiems nustatytas funkcijas (išskyrus ūkinio ir (ar) techninio pobūdžio funkcijas).

Valstybės tarnautojų pareigybės aprašymuose turi būti nurodyta viena iš šių viešojo administravimo sričių. Viešojo administravimo įstatymo 6 straipsnyje yra išskiriamos penkios viešojo administravimo sritys:

- 1) administracinis reglamentavimas;
- 2) administracinių sprendimų priėmimas;
- 3) administracinių paslaugų teikimas;
- 4) teisės aktų ir administracinių sprendimų įgyvendinimo ir laikymosi priežiūra;
- 5) viešųjų paslaugų teikimo administravimas.

Valstybės tarnyba kaip administracinės teisės institutas yra glaudžiai susijusi su viešuoju administravimu. Viena vertus, kaip minėta, viešojo administravimo veikla yra būtina valstybės tarnybos dalis, nes jei karjeros valstybės tarnautojas nevykdo viešojo administravimo veiklos, jis negali būti laikomas valstybės tarnautoju ir jo veikla neatitinka vieno iš esminių valstybės tarnybos veiklos kriterijų. Pažymėtina, kad Lietuvoje vykdant valstybės tarnybos sistemos tobulinimą buvo aiškiai atskirtas viešojo administravimo subjektų vidaus administravimas (personalo valdymo, informacinių technologijų paslaugų teikimo ir panašios funkcijos), kurio tikslas – techniškai užtikrinti viešojo administravimo subjekto veiklą. Šie vidaus administratoriai valstybės tarnautojais nėra laikomi ir dažniausiai dirba (ar turėtų dirbti) pagal darbo sutartis. Kita vertus, valstybės tarnyba yra viešojo administravimo instituto dalis. Viešasis administravimas šiuolaikinėje valstybėje yra grindžiamas racionalia, neasmeniška, nešališka ir tik valstybės interesų užtikrinimo siekiančia valstybės tarnautojų veikla. Iki XIX a. pabaigos Vakarų Europoje valstybės tarnyboje normaliu reiškiniu buvo laikytas nepotizmas, protekcijos ir korupcija. Tai lėmė nekompetentingo ir neefektyvaus valstybės tarnybos korpuso susiformavimą, o kartu ir neveiksmingą viešąjį administravimą. Visuomenė ėmė nebepasitikėti valstybės administracija ir iš to kilo efektyvios, skaidrios ir nešališkos valstybės tarnybos poreikis.¹³⁹

¹³⁹ Audrius Bakaveckas, *Lietuvos vykdomoji valdžia: monografija*, (Vilnius: Eugrimas, 2007), 114-116.

4. VALSTYBĖS TARNAUTOJO STATUSAS

Valstybės tarnautojo statusas Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje buvo nagrinėtas ne kartą¹⁴⁰. Konstitucinis Teismas valstybės tarnautojus išskiria kaip „ypatingą socialinę grupę“. Tokio išskyrimo pagrindas – valstybės tarnybos paskirtis ir visuomeninis reikšmingumas. Valstybės tarnautojo išskirtinis statusas reiškiasi per jam keliamus reikalavimus bei suteikiamas teises ir laisves, kurios, pasak Konstitucinio Teismo, „negali neturėti reikšmingų ypatumų“¹⁴¹. Šie reikšmingi ypatumai, atskleisti Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje, bus aptariami šiame skyriuje.

Valstybės tarnautojams apibūdinti Konstitucinio Teismo pasirinkta sąvoka „socialinė grupė“ skiriasi nuo kai kurių teisės mokslininkų¹⁴² siūlomos sąvokos „profesinė grupė“.

Sociologas Arvydas Matulionis socialinę grupę apibrėžia taip: socialinė grupė – tai „[...] bendrų interesų, vertybių, elgsenos normų vienijama sąlyginai pastovi žmonių visuma. Socialinę grupę gali vienyti bendras buvimas erdvėje ir laike, veikla, ekonominiai, demografiniai, psichologiniai ir kiti požymiai. Socialinės grupės nariai yra susiję tiesioginiais ar netiesioginiais socialiniais ryšiais.“¹⁴³ Kaip socialines grupes sociologas išskiria ne tik grupes pagal amžių, bet ir asmenims pagal profesiją – gydytojai, mokytojai, advokatai. A. Matulionis taip pat pabrėžia, kad socialinės grupės nariai yra susiję tam tikrais formaliais ar neformaliais narystės ryšiais, juos sieja bendri interesai ar tarpusavio priklausomybė.

Profesinė grupė tuo tarpu apibrėžiama kaip „žmonių, dirbančių vienodą ar panašų darbą, grupė“¹⁴⁴. Atsižvelgiant į tai, kad valstybės tarnybos sistemos paskirtis yra garantuoti viešąjį interesą valstybės tarnautojams atliekant jiems pavestas funkcijas, taip pat į tai, kad tos pavestos funkcijos gali būti labai įvairios, akivaizdu, kad valstybės tarnautojai negali būti laikomi profesine grupe. Nors, kaip minėta, valstybės tarnautojų veikla yra sprendimų priėmimas vykdant viešąjį administravimą ir (ar) teikiant viešąsias paslaugas, sritys, kuriose šie sprendimai yra priimami, yra labai plačios ir reikalaujančios skirtingo valstybės tarnautojų išsilavinimo, patirties ir gebėjimų. Pavyzdžiui, savivaldybių funkcijos yra apibrėžtos Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatyme. Šios funkcijos varijuoja nuo socialinių paslaugų teikimo užtikrinimo planuojant ir

¹⁴⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d., 2020 m. gruodžio 11 d., 2021 m. gruodžio 22 d. nutarimai; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2021 m. balandžio 14 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statuto 9 straipsnio 2 dalies 1 punkto nuostatos atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, 2021, žiūrėta 2023 m. kovo 8 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/fc2ffed09d1511eb9fecb5ecd3bd711c>.

¹⁴¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas.

¹⁴² Vaičaitis, *supra* note, 39:56-60.

¹⁴³ Arvydas Matulionis, „Socialinė grupė“, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, žiūrėta 2023 m. kovo 9 d., <https://www.vle.lt/straipsnis/socialine-grupe/>.

¹⁴⁴ „General Multilingual Environmental Thesaurus“, žiūrėta 2023 m. kovo 3 d., <https://www.eionet.europa.eu/gemet/lt/concept/5783>.

organizuojant socialines paslaugas iki teritorijų planavimo. Taigi šioms skirtingoms funkcijoms atlikti reikalingas skirtingas profesinis pasirengimas. Todėl manytina, kad valstybės tarnautojus laikyti profesine grupe nėra tikslu.

Kitas aspektas, pagrindžiantis valstybės tarnautojų kaip socialinės grupės traktavimą, yra valstybės tarnautojams keliami reikalavimai, išeinantys už profesinio gyvenimo ribų: viešos privačių interesų deklaracijos, draudimas eiti kitas pareigas, „atsalimo“ laikotarpis, būtinas baigus eiti valstybės tarnautojo pareigas ir pan. Jokiai profesinei grupei nėra taikomi tokie elgesio ir gyvenimo už darbo vietos ribų apribojimai.

Apibendrinant valstybės tarnautojo statuso bendriausius bruožus, galima išskirti kelias valstybės tarnautojų grupes:

1. Politikai, tai yra valstybės valdžią įgyvendinantys asmenys: Respublikos Prezidentas, Seimo nariai, Vyriausybės nariai. Taip pat politikų grupei priskirtini ne valstybės, o savivaldos lygmenyje renkami politikai – savivaldybių tarybų nariai ir merai.

2. Valstybės tarnautojų korpusas – tai asmenys, užsiimantys profesine veikla, susijusia su viešojo intereso garantavimu, viešųjų paslaugų teikimu. Vadovaujantis Konstitucija ir įstatymais, šią grupę galima skirstyti į pogrupius:

- 2.1. Valstybės (savivaldybių) įstaigų vadovai;
- 2.2. Politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojai;
- 2.3. Karjeros valstybės tarnautojai;
- 2.4. Statutiniai pareigūnai;
- 2.5. Diplomatinis korpusas.

4.1. Teisė stoti į valstybės tarnybą

Konstitucijos 33 straipsnio 1 dalis piliečiams suteikia teisę dalyvauti valdant savo šalį tiek tiesiogiai, tiek per demokratiškai išrinktus atstovus, taip pat teisę lygiomis sąlygomis stoti į Lietuvos Respublikos valstybinę tarnybą. Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad teisė stoti į valstybės (valstybinę) tarnybą nėra absoliuti ir turi keletą esminių ribojimų. Pirmiausia, ši teisė neapima teisės būti išrinktam į valstybės ir savivaldybės valdžios institucijas: Respublikos Prezidentu, Seimo nariu, savivaldybės tarybos nariu ar meru. Šių valstybės pareigūnų išrinkimas yra politinis, demokratinis procesas ir jam galioja kiti kriterijai nei karjeros ar statutinių valstybės tarnautojų atranka.

Pažymėtina, kad teisė dalyvauti valdant savo šalį per demokratiškai išrinktus atstovus, taip pat kandidatuoti į valstybės valdžios institucijas, tai yra politinės asmens teisės, Tuo tarpu pasirinkimas eiti pareigas kaip karjeros valstybės tarnautojui Konstitucinio Teismo yra

traktuojama kaip konstitucinės teisės laisvai pasirinkti darbą atmaina¹⁴⁵. Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalis įtvirtina kiekvieno žmogaus teisę laisvai pasirinkti darbą bei verslą. Šiuo atveju Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalis veikia kaip *lex generalis*, o Konstitucijos 33 straipsnio 1 dalis veikia kaip *lex specialis*. Taigi, Konstitucijos 33 ir 48 straipsniuose yra įtvirtinta teisė laisvai pasirenkant darbą lygiomis sąlygomis stoti į valstybės tarnybą, o Konstitucijos 33, 55, 78 ir 119 straipsniuose – teisė eiti valstybės valdžios (Respublikos Prezidento ar Seimo nario) ar savivaldybės tarybos nario ar mero pareigas. Tai yra dvi atskiros subjektinės teisės.

Antras apribojimas piliečiams naudotis teise stoti į valstybės (valstybinę) tarnybą – tam tikri reikalavimai, susiję su *inter alia* viešojo intereso garantavimu, būsimų pareigų vykdymu. Tai yra reikalavimai, kuriuos turi atitikti valstybės tarnautojas, kad galėtų tinkamai atlikti jam pavestas užduotis ir užtikrinti viešojo intereso garantavimo prioritetą prieš asmeninį. Plačiau valstybės tarnautojams keliama reikalavimai, susiję su funkcijų atlikimu, aptarti skyrelyje „4.1.2 Bendrieji ir specialieji reikalavimai asmenims, stojantiems į valstybės tarnybą. Kvalifikuotumas“.

4.1.1. Lygiateisiškumas ir konkurencija

Iš Konstitucijos 33 straipsnio 1 dalies kylantis asmenų lygiateisiškumo stojant į valstybės tarnybą imperatyvas turi keletą Konstitucinio Teismo apžvelgtų aspektų. Pirmiausia lygiateisiškumas turi būti suprantamas kaip asmenų nediskriminavimas, privilegijų neteikimas formuojant valstybės tarnautojų korpusą. Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalyje yra nustatyta „Įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs“. Taigi, valstybės tarnautojams ir stojantiesiems į valstybės tarnybą konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas taip pat taikomas. Tai reiškia, kad tiek konkursai į valstybės tarnybą turi vykti vadovaujantis skaidrumo ir asmenų lygiateisiškumo principais, tiek šie principai turi veikti valstybės kaip darbdavio ir valstybės tarnautojo kaip darbuotojo santykiuose šiam jau įgijus valstybės tarnautojo statusą.

Kita vertus, Konstitucinio Teismo ne kartą yra pažymėta, kad asmenų lygiateisiškumas nereiškia, kad visi norintieji turi būti priimti į valstybės tarnybą. Valstybė niekaip neįsipareigoja priimti į valstybės tarnybą kiekvieno to norinčio asmens. Tai nebūtų suderinama su efektyvios valstybės tarnybos sistemos siekiu ir ekonomišku bei skaidriu lėšų naudojimu. Tai suponuoja konkurenciją valstybės tarnybos konkursuose¹⁴⁶. Konstitucinio Teismo yra pabrėžta, kad lygiateisė konkurencija stojant į valstybės tarnybą yra būdas patikrinti stojančiojo į valstybės

¹⁴⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d., 2007 m. rugpjūčio 13 d. nutarimai.

¹⁴⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. rugpjūčio 13 d., 2008 m. sausio 22 d., 2018 m. birželio 6 d. nutarimai.

tarnybą žinias ir gebėjimus, būtinus atitinkamoms valstybės tarnautojo funkcijoms atlikti. Šis tikrinimas turi būti atliktas taip, kad „[...] būtų paisoma iš Konstitucijos 29 straipsnio kylančių asmenų lygiateisiškumo, nediskriminavimo ir privilegijų neteikimo Konstitucijoje *expressis verbis* nurodytais ir kitais konstituciškai nepateisinamais pagrindais imperatyvų.“¹⁴⁷

Konstitucinis Teismas yra pabrėžęs atrankos į valstybės tarnybą svarbą¹⁴⁸. Kaip minėta, atrankos į valstybės tarnybą vyksta konkurso būdu. Konkursas negali būti vien formalumas, jo tikslas – atrinkti į konkrečias pareigas asmenį, kuris turėtų žinių ir įgūdžių atlikti konkrečios pareigybės funkcijas. Kadangi kiekvienas asmuo, manantis, kad jo teisės yra pažeistos, turi turėti realią galimybę jas ginti teisme, konkurso į valstybės tarnybą rezultatai taip pat turi būti galimi skųsti. Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad sprendimas dėl asmens nepriėmimo į valstybės tarnybą turi būti aiškus ir motyvuotas¹⁴⁹. Tik tokiu atveju asmeniui užtikrinama teisė į realią ir veiksmingą asmens pažeistų teisių gynybą. Todėl atrankos egzamino eiga turi būti fiksuojama ir prieinama teismui, o fiksavimo formos nustatymas yra įstatymų leidėjo diskrecijoje. Taip pat Konstitucinis Teismas pabrėžia, kad teismas, nagrinėdamas skundus dėl nepriėmimo į valstybės tarnybą, neveikia kaip „apeliacinė instancija“, o sprendžia, „[...] ar nebuvo pažeista egzamino (konkurso) tvarka ir asmens konstitucinė teisė lygiomis sąlygomis stoti į Lietuvos Respublikos valstybės tarnybą.“¹⁵⁰

Kaip minėta, Aštuonioliktosios Vyriausybės numatytoje valstybės tarnybos reformoje planuojama konkursų organizavimą perduoti pačioms tarnautojų priimančioms įstaigoms, centralizuotai vykdant tik įstaigų ir institucijų vadovų atrankas. Manytina, kad decentralizuoti valstybės tarnautojų atrankos konkursai susilpnins konstitucinio lygiateisiškumo principo stojant į valstybės tarnybą realizavimo galimybes ir sumažins stojančiųjų į valstybės tarnybą konkurenciją.

Teisė lygiomis sąlygomis stoti į valstybės tarnybą nėra absoliuti ir besąlyginė. Konstitucijos 141 straipsnyje *expressis verbis* nustatyta, kad asmenys, atliekantys tikrąją karo arba alternatyviąją tarnybą, taip pat neišėję į atsargą krašto apsaugos sistemos, policijos ir vidaus tarnybos karininkai, puskarininkiai ir liktiniai, kitų sukarintų ir saugumo tarnybų apmokami pareigūnai negali būti Seimo nariais ir savivaldybių tarybų nariais ir negali užimti renkamų ar skiriamų pareigų civilinėje valstybinėje tarnyboje, dalyvauti politinių partijų ir politinių organizacijų veikloje. Taigi, tam tikros grupės asmenų negali konkurencingai ir lygiateisiškai stoti į valstybės tarnybą, tačiau visi šie apribojimai turi konstitucinį pagrindą.

¹⁴⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2018 m. birželio 6 d. nutarimas.

¹⁴⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 22 d. nutarimas.

¹⁴⁹ *Ibid.*

¹⁵⁰ *Ibid.*

4.1.2. Bendrieji ir specialieji reikalavimai asmenims, stojantiems į valstybės tarnybą.

Kvalifikuotumas

Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad konstitucinė valstybės tarnybos paskirtis suponuoja, kad kandidatams į valstybės tarnybą gali ir turi būti keliami bendrieji reikalavimai¹⁵¹. Šie bendrieji reikalavimai – tai bendrosios sąlygos, kurias turi atitikti asmuo, norintis tapti valstybės tarnautoju. Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad bendrieji reikalavimai privalo būti nustatyti įstatymu ir būti „būti aiškūs ir bendri visiems siekiantiems atitinkamų pareigų valstybės tarnyboje, stojančiajam į valstybės tarnybą jie turi būti žinomi iš anksto“¹⁵².

Konstitucinėje doktrinoje yra išskiriami šie bendrieji reikalavimai asmeniui, stojančiam į valstybės tarnybą:

- lojalumas Lietuvos valstybei ir jos konstitucinei santvarkai,
- Konstitucijos ir teisės sistemos pagrindų (įskaitant žmogaus teisių ir laisvių katalogą) išmanymas,
- valstybinės kalbos geras mokėjimas,
- konflikto tarp siekiamų pareigų ir privačių interesų nebuvimas (arba tokio konflikto pašalinimas iki asmeniui pradėdant eiti pareigas, kurių jis siekia) ir kt.

Taip pat Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad asmenims gali būti nustatomi ir kiti bendrieji reikalavimai, susiję stojančiojo į valstybės tarnybą asmeninėmis savybėmis, reputacija, išsilavinimu ir kt. Taip pat numatyta ir negatyvaus reguliavimo galimybė: įstatymų leidėjas gali nustatyti ir bendrąsias sąlygas, kurioms esant asmeniui būtų neleidžiama stoti į valstybės tarnybą. Tačiau Konstitucinis Teismas įvedė ir apribojimą tokių sąlygų nustatymui – jos turi būti „konstituciškai pagrįstos“.

Konstitucinis Teismas yra nagrinėjęs pilietybės aspekto valstybės tarnyboje klausimą. Šis klausimas kilo dėl Konstitucijos 33 straipsnio 1 dalyje vartojamos sąvokos „piliėtis“. Konstitucinės justicijos byloje buvo nagrinėjamas klausimas, ar tik Lietuvos Respublikos pilietybę turintis asmuo gali stoti į valstybės tarnybą. Konstitucinis Teismas į šį klausimą atsakė „pilietis“ sąvoką aiškindamas plečiamai: Konstitucijos 33 straipsnio 1 dalyje vartojama sąvoka „piliėtis“ gali būti aiškinama į subjektų ratą įtraukiant ne tik Lietuvos Respublikos piliečius, bet ir užsienio valstybių piliečius bei asmenis be pilietybės¹⁵³. Kartu Konstitucinis Teismas nurodė, kad įstatymų leidėjo diskrecija yra nustatyti užsienio valstybių piliečių ir asmenų be pilietybės teisės lygiomis sąlygomis stoti į valstybės tarnybą įgyvendinimo sąlygas ir tvarką. Kaip pagrindas įgyvendinti

¹⁵¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas.

¹⁵² *Ibid.*

¹⁵³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas.

tokiai įstatymų leidėjo diskrecijai buvo nurodyti Lietuvos Respublikos tarptautiniai įsipareigojimai ir tarptautinės sutartys.

Įstatymų leidėjas pasirinko nenumatyti galimybės užsienio valstybių piliečiams ar asmenims be pilietybės įgyvendinti teisės lygiomis sąlygomis stoti į valstybės tarnybą. Valstybės tarnybos įstatymo 9 straipsnio 1 dalies 1 punktas imperatyviai reikalauja iš asmens, stojančio į valstybės tarnybą, turėti Lietuvos Respublikos pilietybę.

Be bendrųjų reikalavimų asmenims, stojantiems į valstybės tarnybą, yra ir turi būti keliami ir specialieji reikalavimai. Šie specialieji reikalavimai yra susiję su konkrečiomis valstybės tarnautojo funkcijomis, joms vykdyti būtinomis profesinėmis savybėmis, valstybės (savivaldybių) institucijų ir įstaigų vykdomomis funkcijomis, šių institucijų vieta institucijų, per kurias vykdomas viešasis administravimas, sistemoje, kitais svarbiais veiksniais. Šie veiksniai Konstitucinio Teismo buvo identifikuoti kaip pagrindas diferencijuotiems reikalavimams kelti stojantiems į valstybės tarnybą. Šie diferencijuoti reikalavimai nepaneigia asmenų teisės lygiomis sąlygomis stoti į valstybės tarnybą. Jų konstitucinis pagrindas yra valstybės tarnybos sistemai keliami profesionalumo, kvalifikuotumo reikalavimai.

Minėtame Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarime buvo įvardinta, kokius specialiuosius reikalavimus galima nustatyti:

- profesinės kompetencijos reikalavimai;
- patirties reikalavimai;
- kalbų mokėjimo reikalavimai;
- specialių žinių ar įgūdžių ir pan. reikalavimai;
- reikalavimai, susiję su stojančiojo reputacija, asmeninėmis savybėmis;
- kitos labai įvairios specialiosios sąlygos, pavyzdžiui, susijusios su asmens sveikata, fizinėmis galimybėmis, ryšiais su kitais asmenimis ir kt.

Konstitucinis Teismas taip pat konstatavo, kad dėl ypatingos valstybės tarnybos paskirties valstybės tarnautojams turi būti keliami aukštesni kvalifikacijos reikalavimai nei kitiems darbuotojams. *Inter alia* aukštesni kvalifikacijos reikalavimai turi būti keliami vienasmeniškai sprendimus priimančioms valstybės tarnautojams. Taip pat iš aukštos kvalifikacijos reikalavimo kyla imperatyvas valstybės tarnautojams nuolat kelti savo profesinę kvalifikaciją, ši galimybė jiems privalo būti užtikrinta. Viešojo valdymo agentūros 2023 m. sausio mėnesio duomenimis¹⁵⁴, mokymuose kvalifikacijai kelti kasmet dalyvauja beveik visi karjeros valstybės tarnautojai, apie ketvirtadalis statutinių pareigūnų, trys ketvirtadaliai politinio (asmeninio) pasitikėjimo tarnautojų.

¹⁵⁴ „Atviri valstybės tarnybos duomenys“, Viešojo valdymo agentūra, žiūrėta 2023 m. kovo 28 d., <https://statistika.vtd.lt/index.html>.

Aštuonioliktosios Vyriausybės siūlomame Valstybės tarnybos įstatymo projekte yra siūloma įteisinti kompetencijų viešajame sektoriuje ugdymo modelį¹⁵⁵. Vyriausybės įgaliota įstaiga (manytina, kad tai būtų Viešojo valdymo agentūra) būtų atsakinga už valstybės tarnautojų – vadovų – centralizuotą kompetencijų ugdymą. Vadovų kompetencijų ugdymas būtų finansuojamas iš valstybės biudžeto.

Iki 1999 m. galiojusiam Lietuvos Respublikos valdininkų įstatyme nebuvo apibrėžtas valdininkams (valstybės tarnautojams) būtinas išsilavinimo lygis¹⁵⁶. Nuo 1999 m. iki 2002 m. galiojusioje Valstybės tarnybos įstatymo redakcijoje nustatytos keturių lygių valstybės tarnautojų pareigybės:

- A lygiui buvo būtinas aukštasis magistro (aukštasis universitetinis) išsilavinimas,
- B lygiui – ne žemesnis kaip aukštesnysis (aukštasis neuniversitetinis) išsilavinimas,
- C lygiui – ne žemesnis kaip vidurinis išsilavinimas ir įgyta profesinė kvalifikacija,
- D lygiui nebuvo būtinas ir vidurinis išsilavinimas.

Valstybės tarnybos įstatymu reguliuojamas valstybės tarnautojams būtino išsilavinimo lygis nuo 2002 m. gerokai pakilo: nuo 2018 m. valstybės tarnautojais nebegali būti asmenys, neturintys aukštojo išsilavinimo.

Vis dėl to praktikoje situacija yra kiek kitokia. Viešojo valdymo agentūros duomenimis¹⁵⁷, Lietuvoje vos 54 procentai vyrų ir 69 procentai moterų valstybės tarnautojų turi aukštąjį universitetinį arba jam prilygintą išsilavinimą. Manytina, kad realios situacijos ir teisinio reglamentavimo neatitikimas susidarė dėl to, kad vos prieš 5 metus ne visiems valstybės tarnautojams buvo keliami tokie aukšti išsilavinimo reikalavimai. Valstybės tarnautojų vidutinis amžius yra apie 50 metų, tad manytina, kad didžioji dalis valstybės tarnautojų pareigas eina ne vienerius metus ir pareigas pradėjo eiti prie įsigaliojant reikalavimui turėti aukštąjį išsilavinimą.

Aštuonioliktosios Vyriausybės siūlomame Valstybės tarnybos įstatymo projekte siūloma į valstybės tarnybą priimti ir asmenis, turinčius aukštąjį koleginių išsilavinimą su profesinio bakalauro kvalifikaciniu laipsniu ar jam prilygintą išsilavinimą, o įstaigų vadovams kelti reikalavimą turėti aukštąjį universitetinį išsilavinimą ir magistro kvalifikacinį laipsnį arba jam lygiavertę kvalifikaciją¹⁵⁸.

¹⁵⁵ Valstybės tarnybos įstatymo Nr. VIII-1316 pakeitimo įstatymo projektas (nauja redakcija), LRS, 2022, žiūrėta 2023 m. kovo 28 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/5440126064a511edad44ca0eeb008140?jfwid=p0if0g33r>.

¹⁵⁶ Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymas, TAR, 1995, žiūrėta 2022 m. gegužės 19 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.3EFC5919D726>.

¹⁵⁷ „Atviri valstybės tarnybos duomenys“, Viešojo valdymo agentūra, žiūrėta 2023 m. kovo 28 d., <https://statistika.vtd.lt/index.html>.

¹⁵⁸ Valstybės tarnybos įstatymo Nr. VIII-1316 pakeitimo įstatymo projektas (nauja redakcija), LRS, 2022, žiūrėta 2023 m. kovo 28 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/5440126064a511edad44ca0eeb008140?jfwid=p0if0g33r>.

Bendrieji reikalavimai stojantiejiems į valstybės tarnybą turi būti nustatomi įstatymu, tuo tarpu specialieji reikalavimai, vadovaujantis Konstitucinio Teismo doktrina, gali būti nustatomi ir žemesnės galios teisės aktais¹⁵⁹. Taip pat išskirtos trys pagrindinės specialiųjų reikalavimų nustatymo sąlygos: 1) turi turėti konstitucinį pagrindą; 2) turi būti susijusios su atitinkamų pareigų valstybės tarnyboje turiniu; 3) turi būti aiškos ir bendros visiems, siekiantiems atitinkamų pareigų valstybės tarnyboje, stojantiejiems į valstybės tarnybą jos turi būti žinomos iš anksto.

Valstybės tarnybos įstatyme vienokia ar kitokia forma yra įtvirtinti visi Konstitucinio Teismo suformuluoti bendrieji reikalavimai asmeniui, tačiau ne visi reikalavimai yra pakankamai aiškiai išreikšti kaip reikalavimai stojančiajam į valstybės tarnybą, o ne jau einančiam valstybės tarnautojo pareigas asmeniui.

Vienas iš bendrųjų reikalavimų stojantiejiems į valstybės tarnybą – valstybinės kalbos geras mokėjimas. Šis reikalavimas *expressis verbis* įtvirtintas 9 straipsnio 1 dalies 2 punkte. Taip pat konflikto tarp siekiamų pareigų ir privačių interesų nebuvimo reikalavimas Valstybės tarnybos įstatyme įtvirtintas kaip draudimas priimti į pareigas asmenį, kuris su artimu giminaičiu būtų susijęs pavaldumo santykiais (9 straipsnio 2 dalies 3 punktas).

Lojalumo Lietuvos valstybei ir jos konstitucinei santvarkai reikalavimas išreikštas kaip valstybės tarnybos principas (3 straipsnio 1 dalies 6 punktas) ir valstybės tarnautojo pareiga (16 straipsnio 1 dalies 2 punktas), tačiau tai yra valstybės tarnautojo veiklos jau einant pareigas aspektai, nors, kaip minėta, konstitucinė doktrina nurodo, kad lojalus Lietuvos valstybei ir jos konstitucinei santvarkai asmuo turi būti jau stodamas į valstybės tarnybą. Pažymėtina, kad įstatymų leidėjas Valstybės tarnybos įstatyme nėra numatęs aiškių kriterijų nustatyti asmens lojalumui Lietuvos valstybei ir jos konstitucinei santvarkai. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje lojalumas Lietuvos valstybei ir jos konstitucinei santvarkai yra laikomas viena iš nepriekaištingos reputacijos sudedamųjų dalių¹⁶⁰. Nepriekaištingos reputacijos reikalavimas iš tiesų yra keliamas stojančiajam į valstybės tarnybą (Valstybės tarnybos įstatymo 9 straipsnio 2 dalies 1 punktas). Nepriekaištingos reputacijos samprata per negatyvų reguliavimą pateikiama Valstybės tarnybos įstatymo 4 straipsnio 2 dalyje ir yra susijusi su 1) teismo konstatuota kalte¹⁶¹;

¹⁵⁹ „Todėl teisės aktais gali būti nustatyti specialūs reikalavimai asmenims, siekiantiems tam tikrų pareigų valstybės tarnyboje ar konkrečioje valstybės ar savivaldybės įstaigoje [...]“, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas.

¹⁶⁰ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. balandžio 11 d. sprendimas byloje Nr. A-675-143/2017, *Eteismai.lt*, žiūrėta 2023 m. vasario 2 d., <https://eteismai.lt/byla/153527504964312/A-675-143/2017>.

¹⁶¹ Valstybės tarnybos įstatymo 4 straipsnio 2 dalis apibrėžia, kad nepriekaištingos reputacijos nelaikomas asmuo, jei jis yra „[...] 1) įstatymų nustatyta tvarka pripažintas kaltu dėl tyčinio nusikaltimo padarymo ir turi neišnykusį ar nepanaikintą teistumą arba nepasibaigusį laidavimo terminą;

2) įstatymų nustatyta tvarka pripažintas kaltu dėl nusikaltimo valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams ar dėl korupcinio pobūdžio nusikaltimo, kaip jis apibrėžtas Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatyme, padarymo ir turi neišnykusį ar nepanaikintą teistumą arba nepasibaigusį laidavimo terminą;

2) atleidimu iš pareigų dėl šiurkščių tarnybinių nusižengimų ar pareigų nevykdymo¹⁶²; 3) priklausymu uždraustai organizacijai.

Specialiųjų tyrimų tarnyba, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymo 16 straipsniu, gali rinkti apie stojantįjį į valstybės tarnybą asmenį gerokai platesnę informaciją nei numatyta Valstybės tarnybos įstatymo 9 straipsnio 2 dalyje. Tačiau nepaisant to, kad Specialiųjų tyrimų tarnybos surinkta informacija gali kelti abejonių dėl asmens lojalumo Lietuvos valstybei, tokia informacija negali būti pagrindu nepriimti asmens į pareigas, jei informacijos pobūdis išeina už Valstybės tarnybos įstatymo 9 straipsnio 2 dalyje numatytos informacijos ribų. Taip Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymo ir Valstybės tarnybos įstatymo normų koliziją išsprendė Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas¹⁶³.

Toks Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo sprendimas nevysiškai atitinka konstitucinę doktriną. Konstitucinis Teismas yra ne kartą pažymėjęs, kad Valstybės institucijose turi dirbti tik lojalūs Lietuvos valstybei asmenys, kurių ištikimybė jai ir patikimumas nekelia jokių abejonių¹⁶⁴. Konstitucinis Teismas yra pabrėžęs, kad įstatymų leidėjas turi prievolę nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad stojančiųjų į valstybės tarnybą lojalumas ir patikimumas būtų patikrintas dar prieš jiems pradėdant eiti pareigas. Jeigu būtų pagrįstai nustatyta, kad asmuo yra nepatikimas ir (ar) nelojalus Lietuvos valstybei, toks asmuo į pareigas negali būti priimamas¹⁶⁵.

3) įstatymų nustatyta tvarka pripažintas kaltu dėl nusikaltimo, kuriuo padaryta turtinė žala valstybei, ir turi neišnykusį ar nepanaikintą teistumą arba nepasibaigusį laidavimo terminą;

4) įstatymų nustatyta tvarka pripažintas kaltu dėl baudžiamojo nusižengimo valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams ar korupcinio pobūdžio baudžiamojo nusižengimo, kaip jis apibrėžtas Korupcijos prevencijos įstatyme, padarymo ir nuo apkaltinamojo nuosprendžio įsiteisėjimo dienos nepraejo 3 metai arba yra nepasibaigęs laidavimo terminas; [...]“.

¹⁶² Valstybės tarnybos įstatymo 4 straipsnio 2 dalis apibrėžia, kad nepriekaištingos reputacijos nelaikomas asmuo, jei jis yra „[...]5) atleistas iš valstybės tarnautojo pareigų už šio įstatymo 33 straipsnio 5 dalies 1, 2, 3, 4, 5, 8, 9, 10 punktuose nurodytus šiurkščius pažeidimus arba šio įstatymo 34 straipsnio 2 dalyje numatytu atveju pripažintas padaręs šiurkštų tarnybinių nusižengimą, už kurį turėtų būti skirta tarnybinė nuobauda – atleidimas iš pareigų, ir nuo atleidimo iš pareigų dienos arba nuo pripažinimo padarius šiurkštų tarnybinių nusižengimą dienos nepraejo 3 metai;

6) atleistas iš darbo, pareigų ar praradęs teisę verstis atitinkama veikla už kituose įstatymuose keliamo nepriekaištingos reputacijos reikalavimo neatitiktį ar elgesio (etikos) normų pažeidimą ir nuo atleidimo iš darbo, pareigų ar teisės verstis atitinkama veikla praradimo dienos nepraejo 3 metai;

7) atleistas arba pašalintas iš skiriamų arba renkamų pareigų dėl priesaikos ar pasižadėjimo sulaužymo, pareigūno vardo pažeminimo ir nuo atleidimo arba pašalinimo iš pareigų dienos nepraejo 3 metai; [...]“

¹⁶³ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. balandžio 11 d. sprendimas byloje Nr. A-675-143/2017, *Eteismai.lt*, žiūrėta 2023 m. vasario 2 d., <https://eteismai.lt/byla/153527504964312/A-675-143/2017>.

¹⁶⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. lapkričio 11 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 38 straipsnio 4 dalies ir Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 36 straipsnio 4 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, 1998, žiūrėta 2023 m. kovo 13 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.3C01CBA25E11>; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. kovo 4 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl SSRS valstybės saugumo komiteto (NKVD, NKGB, MGB, KGB) vertinimo ir šios organizacijos kadrinių darbuotojų dabartinės veiklos“ 1 ir 2 straipsnių, 3 straipsnio 2 dalies, taip pat Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl SSRS valstybės saugumo komiteto (NKVD, NKGB, MGB, KGB) vertinimo ir šios organizacijos kadrinių darbuotojų dabartinės veiklos“ įgyvendinimo įstatymo 1 straipsnio 1 ir 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, 1999, žiūrėta 2023 m. kovo 13 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.E62C36F55ACC>; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. rugpjūčio 13 d., 2011 m. liepos 7 d., 2021 m. balandžio 14 d. nutarimai.

¹⁶⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. rugpjūčio 13 d. nutarimas.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, sprendamas dviejų įstatymų normų koliziją, vadovavosi *lex specialis derogat legi generali* principu ir neatitikimą nepriekaištingos reputacijos kriterijams vertino per Valstybės tarnybos įstatymo prizmę. Tačiau šioje situacijoje yra problematiškas Specialiųjų tyrimų tarnybos renkamos informacijos reikšmės klausimas, kadangi šia informacija vadovaudamasi valstybės ar savivaldybės institucija negali priimti sprendimo nepriimti į pareigas asmens, kurio veikla kelia abejonių dėl lojalumo Lietuvos valstybei ir jos konstitucinei santvarkai.

Valstybės tarnautojo ar stojančiojo į valstybės tarnybą asmens patikimumo kriterijai Konstitucinio Teismo nėra nustatyti, bet Konstitucinis Teismas yra pasisakęs šiuo klausimu dviem aspektais. Pirma, asmens nepatikimumas negali būti grindžiamas remiantis vien tik mažareikšmėmis aplinkybėmis. Antra, abejones dėl asmens patikimumo gali kelti ir jam pareikšti kaltinimai, nebūtinai tik įsiteisėjęs teismo nuosprendis, ypač, kai valstybės tarnautojo funkcijos yra susijusios su įslaptintos informacijos naudojimu ar apsauga¹⁶⁶. Taip pat Konstitucinis Teismas yra nurodęs, kad įstatymų leidėjas privalo nustatyti reikalavimus, susijusius su asmenų (tiek stojančių į valstybės tarnybą, tiek jau einančių pareigas) patikimumu, kriterijus. Nustatant šiuos kriterijus būtina laikytis proporcingumo principo¹⁶⁷. Draudimas stoti į valstybės tarnybą, jei jis yra neterminuotas ir nustatomas neatsižvelgiant į nusikaltimų pavojingumą Konstitucinio Teismo pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijai. Toks absoliutus draudimas yra neproporcingas konstitucinei valstybės tarnybos paskirčiai ir pažeidžia konstitucines žmogaus teises lygiomis sąlygomis stoti į Lietuvos Respublikos valstybinę tarnybą ir laisvai pasirinkti darbą.

Aštuonioliktosios Vyriausybės siūlomame Valstybės tarnybos įstatymo projekte yra numatyta atsižvelgti į oficialiąją konstitucinę doktriną ir Valstybės tarnybos įstatyme siūloma valstybės tarnautojų nepriekaištingos reputacijos reikalavimus diferencijuoti pagal nusikalstamos veikos pavojingumą, pobūdį, taip pat atsižvelgti į atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindus ir užimamas pareigas¹⁶⁸.

Konstitucinio Teismo iškeltas bendrasis reikalavimas stojančiajam į valstybės tarnybą asmeniui – Konstitucijos ir teisės sistemos pagrindų (įskaitant žmogaus teisių ir laisvių katalogą) išmanymas. Šis reikalavimas Valstybės tarnybos įstatyme taip pat išreikštas kaip valstybės tarnautojo pareiga. Valstybės tarnautojas privalo laikytis Konstitucijos, įstatymų ir kitų teisės

¹⁶⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. liepos 7 d. nutarimas.

¹⁶⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2021 m. balandžio 14 d. nutarimas; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2022 m. spalio 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statuto (2018 m. birželio 29 d. redakcija) 9 straipsnio 2 dalies 2 punkto, 9 straipsnio 2 dalies (2021 m. gruodžio 23 d. redakcija) 3 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, 2022, žiūrėta 2023 m. vasario 27 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/af8b39d0507b11edbc04912defe897d1>.

¹⁶⁸ „Aiškinamasis raštas dėl įstatymų projektų 2022-11-15 Reg. Nr. XIVP-2066(3) - XIVP-2103(3)“, LRS, 2022, žiūrėta 2023 m. kovo 17 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/c78161c064a511edad44ca0eeb008140?jfwid=p0if0g33r>.

aktų (Valstybės tarnybos įstatymo 16 straipsnio 1 dalies 1 punktas) ir gerbti žmogaus teises ir laisves, tarnauti visuomenės interesams (16 straipsnio 1 dalies 3 punktas), tačiau įstatymu nenumatytas kaip reikalavimas stojančiajam į valstybės tarnybą.

Įstatymų leidėjas Valstybės tarnybos įstatyme įtvirtino dar du bendruosius reikalavimus asmenims, stojantiems į valstybės tarnybą, kurių nėra oficialiojoje konstitucinėje doktrinoje: 1) būti ne jaunesnis kaip 18 metų ir ne vyresnis kaip 65 metų. Reikalavimas būti ne vyresniam kaip 65 metų netaikomas politinio (asmeninio) pasitikėjimo ir pakaitiniams valstybės tarnautojams; 2) turėti aukštąjį universitetinį arba aukštąjį koleginį išsilavinimą.

Kaip minėta, Konstitucinis Teismas yra pasisakęs, kad visi ribojimai tapti valstybės tarnautoju turi būti konstituciškai pagrįsti. Manytina, kad ribojimas dėl amžiaus būti karjeros valstybės tarnautoju, kai viršutinė amžiaus riba nėra taikoma pakaitiniams ir politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojams, nėra konstituciškai pagrįstas. Tačiau šiuo klausimu konstitucinė doktrina dar nėra suformuluota.

Konstitucinio Teismo suformuluota doktrina, kad specialieji reikalavimai stojantiejiems į valstybės tarnybą turi būti nustatyti teisės aktais, kone pažodžiui atkartota Valstybės tarnybos įstatymo 9 straipsnio 4 dalyje: „Į valstybės tarnautojo pareigas priimami asmenys turi atitikti specialiuosius reikalavimus, nustatytus teisės aktuose ar pareigybės aprašyme. Pareigybės aprašyme negali būti nustatyti tokie specialieji reikalavimai, kurie nebūtini pareigybės aprašyme nustatytoms funkcijoms atlikti. Į karjeros valstybės tarnautojo pareigas priimamam asmeniui nėra privalomas reikalavimas turėti valstybės tarnybos stažą, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus.“¹⁶⁹

4.2. Teisė į karjerą valstybės tarnyboje

Teisė ir sąlygos daryti karjerą valstybės tarnautojams turėtų būti vienas iš konstitucinės valstybės tarnautojų sampratos kaip ypatingos socialinės grupės aspektų. Konstitucinis Teismas yra pasisakęs, kad įstatymu turi būti nustatytos valstybės tarnautojų karjeros sąlygos, o pati teisė į karjerą įgyvendinama atsižvelgiant į valstybės tarnautojo pastangas daryti karjerą ir objektyvias galimybes¹⁷⁰.

Valstybės tarnybos įstatymu įteisinta tiek vertikalios karjeros, tiek horizontalios karjeros galimybė. Vertikali karjera yra realizuojama per valstybės tarnautojo tarnybinės veiklos vertinimo institutą. Tarnybinės veiklos vertinimas atliekamas kasmet ir valstybės tarnautojo veiklą įvertinus

¹⁶⁹ Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas, TAR, 1999, žiūrėta 2022 m. sausio 9 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.D3ED3792F52B/asr>.

¹⁷⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2021 m. balandžio 14 d. nutarimas.

„labai gerai“ kaip viena iš paskatinimo galimybių gali būti perkėlimas į aukštesnės karjeros valstybės tarnautojo pareigas (Valstybės tarnybos įstatymo 27 straipsnio 8 dalies 3 punktas).

Tačiau vertikalios karjeros galimybės yra labai ribotos: kadangi viešojo valdymo institucijose yra griežta pareigybių skaičiaus nustatymo tvarka, retai atsiranda laisvų aukštesnės kategorijos pareigybių. Be to, norint pasinaudoti vertikalios karjeros galimybėmis, turi sutapti tarnybinės veiklos vertinimo laikas su aukštesnės pareigybės „atsilaisvinimu“, o tai, kaip minėta, yra itin reti atvejai.

Viešojo valdymo agentūros išaiškinimu, horizontalios karjeros valstybės tarnyboje galimybė realizuojama per tarnybinio kaitumo institutą: „[...] valstybės tarnautojas, atitinkantis pareigybės aprašyme nustatytus specialiuosius reikalavimus, gali būti perkeltas į tos pačios ar žemesnės kategorijos pareigas toje pačioje ar kitoje įstaigoje“¹⁷¹. Mokslininkų apibrėžiama horizontali karjera yra susijusi su darbuotojo perėjimu į kitas pareigas tame pačiame hierarchiniame organizacijos lygmenyje, papildomomis funkcijomis, kvalifikacijos kėlimu ir kompetencijų stiprinimu¹⁷². Ir nors Viešojo valdymo agentūra to nepabrėžia, tačiau Valstybės tarnybos įstatyme yra numatyta ir daugiau horizontalios karjeros galimybių nei tik tarnybinis kaitumas. Valstybės tarnybos įstatymo 30 straipsnio 1 dalimi yra nustatomos priemokos valstybės tarnautojui: už kito valstybės tarnautojo ar darbuotojo pavadavimą ir už papildomų užduočių atlikimą. Taigi, valstybės tarnautojo atliekamos papildomos užduotys, ypač, jei jos tampa nuolatinėmis, tačiau nėra įtrauktos į pareigybės aprašymą, gali būti laikomos horizontalios karjeros realizavimo pavyzdžiu.

Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programoje¹⁷³ yra numatyta sudaryti geresnės valstybės tarnautojų mobilumo (horizontalios karjeros) sąlygas. Valstybės tarnautojų mobilumas laikomas veiksnium, darančiu reikšmingą įtaką specialistų lygmens valdymui. Tačiau pažymėtina, kad Valstybės tarnybos įstatymo pakeitimo projekte¹⁷⁴ nėra numatyta nieko naujo valstybės tarnautojų horizontalios karjeros kontekste: tarnybinis kaitumas galimas tik tuo atveju, kai yra laisvos lygiavertės valstybės tarnautojo pareigos, pakaitiniai (įstatymo projekte – „laikinieji“) valstybės tarnautojai, norėdami užimti karjeros valstybės tarnautojo pareigas vis dar turės lygiai tokias pat startines pozicijas, kaip niekada nėję valstybės tarnautojo pareigų asmenys,

¹⁷¹ „Personalo valdymas“, *Viešojo valdymo agentūra*, žiūrėta 2023 m. kovo 14 d., <https://portalas.vtd.lt/lt/personalo-valdymas-250.html>.

¹⁷² Borisas Melnikas ir kt., *Saugumo iššūkiai: kolektyvinė monografija* (Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2020), 174; Deimantas Pleskys ir Jūratė Guščinskienė, „Moterų karių karjera Lietuvos kariuomenėje: moterų puskarininkų nuomonė“, *Viešoji politika ir administravimas*, 3/2021 (2021): 351-367.

¹⁷³ „Dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, LRS, 2020, žiūrėta 2023 m. kovo 13 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/973c87403bc311eb8c97e01ffe050e1c>.

¹⁷⁴ Valstybės tarnybos įstatymo Nr. VIII-1316 pakeitimo įstatymo projektas (nauja redakcija), LRS, 2022, žiūrėta 2023 m. kovo 28 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/5440126064a511edad44ca0eeb008140?jfwid=p0if0g33r>.

tai yra, privalės teikti prašymus, dalyvauti konkursuose. Manytina, kad Valstybės tarnybos įstatymo projekte numatytos galimybės valstybės tarnautojui eiti ne vienas, o kelias valstybės tarnautojo pareigas, būti laikinai perkeltam į įstaigos vadovo ar politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojo pareigas neturėtų būti laikoma pakankamu karjeros galimybių užtikrinimu.

Valstybės tarnautojų karjeros galimybės baigus eiti pareigas taip pat yra ribojamos – tiek Konstitucinio Teismo, tiek Valstybės tarnybos įstatymu įtvirtintas draudimas užsiimti kita veikla ar dirbti kitą darbą einant valstybės tarnautojo pareigas. Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad valstybės tarnautojų kitos veiklos ar kito darbo ribojimai turi būti vertinami kiekvienu atveju individualiai, o šių ribojimų konstitucinis pagrindas yra viešojo intereso pirmumas prieš asmeninį interesą¹⁷⁵. Kitos veiklos ar kito darbo ribojimas yra konstituciškai pateisinama priemonė siekiant išvengti viešųjų ir privačių interesų konfliktų bei situacijos, kai valstybės tarnautojas turi valdingus įgaliojimus subjekto, kuriame dirba papildomai, atžvilgiu.

Konstitucinis Teismas taip pat nustatė formos ir turinio reikalavimus valstybės tarnautojų teisės dirbti kitą darbą ir gauti kitą atlyginimą reguliavimui¹⁷⁶:

1. kito darbo ar kitos veiklos ribojimai turi būti nustatyti įstatymu;
2. sprendimas dėl ribojimo (netaikymo) priimamas kiekvienu individualiu atveju;
3. sprendimu nesudaromos prielaidos kilti viešųjų ir privačių interesų konfliktui valstybės tarnyboje ar valstybės tarnybos panaudojimui asmeniniais interesais;
4. papildoma valstybės tarnautojo veikla negali diskredituoti valstybės tarnybos autoriteto;
5. papildoma valstybės tarnautojo veikla negali valstybės tarnautojui trukdyti tinkamai atlikti patikėtas pareigas;
6. valstybės tarnautojas negali dirbti tose įmonėse, įstaigose, organizacijose, kurių atžvilgiu jis turi valdingus įgaliojimus arba kontroliuoja, prižiūri jų veiklą, arba priima kokius nors kitus sprendimus dėl tos įmonės, įstaigos ar organizacijos;
7. nėra kitų aplinkybių, dėl kurių valstybės tarnautojas negali dirbti kito darbo ir gauti kito atlyginimo;
8. įstatymų leidėjui paliekama diskrecija numatyti kitus atvejus, kai būtinas kito darbo ar kitos veiklos ribojimas, šio ribojimo priemonės;
9. turi būti numatyta teisinė atsakomybė už dalyvavimą nesuderinamoje su valstybės tarnyba veikloje (viena iš galimybių – atleidimas iš pareigų).

Valstybės tarnybos įstatymas įgyvendina konstitucinę doktriną, įstatymo nuostatos visiškai, kai kada netgi pažodžiui pakartoja Konstitucinio Teismo nutarimo elementus, pavyzdžiui,

¹⁷⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas.

¹⁷⁶ *Ibid.*

19 straipsnio 1 dalies 1 punktas : „Valstybės tarnautojui draudžiama dirbti kitą darbą ar užsiimti kita veikla, jeigu tai sukelia interesų konfliktą, sudaro prielaidas valstybės tarnybą panaudoti privačiais interesais, diskredituoja valstybės tarnybos autoritetą, kliudo asmeniui, einančiam pareigas valstybės tarnyboje, tinkamai atlikti jo pareigybės aprašyme nustatytas funkcijas, taip pat kai tai yra kitas darbas ar kita veikla tose įmonėse, įstaigose, organizacijose, kurių atžvilgiu valstybės tarnautojas turi valdingus įgaliojimus arba kontroliuoja, prižiūri jų veiklą arba priima kokius nors kitus sprendimus dėl tos įmonės, įstaigos ar organizacijos, arba kai yra kitų aplinkybių, dėl kurių valstybės tarnautojai negali dirbti kito darbo ar užsiimti kita veikla“¹⁷⁷.

Minėtame 2004 m. nutarime Konstitucinis Teismas yra lakoniškai paminėjęs, kad valstybės tarnautojų veiklos ribojimas yra galimas ir jiems baigus eiti pareigas. Toks ribojimas turėtų būti pagrįstas konstituciškai reikšmingais tikslais, būti proporcingas siekiamam teisėtam ir demokratinėje visuomenėje būtinam, visuomeniškai reikšmingam tikslui. Veiklos ribojimas baigus eiti valstybės tarnautojo pareigas yra reikalingas siekiant išvengti interesų konflikto.

Apribojimas dirbti tam tikrą darbą baigus eiti valstybės tarnautojo pareigas dar yra vadinamas „atvėsimo laikotarpiu“ ir yra įtvirtintas Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymo ketvirtajame skirsnyje. Šiame įstatyme yra numatyta, kad asmuo, kuris dirbdamas valstybinėje tarnyboje, „[...] per paskutinius vienus darbo einant šias pareigas metus tiesiogiai rengė, svarstė ar priėmė sprendimus, susijusius su juridinio asmens (nepaisant jo teisinės formos ir nuosavybės) veiklos priežiūra ar kontrole, arba sprendimus, kuriais šiam juridiniam asmeniui buvo skirta lėšų iš Lietuvos Respublikos valstybės ar savivaldybių biudžetų ir pinigų fondų, ar kitus su turtu susijusius sprendimus, baigęs eiti [...] pareigas vienus metus negali eiti pareigų šiame straipsnyje nurodytame juridiniame asmenyje, jeigu kituose įstatymuose nenustatyta kitaip“ (15 straipsnis).

Kaip minėta, Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymo 2 straipsnio 5 dalyje „valstybinė tarnyba“ yra platesnį asmenų ratą apimanti sąvoka nei Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatyme vartojama sąvoka „valstybės tarnyba“. Taigi, apribojimai dėl veiklos pasibaigus tarnybai yra taikomi ne tik karjeros valstybės tarnautojams, bet ir politikams, statutiniams tarnautojams, teisėjams ir kt.

Dar keli veiklos apribojimo pasibaigus tarnybai aspektai – Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymo 16 ir 17 straipsniuose numatytas vienerių metų „atšalimo laikotarpis“ sandorių su buvusia darbovieta sudarymui ir atstovavimo ribojimas. Buvęs valstybės tarnautojas vienus metus

¹⁷⁷ Plg Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarime: „Įstatymų leidėjas turi teisę nustatyti tam tikrus reikalavimus, kuriais būtų ribojama tokia valstybės tarnautojų su valstybės tarnyba nesusijusi veikla – kitas darbas (verslas), taip pat politinė, visuomeninė veikla, kuri galėtų sukelti viešųjų ir valstybės tarnautojų privačių interesų konfliktą, sudarytų prielaidas valstybės tarnybos teikiamas galimybes panaudoti ne viešajam interesui garantuoti, bet asmeniniais interesais, trukdytų valstybės tarnautojams atlikti tarnybos pareigas arba kenktų valstybės tarnybos arba atitinkamos valstybės ar savivaldybės institucijos autoritetui, jas diskredituotų.“.

neturi teisės atstovauti fizinius ir (ar) juridinius asmenis toje institucijoje ar įstaigoje, kurioje ėjo pareigas, savo buvusių pareigų (funkcijų) ribose.

Valstybės tarnautojo papildomos veiklos ar veiklos baigus eiti valstybės tarnautojo pareigas ribojimai, kaip buvo pabrėžta Konstitucinio Teismo, turi būti reglamentuoti laikantis konstitucinio proporcingumo principo. Proporcingumo principo išraiška Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatyme yra 18 straipsnyje įtvirtinta nuostata, kad Valstybinė tarnybinės etikos komisija gali individualiai vertindama aplinkybes nuspręsti, kad turi būti padaryta įstatymo nuostatų, ribojančių asmens veiklą pasibaigus tarnybai, taikymo išimtis, ypač tais atvejais, kai ribojimų taikymas gali pakenkti visuomenės ar valstybės interesams.

4.3. Valstybės tarnautojų socialinės teisės

Pagrindinės žmogaus teisės, įtvirtintos Jungtinių Tautų Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje (1948 m.) standartiškai yra skirstomos į dvi dideles grupes: socialines, ekonomines ir kultūrinės ir pilietinės ir politinės¹⁷⁸. 1966 m. Tarptautiniame ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakte¹⁷⁹ yra įvardintos tokios asmens socialinės teisės kaip teisė į darbą (teisė laisvai pasirinkti darbą), teisė į teisingas ir palankias darbo sąlygas (teisė į teisingą darbo užmokestį, mokamas įprastines atostogas ir kt.), teisė į socialinę apsaugą, socialinį draudimą ir kt.

Dar vienas socialinių teisių šaltinis yra 1996 m. Europos socialinė chartija (pataisyta)¹⁸⁰. Europoje tai yra vienas svarbiausių socialines teises reglamentuojančių dokumentų, įtvirtinančių tokias socialines teises kaip teisė į darbą, teisė į sveikatos apsaugą, teisė į socialinę apsaugą, teisė į socialinę, teisinę ir ekonominę šeimos apsaugą ir labiausiai pažeidžiamų visuomenės narių grupių

Pilietinės ir politinės asmens teisės yra dažniausiai užtikrinamos kaip negatyvi valstybės pareiga, pvz. valstybė draudžia diskriminuoti įvairiais pagrindais. Tuo tarpu kalbant apie socialines žmogaus teises, valstybė turi imtis aktyvių veiksmų ir tie veiksmai yra vadinami socialinių garantijų užtikrinimu.

Konstitucinėje doktrinoje¹⁸¹ bei Valstybės tarnybos įstatyme yra nustatyta, kad valstybės tarnautojams darbo teisių srityje turi galioti ir galioja ne menkesnė apsauga nei darbuotojams, dirbantiems pagal darbo sutartį. Kaip minėta, Valstybės tarnybos įstatymas ir Lietuvos Respublikos darbo kodeksas veikia vadovaujantis *lex specialis derogat legi generali* principu.

¹⁷⁸ Jungtinių Tautų Visuotinėje žmogaus teisių deklaracija, LRS, žiūrėta 2023 m. kovo 21 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.278385>.

¹⁷⁹ Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas, LRS, žiūrėta 2023 m. kovo 21 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.174850>.

¹⁸⁰ Europos socialinė chartija (pataisyta), LRS, žiūrėta 2023 m. kovo 23 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.42260>.

¹⁸¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas.

Konstitucinis Teismas yra pasisakęs, kad valstybės tarnybos paskirtis ir reikalavimai valstybei tarnybai lemia ir tam tikras valstybės tarnautojų statuso ypatybes. To pagrindu Konstitucinis Teismas yra pasisakęs apie šias ypatingas socialines valstybės tarnautojų garantijas:

- teisę laisvai pasirinkti darbą (Konstitucijos 33 straipsnio 1 dalis, 48 straipsnio 1 dalis), tai yra teisę laisvai stoti į valstybės tarnybą¹⁸²;
- teisę gauti teisingą apmokėjimą už darbą (Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalis)¹⁸³;
- teisę gauti pareigūnų ir karių valstybines pensijas¹⁸⁴.

Konstitucinis Teismas ne kartą pabrėžė, kad valstybės tarnautojų teisė gauti teisingą apmokėjimą už darbą nereiškia, kad „[...]valstybės tarnautojams atlyginimas už darbą, kuris mokamas iš valstybės biudžeto ar savivaldybės biudžeto lėšų, apskritai negali būti mažinamas [...]“¹⁸⁵. Konstituciniame Teisme buvo nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos dėl ekonominės krizės metu valstybės tarnautojams sumažintų atlyginimų, Konstitucinis Teismas suformulavo tokio apmokėjimo už darbą sumažinimo sąlygas:

1. galimas tik išimtiniais atvejais (pavyzdžiui, valstybėje susiklosčiusi itin sunki ekonominė, finansinė padėtis) ir tik jei tai yra būtina siekiant apsaugoti kitas Konstitucijoje įtvirtintas vertybes;
2. apmokėjimas už darbą negali būti mažinamas pažeidžiant Konstitucijoje įtvirtintą asmens ir visuomenės interesų pusiausvyrą;
3. apmokėjimas už darbą negali būti mažinamas tik atskiroms tarnautojų kategorijoms;

¹⁸² *Ibid.*

¹⁸³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d., 2007 m. kovo 20 d., 2009 m. gruodžio 11 d., nutarimai; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. balandžio 20 sprendimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. lapkričio 25 d., 2003 m. gruodžio 3 d., 2006 m. sausio 16 d., 2007 m. rugsėjo 26 d., 2007 m. spalio 22 d., 2007 m. lapkričio 22 d., 2008 m. gruodžio 24 d. nutarimų ir 2009 m. sausio 15 d. sprendimo nuostatų išaiškinimo“, TAR, 2010, žiūrėta 2023 m. kovo 14 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.AE6D53F35F96>.

¹⁸⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d., Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 22 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 4 straipsnio (2002 m. liepos 2 d., 2004 m. lapkričio 4 d., 2005 m. gegužės 19 d., 2006 m. birželio 8 d. redakcijos) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, 2007, žiūrėta 2023 m. kovo 14 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8F494F4B79F6>; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. vasario 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teisės aktų nuostatų, kuriomis reguliuojamas pensijų perskaičiavimas ir mokėjimas valstybėje susidarius itin sunkiai ekonominei, finansinei padėčiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, 2012, žiūrėta 2023 m. kovo 14 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.283C5534621A>; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinių pensijų įstatymo 3 straipsnio 1 dalies (2009 m. gruodžio 8 d. redakcija) nuostatos atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, 2015, žiūrėta 2023 m. kovo 14 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/c1defe30944111e5a6f4e928c954d72b>.

¹⁸⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d., 2007 m. kovo 20 d., 2009 m. gruodžio 11 d., nutarimai; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. balandžio 20 sprendimas.

4. apmokėjimo už darbą mažinimas turi būti laikinas¹⁸⁶, ne ilgesnis kaip vieniems biudžetiniams metams;

5. apmokėjimo už darbą mažinimas turi atitikti konstitucinį proporcingumo principą¹⁸⁷.

Konstitucinis Teismas yra ne kartą konstatavęs, kad teisė gauti teisingą apmokėjimą už darbą yra susijusi su konstituciniu teisėtų lūkesčių apsaugos principu ir su visų asmenų lygybės įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms principu¹⁸⁸. Iš to kyla draudimas diskriminuoti valstybės tarnautojus nustatant jiems darbo užmokestį. Taip pat „[...] pagal Konstituciją negali būti tokios teisinės situacijos, kad valstybės tarnautojui, kuris atliko pavestą darbą, už šį darbą nebūtų mokama, būtų mokama ne nustatytu laiku arba mokama mažiau negu priklauso pagal įstatymus ir jais remiantis išleistus kitus teisės aktus“¹⁸⁹. Taip pat aktualus aspektas, akcentuotas Konstitucinio Teismo, susijęs su teisėtų lūkesčių apsauga, kad įstatymu nustačius tam tikrą darbo užmokesčio lygį, valstybės tarnautojai turi teisę tikėtis, kad šis lygis ir bus išlaikomas tam tikrą laiko tarpą, o įstatymą keičiant bus laikomasi *lex retro non agit* principo¹⁹⁰.

Nors konstitucinė valstybės tarnybos samprata lemia hierarchinę valstybės tarnybos sistemą, kurioje valstybės tarnautojų atlyginimų dydžiai skiriasi priklausomai nuo objektyvių faktorių (pavyzdžiui, funkcijų pobūdžio, sudėtingumo ir apimties, atsakomybės ir kita), laikantis proporcingumo principo, valstybės tarnautojų atlyginimai, esant reikalui gali būti mažinami taip, kad nesusidarytų situacija, kad aukštos kvalifikacijos valstybės tarnautojo atlyginimas prilygtų valstybės tarnautojo, kurio funkcijoms atlikti pakanka žemesnės kvalifikacijos, atlyginimui¹⁹¹. Taip pat bet kuriuo atveju valstybės tarnautojams turi būti garantuotas toks atlyginimas, kad būtų užtikrinti „minimalūs socialiai priimtini poreikiai, žmogaus orumą atitinkančios gyvenimo sąlygos“¹⁹².

Analizuojant oficialiąją konstitucinę doktriną valstybės tarnautojų darbo apmokėjimo klausimais, itin svarbūs Konstitucinio Teismo 2015 m. rugsėjo 29 d. ir 2016 m. spalio 27 d. nutarimai. Šiuose nutarimuose aptarti valstybės tarnautojų darbo apmokėjimo ypatumai:

¹⁸⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. gruodžio 11 d. nutarimas, 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. liepos 1 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymų nuostatų, kuriomis nustatyti sumažinti valstybės tarnautojų ir teisėjų atlyginimai valstybėje susidarius itin sunkiai ekonominei, finansinei padėčiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, 2013, žiūrėta 2023 m. kovo 14 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.00C6B87E13AF>.

¹⁸⁷ *Ibid.*

¹⁸⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d., 2009 m. gruodžio 11 d. nutarimai; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. vasario 14 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teisėjų atlyginimų įstatymo (2008 m. lapkričio 6 d. redakcija) 4 straipsnio 2 dalies 2 punkto, 5 straipsnio 1 dalies, 6 straipsnio 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, 2011, žiūrėta 2023 m. kovo 14 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2D9A4E94A504>.

¹⁸⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. vasario 14 d. nutarimas.

¹⁹⁰ *Ibid.*

¹⁹¹ *Ibid.*

¹⁹² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. vasario 14 d. nutarimas.

- įstatymų leidėjas turi diskreciją pasirinkti valstybės tarnautojų darbo apmokėjimo sistemą;

- valstybės tarnautojų darbo apmokėjimo sistema gali būti labai įvairi: gali būti nustatoma fiksuoto dydžio alga arba koeficientai, arba minimali ir maksimali algos, arba alga, susidedanti iš kelių dalių ir pan.;

- dėl hierarchinio valstybės tarnybos sistemos pobūdžio valstybės tarnautojų atlyginimai diferencijuojami priklausomai nuo „[...] valstybės institucijai priskirtų atitinkamų funkcijų pobūdžio, valstybės tarnautojui pavestų funkcijų sudėtingumo ir apimties, tenkančios atsakomybės už tų funkcijų vykdymą, užimamos pareigybės ypatumų, valstybės tarnautojo profesinio lygio, kvalifikacijos ir pan.“¹⁹³;

- lėšos valstybės tarnautojų darbo užmokesčiui turi būti numatytos valstybės (savivaldybės) biudžete;

- įstatyme turi būti nustatytos esminės asmenų, gaunančių atlyginimą iš valstybės (savivaldybės) biudžeto lėšų, darbo apmokėjimo sąlygos, lemiančios jų darbo užmokestį (kaip darbo apmokėjimo sistema, darbo užmokesčio sudedamosios dalys, kriterijai, nuo kurių turėtų priklausyti darbo užmokestis, jų įtaka darbo užmokesčiui);

- teisingas apmokėjimas už valstybės tarnautojo darbą turi būti ne mažesnis nei kitų darbuotojų apmokėjimas už darbą;

- darbo užmokestis valstybės tarnautojui turi būti mokamas laiku ir tokio dydžio, koks nustatytas įstatymu, tai kyla iš Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos kiekvieno žmogaus teisės gauti teisingą atlyginimą ir Konstitucijos 23 straipsnyje įtvirtintos teisės į nuosavybę;

- valstybės tarnautojo darbo užmokestis turi atitikti konstitucinį teisingumo principą. Tai reiškia, kad darbo užmokesčio dydis priklauso nuo atliekamų funkcijų sudėtingumo, apimties ir tenkančios atsakomybės, skirtingo profesinio lygio, kvalifikacijos. Taip pat valstybės tarnautojams turi galioti kitiems darbuotojams (nebūtinai viešajame sektoriuje) galiojančios taisyklės dėl darbo užmokesčio didinimo dėl darbo kenksmingomis sąlygomis, darbo savaitgaliais ir švenčių metu ir panašiai.¹⁹⁴

¹⁹³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2015 m. rugsėjo 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 68 straipsnio 3 dalies ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. liepos 8 d. nutarimo Nr. 511 „Dėl biudžetinių įstaigų ir organizacijų darbuotojų darbo apmokėjimo tvarkos tobulinimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, 2015, žiūrėta 2023 m. kovo 15 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/9c3951a066a411e58e1ab2c84776483b>; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2016 m. spalio 27 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo 23 straipsnio 2 dalies ir 26 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, 2016, žiūrėta 2023 m. kovo 15 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/908182409c4211e69ad4c8713b612d0f>.

¹⁹⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2016 m. spalio 27 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo 23 straipsnio 2 dalies ir 26 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, 2016, žiūrėta 2023 m. kovo 15 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/908182409c4211e69ad4c8713b612d0f>.

Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos 209.1 punktu žadama daugiau dėmesio skirti „[...] motyvacinei sistemai tobulinti ir konkurencingam darbo užmokesčiui kaip prielaidoms, didinančioms valstybės tarnybos patrauklumą“¹⁹⁵. Tačiau motyvacinė sistema numatyta konkrečios įstaigos diskrecijoje. Valstybės tarnybos įstatymo projekte nelieta karjeros valstybės tarnautojams svarbios darbo užmokesčio dalies – priedo tarnybos Lietuvos valstybei stažą. Taip pat planuojama keisti valstybės tarnautojų pareiginės algos sudedamąsias dalis – koeficientai mažinami keletą kartų, tačiau planuojama didinti pareiginės algos (atlyginimo) bazę ir ją susieti su vidutiniu bruto darbo užmokesčiu ir peržiūrėti tik kartą per tris metus¹⁹⁶.

Aštuonioliktosios Vyriausybės planuojama pareiginės algos (atlyginimo) bazės ir vidutinio bruto darbo užmokesčio sąsaja realizuojama Pareiginės algos (atlyginimo) bazinio dydžio įstatymo projektu¹⁹⁷. Šio įstatymo projekto 3 straipsnio 1 dalis nurodo, kad „Pareiginės algos (atlyginimo) bazinis dydis 2023 metams (n) ir 2024 metams (n+1) nustatomas pagal Lietuvos statistikos departamento paskelbtą praėjusių metų (n-2) vidutinį mėnesinį šalies darbo užmokestį (su individualiomis įmonėmis) ir yra 1579,4 euro.“ Manytina, kad tokia darbo užmokesčio skaičiavimo reforma gerokai pablogins valstybės tarnautojų ekonominę padėtį, pavyzdžiui savivaldybių vyriausieji specialistai, priklausomai nuo savivaldybės dydžio, pareiginės algos pagal Valstybės tarnybos įstatymo projektą galėtų gauti 1184,55 – 1421,46 euro iki mokesčių. Tokios sumos gaunasi pritaikius Valstybės tarnybos įstatymo projekte numatytus 0,75 – 0,9 koeficientus. Pagal šiuo metu galiojančią Valstybės tarnybos įstatymo redakciją, analogiškas pareigas einantis valstybės tarnautojas gautų 1320,6 – 2511 eurų iki mokesčių. Manytina, kad tokia darbo užmokesčio skaičiavimo metodika neatitinka proporcingumo principo (reikėtų vertinti valstybės tarnautojams keliamus reputacijos, kvalifikacijos reikalavimus) ir gali mažinti geriausių specialistų motyvą kandidatuoti į valstybės tarnybą. Vienintelis būdas institucijoms ir įstaigoms pritraukti į valstybės tarnybą kompetentingus specialistus – nustatyti didesnius koeficientus Valstybės tarnybos įstatymo projekte numatytoje įstaigos tvirtinamoje Darbo apmokėjimo sistemoje. Tačiau, kaip minėta, Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad darbo apmokėjimo sistema turi būti nustatoma įstatymu¹⁹⁸. Darbo užmokesčio valstybės tarnautojams sistemos vientisumas yra vienas iš konstitucinio valstybės tarnybos vientisumo imperatyvo aspektų. Manytina, kad nesilaikant konstitucinės doktrinos gali susiklostyti tokia situacija, kai valstybės tarnautojai patirs diskriminaciją priklausomai nuo įstaigos, kurioje eina pareigas.

¹⁹⁵ „Dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, LRS, 2020, žiūrėta 2023 m. kovo 13 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/973c87403bc311eb8c97e01ffe050e1c>.

¹⁹⁶ Valstybės tarnybos įstatymo Nr. VIII-1316 pakeitimo įstatymo projektas (nauja redakcija), LRS, 2022, žiūrėta 2023 m. kovo 28 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/5440126064a511edad44ca0eeb008140?jfwid=p0if0g33r>.

¹⁹⁷ Lietuvos Respublikos pareiginės algos (atlyginimo) bazinio dydžio įstatymo projektas, LRS, 2022, žiūrėta 2023 m. kovo 17 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/c2b6fa4042ec11edbf47f0036855e731>.

¹⁹⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. gruodžio 11 d. nutarimas.

Pavyzdžiui, skirtingos savivaldybės gali numatyti skirtingus koeficientus valstybės tarnautojams, kurie vydo tapačias funkcijas.

Konstitucijos 49 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtinta kiekvieno dirbančiojo teisė į poilsį. Ši teisė taip pat galioja valstybės tarnautojams, tačiau Valstybės tarnybos įstatyme yra tam tikrų atostogų reguliavimo skirtumų nuo Darbo kodekso. Pirmiausia, kasmetinės minimalios atostogos Darbo kodekse yra numatytos 20 darbo dienų kasmetinės atostogos (25 darbo dienos, jei darbuotojas vienas augina vaiką iki 14 metų ar vaiką su negalia), tuo tarpu Valstybės tarnybos įstatyme valstybės tarnautojams garantuojamos 22 darbo dienų atostogos (27 darbo dienų atitinkamais atvejais). Taip pat valstybės tarnautojams už kiekvienų 5 metų tarnybos stažą pridedamos 3 darbo dienos kasmetinių papildomų atostogų.

Valstybės tarnybos įstatymo projekte atostogos yra suvienodintos su Darbo kodekso nuostatomis ir valstybės tarnautojams nebelieka nei papildomų atostogų už tarnybos stažą, nei papildomų lyginant su Darbo kodeksu 2 dienų atostogų prie kasmetinių atostogų¹⁹⁹.

Valstybės tarnautojai turi teisę kartą per 5 metus iki vienu metų praleisti neapmokamose atostogose, skirtose kvalifikacijai tobulinti. Darbuotojai, dirbantys pagal darbo sutartį tokios teisės neturi, tačiau iš dalies jai galima būtų prilyginti Darbo kodekso reglamentuotas mokymosi atostogas (priklausomai nuo situacijos nuo 3 iki 30 kalendorinių dienų) bei kūrybines atostogas mokslo darbui sukurti (iki vienu metų trukmės).

Valstybės tarnybos įstatyme yra numatytos dvi rūšys atostogų, susijusių išimtinai su asmens kaip valstybės tarnautojo veikla. Valstybės tarnybos įstatymo 44 straipsnyje numatytos su valstybės tarnautojo perkėlimu į kitas pareigas susijusios atostogos. Šios atostogos gali trukti iki 5 darbo dienų ir už jas mokamas valstybės tarnautojo darbo užmokestis. Valstybės tarnybos įstatymo 46 straipsnyje numatytos neapmokamos atostogos (nenustatant jų trukmės) „[...] dėl dalyvavimo Europos Sąjungos, tarptautinių organizacijų, užsienio valstybių, Lietuvos arba bendrai finansuojamuose paramos teikimo ir (arba) Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo projektuose, kuriuose vykdoma su valstybės ar savivaldybės institucijos ar įstaigos misija ir strateginiais tikslais nesusijusi veikla užsienio valstybėje²⁰⁰.“

Pensijos taip pat viena iš socialinių žmogaus teisių. Konstitucinis Teismas konstatavo, kad įstatymų leidėjas gali nustatyti valstybės tarnautojams ar atskiroms jų grupėms (jei grupių išskyrimas yra objektyviai pateisinamas) atskiras pensijas²⁰¹. Tokios pensijos už tam tikrą tarnybą valstybei skiriasi nuo socialinio draudimo pensijų ir yra mokamos ne iš socialinio draudimo fondo,

¹⁹⁹ Valstybės tarnybos įstatymo Nr. VIII-1316 pakeitimo įstatymo projektas (nauja redakcija), LRS, 2022, žiūrėta 2023 m. kovo 28 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/5440126064a511edad44ca0eeb008140?jfwid=p0if0g33r>.

²⁰⁰ Valstybės tarnybos įstatymo 46 straipsnio 1 dalis.

²⁰¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d., 2007 m. spalio 22 d., 2012 m. vasario 6 d. nutarimai.

o iš valstybės biudžeto lėšų. Pensijos už tarnybą Lietuvos valstybei yra mokamos kariams ir pareigūnams. Jos nustatomos įstatymu (Lietuvos Respublikos pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymu) ir turi atitikti konstitucinius socialinės darnos, teisingumo, protingumo ir proporcingumo principus.

Konstitucinis Teismas ne kartą pažymėjo, kad valstybinės pensijos yra skirtingos nuo socialinio draudimo pensijų ir yra skiriamos 1) už atliktą tarnybą ar nuopelnus Lietuvos valstybei ir (ar) 2) kaip kompensacija nuketėjusiems asmenims²⁰². Konstitucinis Teismas nurodė, kad valstybinių pensijų pareigūnams ir kariams paskirtis yra „[...] *inter alia* atlyginti už sudėtingą, atsakingą, dažnai rizikingą ir pavojingą asmens tarnybą valstybei [...]“²⁰³.

Pažymėtina, kad dėl kai kurių institucijų funkcijų specifikos jose pareigas einančių valstybės tarnautojų socialinės teisės gali būti siauriamos įstatymu. Konstitucijos 51 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta teisė darbuotojams streikuoti, o 2 dalyje numatyta, kad ši teisė turi būti įgyvendinama vadovaujantis įstatymu, kuriuo gali būti nustatyti ir teisės streikuoti įgyvendinimo apribojimai. Pavyzdžiui, Valstybės tarnybos įstatymo 17 straipsnio 1 dalies e) punkto 4 papunktis teisę streikuoti apriboja valstybės tarnautojams, einantiems valstybės ar savivaldybės institucijos ar įstaigos padalinio vadovo ar aukštesnės pareigas. Taip pat streikuoti draudžiama vidaus tarnybos pareigūnams²⁰⁴.

4.4. Valstybės tarnautojų atsakomybė

Valstybės tarnautojų atsakomybės instituto poreikis kyla iš siekio užkirsti kelią piktnaudžiavimui valdžia ir korupcijai. Konstitucinis Teismas šį siekį įvardijo kaip valstybės pareigą ir apibrėžė, kad korupcija turi daugialypį neigiamą poveikį²⁰⁵. Korupcija daro neigiamą tiek moralinį, tiek materialinį neigiamą poveikį visai valstybei, griaua demokratinės teisinės

²⁰² *Ibid.*

²⁰³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. gruodžio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų, Specialiųjų tyrimų tarnybos, valstybės saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros, Kalėjų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 3 straipsnio 2 dalies (2000 m. liepos 13 d., 2005 m. gegužės 19 d. redakcijos), 11 straipsnio 5 dalies (2000 m. gruodžio 21 d. redakcija), 11 straipsnio 3 dalies (2005 m. gegužės 19 d. redakcija), Lietuvos Respublikos pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 12 dalies (2007 m. sausio 18 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, 2008, žiūrėta 2023 m. kovo 18 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8C14C3911417>; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. vasario 22 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 3 dalies (2007 m. sausio 18 d. redakcija) 1 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, 2013, žiūrėta 2023 m. kovo 18 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.27224DEA3C0D>.

²⁰⁴ Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statuto patvirtinimo įstatymas, TAR, 2003, žiūrėta 2023 m. kovo 18 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.4FC026AC03AE/asr>.

²⁰⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. balandžio 18 d. nutarimas.

valstybės pagrindus, demoralizuoja visuomenę ir mažina pasitikėjimą valstybės tarnyba ir visa valstybe²⁰⁶.

Konstitucinėje doktrinoje pabrėžiama, kad įstatymais turi būti nustatyta valstybės tarnautojų atsakomybė už tarnyboje padarytus pažeidimus, tačiau itin svarbu ir tai, kad ši atsakomybė būtų ne tik nustatyta, bet ir realiai taikoma²⁰⁷. Iš Konstitucijos 33 straipsnio ir konstitucinio teisinės valstybės principo kyla imperatyvas įstatymu numatyti teisinio poveikio priemonės už priešingą teisei valstybės tarnautojo veiklą. Konstitucinis Teismas *expressis verbis* įtvirtino nuostatą, kad valstybės tarnautojo ar pareigūno atsakomybė už padarytus teisės pažeidimus, taip pat ir tarnybinius nusižengimus, reiškiasi *inter alia* atleidimu iš pareigų²⁰⁸. Pašalinimas iš tarnybos galimas 1) pažeidus Konstituciją, teisę, 2) iškėlus asmeninius ar grupinius interesus aukščiau visuomenės, 3) diskreditavus valstybės valdžią.

Konstitucinis Teismas konstatavo, kad tinkamas teisinės atsakomybės taikymas teisę pažeidusiems valstybės tarnautojams (pareigūnams) yra vieša demokratinės valstybės pareigūnų kontrolės ir atsakomybės visuomenei forma. Siekiant užtikrinti viešąjį interesą ir tinkamą valstybės tarnybos sistemos funkcionavimą, nėra negalimas slaptas informacijos apie valstybės tarnautoją (pareigūną) rinkimas, įsikišimas į jo privatų gyvenimą²⁰⁹.

Konstitucinis Teismas plačiau nagrinėjo šiuos valstybės tarnautojų atsakomybės instituto aspektus:

1. bendri valstybės tarnautojų atsakomybės instituto bruožai;
2. valstybės tarnautojo teisės (materialinės ir procesinės);
3. įslaptintos informacijos rinkimo ir naudojimo ypatumai;
4. nekaltumo prezumpcijos reikšmė.

Bendriausiais bruožais valstybės tarnautojų atsakomybė yra institutas, kylantis iš konstitucinio teisinės valstybės principo. Atsakomybės instituto tikslas, kaip ne kartą konstatuota Konstitucinio Teismo, yra užkirsti kelią korupcijai ir piktnaudžiavimui valdžia, nes tai griauja valstybės demokratinis pagrindus ir visuomenės pasitikėjimą valdžia ir pačia valstybe²¹⁰. Taip pat konstitucinėje doktrinoje ne kartą akcentuota atsakomybės taikymo realumo svarba.

Būtina pažymėti, kad valstybės tarnautojas (pareigūnas) nėra beteisis proceso dalyvis tiriant galimus jo padarytus (daromus) teisės pažeidimus bei taikant teisinę atsakomybę. Valstybės tarnautojai turi tiek materialines, tiek procesines atsakomybės taikymo teises. Prie materialinių teisių priskirtinos bendrosios žmogaus teisės – teisė ginti savo pažeistas teises teisme. Ši teisė

²⁰⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. balandžio 18 d. nutarimas.

²⁰⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. rugpjūčio 13 d., 2019 m. balandžio 18 d. nutarimai.

²⁰⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. balandžio 18 d. nutarimas.

²⁰⁹ *Ibid.*

²¹⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. rugpjūčio 13 d., 2019 m. balandžio 18 d. nutarimai.

apima teisę susipažinti su visa atliekant tarnybinį tyrimą surinkta medžiaga, *inter alia* slapta surinkta, kuri buvo išslaptinta ir perduota tyrimui, teisę duoti paaiškinimus, teisę ginčyti įrodymų teisėtumą, autentiškumą, [...] taip pat visas su tarnybinės nuobaudos paskyrimu susijusias faktines ir teises aplinkybes“²¹¹.

Valstybės tarnautojams, kurių atžvilgiu atliekamas tarnybinis tyrimas, taip pat galioja ir procesinės teisės. Iš konstitucinio teisinės valstybės principo ir konstitucinių teisingumo ir proporcingumo principų kyla tinkamo teisinio proceso užtikrinimo reikalavimas. Konstitucinis Teismas konstatavo, kad tinkamam teisiniam procesui būtinas konstitucinių valstybės tarnautojo teisių užtikrinimas, *inter alia* „[...] teisės į privataus gyvenimo ir susirašinėjimo neliečiamumo apsaugą ir 33 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos teisės lygiomis sąlygomis stoti į valstybės tarnybą, užtikrinimą [...]“²¹². Tinkamas teisinis procesas turi būti reglamentuojamas ir užtikrinamas taip, kad būtų išvengta tarnybinį tyrimą atliekančių institucijų neteisėtų veiksmų ir (ar) piktnaudžiavimo tarnyba. Taigi, valstybės tarnautojas negali veikti priešingai teisei ar piktnaudžiauti tarnyba, todėl šie reikalavimai galioja ir valstybės tarnautojams, tiriantiems tarnybinius nusižengimus.

Pagal Konstitucinio Teismo suformuotą doktriną, tiriant tarnybinius nusižengimus, valstybės tarnautojams turi būti užtikrintos tos pačios teisės kaip ir kitiems asmenims tiriant bet kokį kitą nusikalstamos veikos požymių turintį atvejį:

- „[v]alstybės tarnautojas (pareigūnas) turi teisę būti informuotas apie pradėtą tarnybinio nusižengimo tyrimą;
- tiek pradedant tarnybinio nusižengimo tyrimą, tiek visos tokios procedūros metu jis turi teisę išsamiai susipažinti su visa šiame tyrime naudojama medžiaga, duomenimis ar informacija, *inter alia* taikant valstybės prievartos priemones slapta surinkta apie jį, [...] tyrime panaudotais įrodymais;
- [valstybės tarnautojas] turi teisę būti išklausytas ir pateikti savo paaiškinimus [...], kai priimami atitinkami sprendimai jo atžvilgiu;
- valstybės tarnautojas (pareigūnas) turi teisę ginčyti jo tarnybinio nusižengimo byloje naudojamą medžiagą ar įrodymus, kelti tokio panaudojimo teisėtumo klausimus, reikalauti nenaudoti, jo nuomone, nepriimtinių įrodymų, ginčyti visas su tarnybinės nuobaudos paskyrimu susijusias faktines ir teises aplinkybes“²¹³;
- valstybės tarnautojas turi teisę veiksmingai gintis ir turėti savo atstovą;
- valstybės tarnautojas turi teisę susipažinti su išvada apie tarnybinio nusižengimo tyrimą, ši išvada turi būti motyvuota.

²¹¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. balandžio 18 d. nutarimas.

²¹² *Ibid.*

²¹³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. balandžio 18 d. nutarimas.

Konstitucinis Teismas ne kartą konstatavo, kad asmens nekaltumo prezumpcija yra „pamatinis teisingumo vykdymo baudžiamųjų bylų procese principas, viena svarbiausių žmogaus teisių ir laisvių garantijų“²¹⁴. Tačiau ši Konstitucijos 31 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nuostata turi būti suvokiama plačiau ir taikoma ne tik baudžiamosiose bylose, bet ir tiriant valstybės tarnautojų galimus tarnybinius nusižengimus²¹⁵. Su nekaltumo prezumpcijos institutu glaudžiai susijęs institucijų vykdomas slaptas informacijos rinkimas tiriant galimą tarnybinį nusižengimą.

Įstatymų leidėjas gali nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad Vyriausybės įstaigos vadovas gali būti atleidžiamas iš pareigų neigiamai įvertinus jo ar Vyriausybės įstaigos veiklą. Tokio reguliavimo galimybė kyla iš Konstitucinio Teismo išskirto Vyriausybės įstaigos vadovo statuso kaip ypatingo²¹⁶. Toks Vyriausybės įstaigų ir jų vadovų statuso ypatingumas kyla iš to, kad Vyriausybės įstaigos turi kompetenciją įgyvendinti valstybės politiką jos pavestose srityse. Todėl Vyriausybės įstaigos vadovui ir pačiai įstaigai yra itin svarbu, kad veiklos vertinimas būtų teigiamas, antraip būtų nukrypta nuo valstybės politikos.

Valstybės tarnautojų atsakomybė yra apibrėžta Valstybės tarnybos įstatymo 32 – 41 straipsniuose. Šiuose straipsniuose reglamentuojama materialinė atsakomybė ir jos įgyvendinimas (32, 38, 39 straipsniai), tarnybinės nuobaudos, jų rūšys, skyrimo sąlygos ir procedūros (33, 34, 36 straipsniai), asmenų, dėl kurių pradėtas tarnybinio nusižengimo tyrimas, teisės (33¹ straipsnis), tarnybinę atsakomybę lengvinančios ir sunkinančios aplinkybės (35 straipsnis), valstybės tarnautojo nušalinimo nuo pareigų institutas (40, 41 straipsniai). Tarnybinės atsakomybės klausimas Valstybės tarnybos įstatyme yra reglamentuojamas itin plačiai. Pažymėtina, kad šios įstatymo nuostatos gana tiksliai, kartais net pažodžiui atkartoja konstitucinę doktriną.

²¹⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 12 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo 19 straipsnio 8 dalies 9 punkto ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. balandžio 10 d. nutarimu Nr. 436 „Dėl ginklų ir šaudmenų apyvartą reglamentuojančių taisyklių patvirtinimo“ patvirtintų Medžioklinių ginklų apyvartos taisyklių 14.9 ir 57.2 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, 2001, žiūrėta 2023 m. kovo 21 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8D3FA9A9520B>; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2017 m. vasario 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto 227 straipsnio (2004 m. lapkričio 9 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, 2017, žiūrėta 2023 m. kovo 21 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/b70fc240fa8011e68034be159a964f47>.

²¹⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. balandžio 18 d. nutarimas.

²¹⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. gruodžio 11 d. nutarimas.

5. IŠVADOS

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2004 m. gruodžio 13 d. nutarime detaliai atskleidė valstybės tarnybos konstitucinę sampratą, valstybės tarnybos konstitucinius principus ir pabrėžė viešojo intereso reikšmę valstybės tarnybos institutui. Šis nutarimas valstybės tarnybos konstitucinio instituto kontekste yra fundamentalus, principinis. Nuo 2004 m. oficialioji konstitucinė doktrina plėtėsi ir gausėjo, tačiau rėmėsi minėtame 2004 m. Konstitucinio Teismo nutarime suformuotomis nuostatomis. Valstybės tarnybos kontekste konstitucinės doktrinos raida nuo 2004 m. buvo nuosaiki ir konservatyvi.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje valstybės tarnyba yra suprantama kaip tarnyba Lietuvos valstybei ir pilietinei Tautai. Valstybės tarnyba yra ir valstybės tarnautojų profesinė veikla priimant sprendimus vykdant viešąjį administravimą ir teikiant viešąsias paslaugas.

2. Viešojo intereso ir asmens teisių ir laisvių užtikrinimas yra konstituciškai pagrįstas valstybės tarnybos sistemos veikimo imperatyvas. Pagal Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo formuojamą doktriną, viešasis interesas yra visuomenės ar jos dalies interesai, kuriuos užtikrinti ir tenkinti privalo valstybė kaip visos visuomenės organizacija. Valstybė yra svarbiausias žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo garantas, bet ji yra ir subjektas, kuris potencialiai gali pažeisti šias teises ir laisves. Viešojo intereso ir asmens teisių ir laisvių užtikrinimas yra konstitucinės vertybės, kurių teisingos pusiausvyros turi būti siekiama valstybės tarnautojų veikloje.

3. Lietuvoje įstatymais reglamentuota valstybės tarnybos sistema susideda iš valstybės (savivaldybių) institucijų ir įstaigų, jose pareigas einančių valstybės tarnautojų ir viešojo administravimo veiklos. Valstybės tarnybos sistema turi būti vieninga, kad užtikrintų viešojo administravimo vykdymą ir viešųjų paslaugų teikimo tęstinumą. Visos institucijos turi turėti sistemines sąsajas ir sąveikauti tarpusavyje.

Įstatymų leidėjas gali nustatyti diferencijuotą teisinį valstybės tarnybos reguliavimą, atsižvelgdamas į valstybės (savivaldybių) institucijų vykdomų funkcijų ypatumus, institucijų vietą visų institucijų, per kurias vykdomos valstybės funkcijos, sistemoje, institucijoms suteiktus įgaliojimus (kompetencijas), atitinkamiems valstybės tarnautojams būtinas profesines žinias ir kitus svarbius veiksnius. Taigi, civilinės valstybės tarnybos ir karinės (sukarintos) bei saugumo tarnybų atribojimas yra konstituciškai pagrįstas.

4. Pagal Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo suformuotos doktrinos nuostatas, ypatingas valstybės tarnautojo statusas lemia ypatingus reikalavimus, keliamus kandidatams į valstybės tarnybą ir pareigas einantiems valstybės tarnautojams. Valstybės tarnautojai turi būti kvalifikuoti, nepriklausomi, politiškai neutralūs, lojalūs Lietuvos valstybei ir konstitucinei jos

santvarkai. Siekiant garantuoti viešojo intereso užtikrinimą, valstybės tarnautojams taikomi ir tam tikri veiklos suvaržymai: kito darbo ar kitos veiklos ribojimai, veiklos ribojimas baigus eiti pareigas.

5. Aštuonioliktosios Vyriausybės planuojamoje valstybės tarnybos sistemos reformoje, kurios nuostatos yra įtvirtintos Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programoje ir Valstybės tarnybos įstatymo Nr. VIII-1316 pakeitimo įstatymo projekte, numatytas karjeros valstybės tarnautojų atrankos decentralizavimas, darbo apmokėjimo sistemos keitimas, valstybės tarnautojų socialinių garantijų sulyginimas su Lietuvos Respublikos darbo kodekso reglamentuojamomis socialinėmis garantijomis ir kt.

Valstybės tarnybos reformos kontekste numatyta valstybės (savivaldybių) institucijų ir įstaigų diskrecija tvirtinant darbo apmokėjimo sistemą nevisiškai atitinka konstitucinę doktriną. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ne kartą pabrėžė konstitucinį valstybės tarnybos sistemos vientisumo principą. Pagal Konstitucinio Teismo formuojamą doktriną, valstybės tarnautojų darbo apmokėjimo sistema turi būti nustatyta įstatymu. Nustatant tokį teisinį reguliavimą, kai atskiros valstybės (savivaldybių) institucijos ir įstaigos turi atskiras darbo apmokėjimo sistemas, nebūtų realizuotas konstitucinis valstybės tarnybos vientisumo principas.

6. PASIŪLYMAI

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad valstybės tarnautojai turi būti lojalūs Lietuvos valstybei ir jos konstitucinei santvarkai. Pagal konstitucinę doktriną, šis reikalavimas taikomas ir stojantiesiems į valstybės tarnybą. Tačiau Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatyme lojalumo Lietuvos valstybei ir jos konstitucinei santvarkai reikalavimas išreikštas tik kaip valstybės tarnautojų veiklos principas (3 straipsnio 1 dalies 6 punktas) ir valstybės tarnautojo pareiga (16 straipsnio 1 dalies 2 punktas).

Siūloma: Papildyti Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo 9 straipsnio 1 dalį 5 papunkčiu:

„9 straipsnis. Priėmimo į valstybės tarnautojų pareigas reikalavimai

1. Asmuo, priimamas į valstybės tarnautojo pareigas, turi atitikti šiuos bendruosius reikalavimus:

1) turėti Lietuvos Respublikos pilietybę;

2) mokėti valstybinę lietuvių kalbą;

3) būti ne jaunesnis kaip 18 metų ir ne vyresnis kaip 65 metų. Reikalavimas būti ne vyresniam kaip 65 metų netaikomas politinio (asmeninio) pasitikėjimo ir pakaitiniams valstybės tarnautojams;

4) turėti aukštąjį universitetinį arba aukštąjį koleginį išsilavinimą;

5) būti lojalus Lietuvos valstybei ir jos konstitucinei santvarkai.“

2. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas konstatavo, kad siekiant išlaikyti valstybės tarnybos sistemos vientisumą, įstatymu turi būti nustatytos esminės asmenų, gaunančių atlyginimą iš valstybės (savivaldybės) biudžeto lėšų, darbo apmokėjimo sąlygos, lemiančios jų darbo užmokestį (darbo apmokėjimo sistema, darbo užmokesčio sudedamosios dalys, kriterijai, nuo kurių turėtų priklausyti darbo užmokestis, jų įtaka darbo užmokesčiui). Aštuonioliktosios Vyriausybės siūlomame Valstybės tarnybos įstatymo projekte numatyta, kad darbo apmokėjimo sistemą turėtų numatyti valstybės (savivaldybių) institucijos ir įstaigos, vadovaudamosi Valstybės tarnybos įstatymu, Vyriausybės rekomendacijomis, profesinės sąjungos ar darbo tarybos pasiūlymais. Taigi manytina, kad toks reguliavimas neatitinka Konstitucinio Teismo formuojamos doktrinos ir konstitucinio valstybės tarnybos sistemos vientisumo imperatyvo.

Siūloma: atsisakyti Valstybės tarnybos įstatymo Nr. VIII-1316 pakeitimo įstatymo projekto nuostatų, suteikiančių teisę ir prievolę įstaigos vadovui nustatyti darbo apmokėjimo sistemą ir darbo apmokėjimo sistemą nustatyti atskirame (-uose) Valstybės tarnybos įstatymo Nr. VIII-1316 pakeitimo įstatymo projekto straipsnyje (-iuose).

3. Aštuonioliktosios Vyriausybės numatytoje valstybės tarnybos reformoje planuojama konkursų organizavimą perduoti pačioms tarnautojų priimančioms įstaigoms, centralizuotai vykdant tik vadovų atrankas. Toks reguliavimas gali atverti kelią nepotizmui ir korupcijai bei neužtikrinti skaidraus konkursų į valstybės tarnybą organizavimo ir vykdymo. Taigi manytina, kad sustiprinus valstybės ar savivaldybių institucijų ar įstaigų organizuojamų konkursų į karjeros valstybės tarnautojo pareigas kontrolę ir priežiūrą, potencialių grėsmių būtų išvengta.

Siūloma: Papildyti Valstybės tarnybos įstatymo Nr. VIII-1316 pakeitimo įstatymo projekto 36 straipsnio 2 dalį 7) papunkčiu ir išdėstyti jį taip:

„36 straipsnis. Valstybės tarnybos politiką formuojančios ir įgyvendinančios institucijos

[...]

2. Vyriausybės įgaliota institucija ar įstaiga:

- 1) organizuoja ir įgyvendina pretendentų į įstaigų vadovų pareigas paiešką ir pritraukimą;
- 2) organizuoja ir įgyvendina aukštesniųjų vadovų karjeros valdymą;
- 3) organizuoja aukštesniųjų vadovų kompetencijų ugdymą;
- 4) centralizuotai organizuoja ir koordinuoja valstybės tarnautojų mokymų vykdymą, užtikrindama vienodą mokymų kokybę ir prieinamumą;
- 5) atlieka mokymų kokybės ir poveikio veiklos rezultatams vertinimą;
- 6) atlieka kitas šiame įstatyme ir kituose teisės aktuose nustatytas funkcijas.

7) konsultuoja valstybės ar savivaldybių institucijas ar įstaigas dėl konkursų į karjeros valstybės tarnautojo pareigas organizavimo bei prižiūri ir kontroliuoja šių konkursų organizavimą bei vykdymą.“

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Lietuvos Respublikos Konstitucija ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencija

Lietuvos Respublikos Konstitucija. TAR, 1992. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 30 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.47BB952431DA/asr>.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 67, 119, 122, 124, 141 ir 143 straipsnių pakeitimo įstatymas. TAR, 2022. Žiūrėta 2023 m. balandžio 2 d. <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=075a92f0c17a11ec8d9390588bf2de65>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR, 1997. Žiūrėta 2022 m. rugsėjo 15 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.F98243EBFD37>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. lapkričio 11 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 38 straipsnio 4 dalies ir Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 36 straipsnio 4 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR, 1998. Žiūrėta 2023 m. kovo 13 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.3C01CBA25E11>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. kovo 4 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl SSRS valstybės saugumo komiteto (NKVD, NKGB, MGB, KGB) vertinimo ir šios organizacijos kadrinių darbuotojų dabartinės veiklos“ 1 ir 2 straipsnių, 3 straipsnio 2 dalies, taip pat Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl SSRS valstybės saugumo komiteto (NKVD, NKGB, MGB, KGB) vertinimo ir šios organizacijos kadrinių darbuotojų dabartinės veiklos“ įgyvendinimo įstatymo 1 straipsnio 1 ir 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR, 1999. Žiūrėta 2023 m. kovo 13 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.E62C36F55ACC>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. sausio 31 d. nutarimo „Dėl vardų ir pavardžių rašymo Lietuvos Respublikos piliečio pase“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, 1999, žiūrėta 2023 m. sausio 24 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.5327FFA608A5>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. lapkričio 23 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymo 8 straipsnio 2 ir 4 dalių, 9 straipsnio 1 dalies 4 punkto ir 4

dalis, 22 straipsnio 1 punkto, 24 straipsnio 2 dalies 5 bei 11 punktų, 26 straipsnio 3 dalies 7 punkto, 31 straipsnio 2, 4 dalių ir 6 dalies 2 punkto, 37 straipsnio 4 dalies, 45 straipsnio 4 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR, 1999. Žiūrėta 2023 m. vasario 15 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.48A7188CCC2B>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 198-1 straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR, 2000. Žiūrėta 2023 m. sausio 24 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.29A4F5F54609>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalies ir 4 straipsnio 1 dalies 1 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR, 2000. Žiūrėta 2023m. vasario 17 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.6B2558CC57DA>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 2 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 5 straipsnio 2, 3, 4 ir 5 dalių, 12 straipsnio 3 punkto, 16 straipsnio 3 dalies ir šio straipsnio 9 dalies 5 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl šio įstatymo 5 straipsnio 2, 3, 4 bei 5 dalių ir 12 straipsnio 3 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio antrojoje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinio įstatymo 8 straipsniui“. TAR, 2001. Žiūrėta 2022 m. rugsėjo 15 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.EF16E6F4E20B>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 12 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo 19 straipsnio 8 dalies 9 punkto ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. balandžio 10 d. nutarimu Nr. 436 „Dėl ginklų ir šaudmenų apyvartą reglamentuojančių taisyklių patvirtinimo“ patvirtintų Medžioklinių ginklų apyvartos taisyklių 14.9 ir 57. 2 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR, 2001. Žiūrėta 2023 m. kovo 21 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8D3FA9A9520B>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. lapkričio 29 d. nutarimas „Dėl į Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. liepos 22 d. posėdžio protokolą įrašyto Lietuvos Respublikos Vyriausybės sprendimo „Dėl kompanijos „Danisco Sugar“ A/S prašymo įsigyti cukraus pramonės įmonių akcijų“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl Lietuvos Respublikos įstatymo

„Dėl Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos“ 3 bei 8 straipsnių nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR, 2001. Žiūrėta 2022 m. sausio 27 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2362F94DB11D>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. sausio 14 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 2001 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo (2000 m. gruodžio 19 d. redakcija), Lietuvos Respublikos savivaldybių biudžetų pajamų dydį ir išlyginimą lemiančių rodiklių tvirtinimo 2001, 2002 ir 2003 metams įstatymo ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio ekonominių santykių valstybinio reguliavimo įstatymo 16 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR, 2002. Žiūrėta 2022 m. lapkričio 16 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.9FCC728D2E62>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. liepos 2 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 48 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR, 2002. Žiūrėta 2023 m. vasario 5 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.AA62A5F27B16>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. lapkričio 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos diplomatinės tarnybos įstatymo 69 straipsnio 2 dalies, Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 4 straipsnio (2000 m. kovo 16 d. redakcija) 1 dalies 9 punkto ir Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 2 straipsnio (1999 m. gruodžio 16 d. redakcija) 1 dalies 5 punkto bei 23 straipsnio (1994 m. gruodžio 21 d., 2000 m. gruodžio 21 d., 2001 m. gegužės 8 d. redakcijos) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR, 2002. Žiūrėta 2022 m. rugsėjo 16 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.DDD82D03B30C>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 3 straipsnio 3 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 3 straipsnio 4 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 5 straipsnio 1 dalies 2 punkto (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 18 straipsnio 1 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 19 straipsnio 1 dalies 2, 3, 4, 8, 15 punktų (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 21 straipsnio 1 dalies 1, 5, 7, 9, 12, 15, 16, 17, 18 punktų (2000 m. spalio 12 d. redakcija), šios dalies 6 punkto (2000 m. spalio 12 d. ir 2001 m. rugsėjo 25 d. redakcijos) ir šios dalies 14 punkto (2000 m. spalio 12 d. ir 2001 m. lapkričio 8 d. redakcijos), taip pat dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinio įstatymo, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinio įstatymo įrašymo į Konstitucinių įstatymų

sąrašą įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, 2004 m. gegužės 13 d.“. TAR, 2002. Žiūrėta 2023 m. sausio 19 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2612D3F6EA7C>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 4 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 14 straipsnio (1993 m. sausio 12 d. redakcija), Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalies bei šios dalies 5 punkto, 15, 20 ir 21 straipsnių (2002 m. sausio 15 d. redakcija), Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 15 straipsnio 1 dalies 2, 4, 5 ir 6 punktų, šio straipsnio 2 ir 4 dalių, 16 straipsnio 10 dalies, 20 straipsnio (2002 m. spalio 29 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. sausio 17 d. nutarimo Nr. 27 „Dėl gyvenamųjų namų, būtinų valstybės reikmėms, išpirkimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai bei Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 14 straipsniui (1993 m. sausio 12 d. redakcija“. TAR, 2003. Žiūrėta 2022 m. rugsėjo 16 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.12D686F10D6B>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 86, 87 straipsnių papildymo bei pakeitimo ir įstatymo papildymo 88-1 straipsniu įstatymo 4 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 11 d. nutarimo Nr. 457 „Dėl Vilniaus apskrities viršininko atleidimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai bei Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos“ 9 straipsnio 1 daliai“. TAR, 2003. Žiūrėta 2022 m. sausio 28 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.FC480B700A52>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. balandžio 11 d. dekreto Nr. 40 „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietybė išimties tvarka suteikiama Jurij Borisov, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 straipsnio 1 daliai“. TAR, 2003. Žiūrėta 2022 m. rugsėjo 15 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.BBCC420FE949>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“. TAR. Žiūrėta 2022 m. sausio 5 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A68FB5998148>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija), 4 straipsnio (2001 m. birželio 26 d., 2003 m. balandžio 3 d. redakcijos), 6 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 3 dalies ir 8 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR, 2004. Žiūrėta 2022 m. rugsėjo 15 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8D646551C3ED>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto (1998 m. gruodžio 22 d. redakcija) 15 straipsnio 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR, 2004. Žiūrėta 2023 m. vasario 2 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.B58355D8F896>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymo 7 straipsnio 2 dalies, 8 straipsnio 1, 9, 10 dalių, 13 straipsnio 2 dalies, 18 straipsnio 7 dalies ir 22 straipsnio 3, 6, 7 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR, 2005. Žiūrėta 2022 m. rugsėjo 15 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C75A20543131>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. liepos 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl kultūros įstaigų reorganizavimo ir likvidavimo tvarkos“ (1995 m. birželio 13 d. redakcija) ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. lapkričio 28 d. nutarimo Nr. 1320 „Dėl Lietuvos nepriklausomybės signatarų namų ir Lietuvos menininkų rūmų“ 1, 2.3 ir 2.4 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR, 2005. Žiūrėta 2023 m. spalio 2 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.370235847E60>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Šiaulių rajono apylinkės teismo prašymų ištirti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR, 2006 Žiūrėta 2022 m. rugsėjo 15 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.205171704990>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 85 straipsnio 3 dalies (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), 139 straipsnio 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 306 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. redakcija), 308 straipsnio (2006 m. birželio 1 d. redakcija) 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 324 straipsnio 12, 13 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 377 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. redakcija) 9 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 448 straipsnio 7 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 454 straipsnio 5, 6 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 460 straipsnio 4, 5 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 268 straipsnio 3 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 285 straipsnio 2, 5 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 286 straipsnio 1 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 288 straipsnio 4 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 289 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 325 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 358 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 119 straipsnio 2 dalies 1 punktas (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 119 straipsnio 5 dalis (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 120 straipsnio (2003 m. sausio 21 d. redakcija) 1 punktas (2002 m. sausio 24 d. redakcija), Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. vasario 19 d. dekretas Nr. 2067 „Dėl apygardos teismo teisėjo įgaliojimų pratęsimo“, Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. birželio 18 d. dekretas Nr. 128 „Dėl apygardų teismų skyrių pirmininkų skyrimo“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Vilniaus apygardos teismo teisėjas Konstantas Ramelis skiriamas šio teismo civilinių bylų skyriaus pirmininkui, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR, 2006. Žiūrėta 2022 m. rugsėjo 22 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.D6CFA5BCCCF8>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gruodžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo 5 straipsnio (2000 m. birželio 29 d. redakcija) 5 dalies, 6 straipsnio 1, 3, 4 dalių (2000 m. birželio 29 d. redakcija), 10 straipsnio (2000 m. birželio 29 d. redakcija) 1 dalies, 15 straipsnio (2000 m. birželio 29 d. redakcija) 1, 2 dalių, Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 31 straipsnio (2000 m. rugpjūčio 29 d. redakcija) 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.3D9CAADE9B4C>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. kovo 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos darbo kodekso 187 straipsnio 1 dalies, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. liepos 18 d. nutarimo Nr. 937 „Dėl minimaliojo darbo užmokesčio didinimo“ 1, 2 punktų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. kovo 24 d. nutarimo Nr. 316 „Dėl minimaliojo darbo

užmokesčio didinimo“ 1, 2 punktų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. balandžio 4 d. nutarimo Nr. 361 „Dėl minimaliojo darbo užmokesčio didinimo“ 1, 2 punktų (2005 m. balandžio 4 d., 2006 m. kovo 27 d. redakcijos), Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. kovo 27 d. nutarimo Nr. 298 „Dėl minimaliojo darbo užmokesčio didinimo“ 1 punkto (2006 m. kovo 27 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.F08D958AE1A2>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. gegužės 15 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 57 straipsnio 3 dalies (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymo 10 straipsnio 4 dalies (1999 m. lapkričio 25 d. redakcija), 11 straipsnio (1999 m. lapkričio 25 d. redakcija) 1, 2 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR, 2007. Žiūrėta 2023 m. spalio 2 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.602D8361D6F8>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. rugpjūčio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. vasario 27 d. nutarimo Nr. 222 "Dėl kandidato į Vyriausybės atstovus" atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymo 9 straipsniui“. TAR. Žiūrėta 2022 m. sausio 15 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A8A325569EDE>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 22 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 4 straipsnio (2002 m. liepos 2 d., 2004 m. lapkričio 4 d., 2005 m. gegužės 19 d., 2006 m. birželio 8 d. redakcijos) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR, 2007. Žiūrėta 2023 m. kovo 14 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8F494F4B79F6>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 7 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos antstolių įstatymo 45 straipsnio 3, 5 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2B356FED6654>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 22 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 24 d. nutarimu Nr. 966 „Dėl Priėmimo į valstybės tarnautojo pareigas tvarkos patvirtinimo“ (2002 m. birželio 24 d., 2002 m. rugpjūčio 29 d., 2003 m. birželio 3 d., 2003 m. lapkričio 25 d., 2005 m. spalio 28 d. redakcijos) patvirtintos Priėmimo į valstybės tarnautojo pareigas tvarkos atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo 3 straipsnio (2002 m. balandžio 23 d. redakcija) 1 daliai,

dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 24 d. nutarimu Nr. 966 „Dėl Konkursų į valstybės tarnautojo pareigas organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (2006 m. birželio 28 d. redakcija) patvirtinto Konkursų į valstybės tarnautojo pareigas organizavimo tvarkos aprašo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo 3 straipsnio (2002 m. balandžio 23 d., 2007 m. birželio 7 d. redakcijos) 1 daliai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 24 d. nutarimu Nr. 966 „Dėl Konkursų į valstybės tarnautojo pareigas organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (2007 m. rugsėjo 26 d., 2007 m. gruodžio 12 d. redakcijos) patvirtinto Konkursų į valstybės tarnautojo pareigas organizavimo tvarkos aprašo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo 3 straipsnio (2007 m. birželio 7 d. redakcija) 1 daliai“. TAR. Žiūrėta 2022 m. sausio 15 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.F509FB8BE2CF>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. gruodžio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų, Specialiųjų tyrimų tarnybos, valstybės saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros, Kalėjinų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 3 straipsnio 2 dalies (2000 m. liepos 13 d., 2005 m. gegužės 19 d. redakcijos), 11 straipsnio 5 dalies (2000 m. gruodžio 21 d. redakcija), 11 straipsnio 3 dalies (2005 m. gegužės 19 d. redakcija), Lietuvos Respublikos pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 12 dalies (2007 m. sausio 18 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR, 2008. Žiūrėta 2023 m. kovo 18 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8C14C3911417>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. gruodžio 11 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo 23 straipsnio 2 dalies (2002 m. balandžio 23 d., 2007 m. birželio 7 d. redakcijos) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR, 2009. Žiūrėta 2023 m. kovo 14 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.59D6EF983045>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. vasario 26 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. sausio 9 d. nutarimo Nr. 22 „Dėl pritarimo akcinės bendrovės „Lietuvos dujos“ valstybei nuosavybės teise priklausančių 34 procentų akcijų pirkimo–pardavimo sutarties, šios sutarties priedų, taip pat akcininkų sutarties projektams“ 1, 2 punktų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. kovo 18 d. nutarimo Nr. 292 „Dėl ilgalaikės gamtinių dujų tiekimo sutarties tarp akcinės bendrovės „Lietuvos dujos“ ir atvirosios akcinės bendrovės „Gazprom“ papildymo projekto“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR, 2010. Žiūrėta 2022 m. sausio 28 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.24BDA1D24400>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. balandžio 20 sprendimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. lapkričio 25 d., 2003 m. gruodžio 3 d., 2006 m. sausio 16 d., 2007 m. rugsėjo 26 d., 2007 m. spalio 22 d., 2007 m. lapkričio 22 d., 2008 m. gruodžio 24 d. nutarimų ir 2009 m. sausio 15 d. sprendimo nuostatų išaiškinimo“. TAR, 2010. Žiūrėta 2023 m. kovo 14 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.AE6D53F35F96>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. gegužės 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 16 straipsnio 2 dalies (2007 m. gruodžio 18 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Prezidento 2007 m. gegužės 29 d. dekreto Nr. 1K-988 „Dėl Valstybinės lošimų priežiūros komisijos nario atleidimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymo 26 straipsnio (2003 m. liepos 4 d. redakcija) 4 daliai“. TAR, 2010. Žiūrėta 2022 m. sausio 28 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.36015F1CCEB8>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. vasario 14 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teisėjų atlyginimų įstatymo (2008 m. lapkričio 6 d. redakcija) 4 straipsnio 2 dalies 2 punkto, 5 straipsnio 1 dalies, 6 straipsnio 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR, 2011. Žiūrėta 2023 m. kovo 14 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2D9A4E94A504>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. liepos 7 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymo (2003 m. gruodžio 16 d. redakcija) 16 straipsnio 2 dalies 13 punkto, 18 straipsnio 1 dalies 4 punkto, Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statuto patvirtinimo įstatymu patvirtinto Vidaus tarnybos statuto 28 straipsnio (2007 m. gegužės 15 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR, 2011. Žiūrėta 2023 m. vasario 15 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.795349094022>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. vasario 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teisės aktų nuostatų, kuriomis reguliuojamas pensijų perskaičiavimas ir mokėjimas valstybėje susidarius itin sunkiai ekonominei, finansinei padėčiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR, 2012. Žiūrėta 2023 m. kovo 14 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.283C5534621A>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. vasario 22 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 3 dalies (2007 m. sausio 18 d. redakcija) 1 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR, 2013. Žiūrėta 2023 m. kovo 18 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.27224DEA3C0D>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. liepos 1 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymų nuostatų, kuriomis nustatyti sumažinti valstybės tarnautojų ir teisėjų atlyginimai valstybėje susidarius itin sunkiai ekonominei, finansinei padėčiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR, 2013. Žiūrėta 2023 m. kovo 14 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.00C6B87E13AF>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2015 m. rugsėjo 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 68 straipsnio 3 dalies ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. liepos 8 d. nutarimo Nr. 511 „Dėl biudžetinių įstaigų ir organizacijų darbuotojų darbo apmokėjimo tvarkos tobulinimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR, 2015. Žiūrėta 2023 m. kovo 15 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/9c3951a066a411e58e1ab2c84776483b>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinių pensijų įstatymo 3 straipsnio 1 dalies (2009 m. gruodžio 8 d. redakcija) nuostatos atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR, 2015. Žiūrėta 2023 m. kovo 14 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/c1defe3094411e5a6f4e928c954d72b>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2016 m. liepos 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. rugpjūčio 11 d. nutarimu Nr. 728 patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės darbo reglamento 96 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymui ir bylos dalies nutraukimo“. TAR, 2016. Žiūrėta 2023 m. sausio 19 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/c77a730044e111e6bd3bfefc575ccac4>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2016 m. spalio 27 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo 23 straipsnio 2 dalies ir 26 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR, 2016. Žiūrėta 2023 m. kovo 15 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/908182409c4211e69ad4c8713b612d0f>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2017 m. vasario 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto 227 straipsnio (2004 m. lapkričio 9 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR, 2017. Žiūrėta 2023 m. kovo 21 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/b70fc240fa8011e68034be159a964f47>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2018 m. kovo 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR, 2018.

Žiūrėta 2023 m. sausio 19 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/0f7bd7c022cb11e88e8fef3b3f51dc2f>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2018 m. birželio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos karo prievolės įstatymo 41 straipsnio 1 dalies 3 punkto, Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo 11 straipsnio 2 dalies ir 13 straipsnio 2 dalies nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR. Žiūrėta 2022 m. sausio 15 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/b997ec50697d11e8ac27abd8fa093003>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. balandžio 18 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymo, Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo ir Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statuto nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR. Žiūrėta 2022 m. sausio 15 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/194ffbe061c311e99676cb74c51fe1f4>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. gruodžio 11 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. rugsėjo 28 d. nutarimo Nr. 960 „Dėl J. Miliaus atleidimo iš Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus pareigų“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymui“. TAR, 2020. Žiūrėta 2023m. vasario 17 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/8ea7bb703ba211eb8d9fe110e148c770>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2021 m. balandžio 14 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statuto 9 straipsnio 2 dalies 1 punkto nuostatos atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR, 2021. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/fc2ffed09d1511eb9fecb5ecd3bd711c>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2021 m. liepos 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 3 dalies 1 punkto (2015 m. birželio 25 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR, 2021. Žiūrėta 2023 m. balandžio 2 d., <https://e-tar.lt/portal/lt/legalAct/b3d98930e61211eb9f09e7df20500045>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2021 m. gruodžio 22 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo (2018 m. birželio 29 d. redakcija) 40 straipsnio 1 dalies 3 punkto, 41 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR, 2021. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/987a5d70633711eca9ac839120d251c4>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2022 m. spalio 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statuto (2018 m. birželio 29 d. redakcija) 9 straipsnio 2 dalies 2

punkto, 9 straipsnio 2 dalies (2021 m. gruodžio 23 d. redakcija) 3 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR, 2022. Žiūrėta 2023 m. vasario 27 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/af8b39d0507b11edbc04912defe897d1>.

Tarptautiniai teisės aktai, Lietuvos Respublikos įstatymai ir kiti norminiai teisės aktai

Jungtinių Tautų Visuotinėje žmogaus teisių deklaracija. LRS. Žiūrėta 2023 m. kovo 21 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.278385>.

Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas. LRS. Žiūrėta 2023 m. kovo 21 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.174850>.

Europos socialinė chartija (pataisyta). LRS. Žiūrėta 2023 m. kovo 23 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.42260>.

Lietuvos Respublikos Prezidento įstatymas. TAR, 1993. Žiūrėta 2023 m. kovo 8 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.438A78A26F38/asr>.

Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas. TAR, 1994. Žiūrėta 2023 m. balandžio 1 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.D0CD0966D67F/asr>.

Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymas. TAR, 1997. Žiūrėta 2022 m. gegužės 24 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C0E550D6ADF0/asr>.

Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas. TAR, 1999. Žiūrėta 2022 m. sausio 9 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.D3ED3792F52B/asr>.

Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas. TAR, 1999. Žiūrėta 2023 m. vasario 24 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0BDFFD850A66/asr>.

Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas. TAR, 2002. Žiūrėta 2022 m. gegužės 24 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.4DBDE27621A2/asr>.

Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas. TAR, 2003. Žiūrėta 2022 m. gegužės 24 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0CC6CB2A9E42/asr>.

Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statuto patvirtinimo įstatymas. TAR, 2003. Žiūrėta 2023 m. kovo 18 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.4FC026AC03AE/asr>.

„Valstybės tarnautojų pareigybių aprašymo ir vertinimo metodika“. TAR, 2018. Žiūrėta 2023 m. vasario 2 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/d1d27480f6ee11e89fcaa4a4a9822176/asr>.

Lietuvos Respublikos pareiginės algos (atlyginimo) bazinio dydžio įstatymo projektas. LRS, 2022. Žiūrėta 2023 m. kovo 17 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/c2b6fa4042ec11edbf47f0036855e731>.

Valstybės tarnybos įstatymo Nr. VIII-1316 pakeitimo įstatymo projektas (nauja redakcija). LRS, 2022. Žiūrėta 2023 m. kovo 28 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/5440126064a511edad44ca0eeb008140?jfwid=p0if0g33r>.

„Dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“. TAR, 2020. Žiūrėta 2023 m. kovo 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/973c87403bc311eb8c97e01ffe050e1c>.

„Dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano patvirtinimo“. TAR, 2021. Žiūrėta 2023 m. kovo 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/bef7d43286fe11eb998483d0ae31615c?jfwid=i3h7ws9m4>.

„Aiškinamasis raštas dėl įstatymų projektų 2022-11-15 Reg. Nr. XIVP-2066(3) - XIVP-2103(3)“. LRS, 2022. Žiūrėta 2023 m. kovo 17 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/c78161c064a511edad44ca0eeb008140?jfwid=p0if0g33r>.

Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymas. TAR, 1995. Žiūrėta 2022 m. gegužės 19 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.3EFC5919D726>.

Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas, 1999-2002 m. galiojusi redakcija. TAR, 1999. Žiūrėta 2022 m. gegužės 19 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.D3ED3792F52B>.

Teismų sprendimai

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje C-188/89 A. *Foster and others v British Gas plc*. 1990. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61989CJ0188>.

Lietuvos Respublikos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. gegužės 11 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A438-1743/2009. *Eteismai.lt*. Žiūrėta 2023 m. vasario 2 d. <https://eteismai.lt/byla/154433707567150/A-438-1743-09>.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. balandžio 11 d. sprendimas byloje Nr. A-675-143/2017. *Eteismai.lt*. Žiūrėta 2023 m. vasario 2 d. <https://eteismai.lt/byla/153527504964312/A-675-143/2017>.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. liepos 2 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A¹⁴³-1105/2014. TAR, 2014. Žiūrėta 2023 m. vasario 2 d. <https://e-tar.lt/portal/lt/legalAct/LITEKO.71D75C92C596>.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. balandžio 11 d. sprendimas byloje Nr. A-675-143/2017. *Eteismai.lt*. Žiūrėta 2023 m. vasario 2 d. <https://eteismai.lt/byla/153527504964312/A-675-143/2017>.

Mokslinė ir kita specialioji literatūra

Bakaveckas, Audrius. *Administracinė teisė: teorija ir praktika*. Vilnius: MES, 2012.

Bakaveckas, Audrius. *Lietuvos vykdomoji valdžia: monografija*. Vilnius: Eugrimas, 2007.

Beliūnienė, Lina. „Viešojo intereso išskirtinumo pagrindimas Lietuvos konstitucinėje jurisprudencijoje“. Iš *Viešojo intereso atpažinimo problema Lietuvos teisėje: kriterijai ir aspektai*, Milda Burnytė, ir kt. Vilnius: Lietuvos teisės institutas (2015).

Buišienė, Ona. „Valstybės valdžių ir valstybės institucijų sistemų konstituciniai pagrindai“. Iš *Lietuvos konstitucinė teisė*, Vytautas Sinkevičius ir kt. 427-441. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2022.

Deimantas Pleskys ir Jūratė Guščinskienė, „Moterų karių karjera Lietuvos kariuomenėje: moterų puskarininkų nuomonė“, *Viešoji politika ir administravimas*, 3/2021 (2021): 351-367.

Deviatnikovaitė, Ieva. „Viešasis interesas, viešosios paslaugos ir sutartys kaip viešojo administravimo turinys“. *Jurisprudencija*, 26(2) (2019).

Deviatnikovaitė, Ieva. *Administracinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2021.

Deviatnikovaitė, Ieva. *Užsienio šalių ir Europos sąjungos administracinė teisė*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2017).

Gadeikytė, Skirmantė. „Asmenų teisėtų lūkesčių problema ginant viešąjį interesą“. *Teisės problemos*, 1 (87) (2015): P. 117-132.

Glebovė, Neringa. „Karjeros valstybės tarnautojo garantijos“. Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2012. <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:1969659/datastreams/MAIN/content>.

Glebovė, Neringa. „Valstybės tarnybos sampratos ypatumai ir valstybės tarnautojo statuso ypatumai“. *Teisė*, 76 (2010): 130-148.

Jarašiūnas, Egidijus. „Lietuvos valstybė kaip konstitucinės teisės institutas“. Iš *Lietuvos konstitucinė teisė*, Vytautas Sinkevičius ir kt., 217-246. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2022), 220-224.

Kūris, Egidijus. „Viešasis interesas: teisėkūra ir konstitucinė jurisprudencija“. *Notariatas*, 13 (2012): 48-54.

Matulionis, Arvydas. „Socialinė grupė“. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Žiūrėta 2023 m. kovo 9 d. <https://www.vle.lt/straipsnis/socialine-grupe/>.

Melnikas, Borisas, ir kt., *Saugumo iššūkiai: kolektyvinė monografija*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2020.

Mužilaitė, Sigita. „Valstybės tarnybos konstitucinė samprata“. Magistro baigiamasis darbas, Vilniaus Universitetas, 2012. <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:2018912/datastreams/MAIN/content>.

Puškorius, Stasys. „Viešasis administravimas kuriant informacinę visuomenę“. Iš *Viešojo sektoriaus institucijų administravimas, kolektyvinė monografija*, Stasys Puškorius ir kt., 10-67. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002.

Striuogienė, Milana. „Teisinių darbo ir valstybės tarnybos santykių atskyrimo problematika“. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*, 9 (2013): 255-271.

Vaičaitis, Vaidotas A. „Konstitucinė valstybės tarnybos samprata ir valstybės tarnybos tobulinimo koncepcija“. *Teisė*, 78 (2011): 119-136.

Vaičaitis, Vaidotas A. „Konstitucinė valstybės tarnybos samprata ir valstybės tarnybos tobulinimo koncepcija“. *Teisė*, 78 (2011): 119-136.

Vaičaitis, Vaidotas ir Paulius Jurčys. „Biurokratinė valstybės tarnybos ir centralizuoto viešojo valdymo samprata bei Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimo argumentavimo stilius“. *Justitia*, 1(55) (2005): 56-63.

Vaičaitis, Vaidotas ir Paulius Jurčys. „Biurokratinė valstybės tarnybos ir centralizuoto viešojo valdymo samprata bei Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimo argumentavimo stilius“. *Justitia*, 1(55) (2005): 56-63.

Žukauskas, Edvardas ir Aleksandras Minkevičius. „Valstybės tarnybos reguliavimo problemos“. *Viešojo politika ir administravimas*, 13, 4 (2014): 557-572.

Internetiniai šaltiniai

„Atviri valstybės tarnybos duomenys“. Viešojo valdymo agentūra. Žiūrėta 2023 m. kovo 28 d. <https://statistika.vtd.lt/index.html>

„Dabartinės lietuvių kalbos žodynas“. Žiūrėta 2023 m. vasario 6 d. <https://ekalba.lt/dabartines-lietuviu-kalbos-zodynas/>.

„Duomenys apie konkursus į valstybės tarnybą“. Viešojo valdymo agentūra. Žiūrėta 2023 m. kovo 28 d. <https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiNGI3NDA1YmUtZjg5OS00NTkxLTg0ZWUtMTlhNjFlN2I5YTdmIiwidCI6IjU4OWQxYzFiLWUyMzgtNDVIYi1iOGIyLTczMWRLYWVhMWViMSIsImMiOjh9&pageName=ReportSection>.

„G. Nausėda apie valstybės tarnybos reformą: tarnautojų garantijų „negalime išmesti į šiukšlių kibirą“. *Verslo žinios*, 2023 m. kovo 9 d. Žiūrėta 2023 m. kovo 9 d. <https://www.vz.lt/verslo-aplinka/2023/03/09/g-nauseda-apie-valstybes-tarnybos-reforma-tarnautoju-garantiju-negalime-ismesti-i-siukšliu-kibira>.

„General Multilingual Environmental Thesaurus“. Žiūrėta 2023 m. kovo 3 d. <https://www.eionet.europa.eu/gemet/lt/concept/5783>.

„Labiausiai valstybės tarnyba pasitiki politikai, mažiausiai – žiniasklaida“. *Valstybės tarnybos portalas*, 2016 m. gruodžio 13 d. <https://portalas.vtd.lt/lt/news/visuomenei/labiausiai-valstybes-tarnyba-pasitiki-politikai-maziausiai-ziniasklaida-668.html>.

„Neįgyvendinus valstybės tarnybos pertvarkos šalies lauks stagnacija“. Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2022 m. rugsėjo 14 d. <https://lrv.lt/lt/naujienos/neigyvendinus-valstybes-tarnybos-pertvarkos-salies-lauks-stagnacija>.

„NSGK posėdyje kilo diskusija dėl valstybės tarnybos reformos: socialdemokratė pateikė du pasiūlymus“. *Delfi.lt*, 2023 m. sausio 8 d. Žiūrėta 2023 m. kovo 9 d.

<https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/nsgk-posedyje-kilo-diskusija-del-valstybes-tarnybos-reformos-socialdemokrate-pateike-du-pasiulymus.d?id=92225275>.

„Personalo valdymas“. *Viešojo valdymo agentūra*. Žiūrėta 2023 m. kovo 14 d. <https://portalas.vtd.lt/lt/personalo-valdymas-250.html>.

„Profsajunga: valstybės tarnybos reforma – tai nepagrįsti ir neargumentuoti siūlymai pabloginti tarnautojų sąlygas“. *Delfi.lt*, 2022 m. spalio 3 d. Žiūrėta 2023 m. kovo 9 d. <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/profsajunga-valstybes-tarnybos-reforma-tai-nepagristi-ir-neargumentuoti-siulymai-pabloginti-tarnautoju-salygas.d?id=91372521https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/profsajunga-valstybes-tarnybos-reforma-tai-nepagristi-ir-neargumentuoti-siulymai-pabloginti-tarnautoju-salygas.d?id=91372521>.

„Tarptautinių žodžių žodynas“. Žiūrėta 2022 m. gruodžio 15 d. <https://tzz.lt/p/principas/>.

„Valstybės įmonės „Regitra“ įstatai“. VĮ „Regitra“, 2017. Žiūrėta 2023 m. vasario 24 d. https://www.regitra.lt/uploads/documents/files/Teises%20aktai/1V-630_RedakcijaNr_3.pdf.

„Valstybės reforma: lūžis ar tik pudra“. *Diena.lt*, 2022 m. rugsėjo 10 d. <https://m.diena.lt/naujienos/lietuva/politika/valstybes-reforma-luzis-ar-tik-pudra-1094611>.

„Viešojo sektoriaus ataskaita 2016-2019 m.“. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija. Žiūrėta 2023 m. kovo 27 d. https://strata.gov.lt/images/tyrimai/2020-metai/geresnis-valdymas/202009_viesojo_sektoriaus_ataskaita.pdf.

„VTEK sprendimai“. Vyriausioji tarnybinės etikos komisija. Žiūrėta 2023 m. balandžio 2 d. <https://pinreg.vtek.lt/app/vtek-sprendimai>.

Liaudginaitė, Eglė. *Konstituciniai valstybės tarnybos pagrindai* (Magistro baigiamasis darbas). Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, 2023.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuota konstitucinė jurisprudencija valstybės tarnybos tema ir atskleista, kaip Konstitucinio Teismo suformuotos nuostatos (ne)atsiskleidžia ordinarinėje teisėje. Darbe nagrinėjama valstybės tarnybos samprata teisės mokslo ir konstitucinėje doktrinoje, valstybės tarnybos pagrindai Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. Įvertinta, kaip Konstitucinio Teismo suformuluotos nuostatos realizuojamos ordinarinėje teisėje.

Reikšminiai žodžiai: valstybės tarnyba, konstituciniai pagrindai, valstybės tarnybos samprata.

Liaudginaitė, Eglė. *Constitutional Foundations of Civil Service* (master thesis). Vilnius: Mykolas Romeris University, 2023.

ANNOTATION

The master's thesis analysed the constitutional jurisprudence on the topic of civil service and revealed how the provisions formed by the Constitutional Court are (not) revealed in ordinary laws. The work examines the concept of civil service in legal science and constitutional doctrine, the foundations of civil service in the jurisprudence of the Constitutional Court. It was assessed how the provisions formulated by the Constitutional Court are implemented in ordinary law.

Key words: civil service, constitutional foundations, concept of civil service.

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA

Magistro baigiamojo darbo „Konstituciniai valstybės tarnybos pagrindai“ tikslas – sistemiškai išanalizuoti konstitucinę jurisprudenciją ir atskleisti, kaip Konstitucinio Teismo suformuotos nuostatos (ne)atsiskleidžia ordinariniuose įstatymuose. Darbe nagrinėjama valstybės tarnybos samprata teisės mokslo doktrinoje, valstybės tarnybos pagrindai Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. Taip pat įvertinta, kaip Konstitucinio Teismo suformuluotos nuostatos realizuojamos ordinarinėje teisėje.

Pirmajame skyriuje atskleidžiama valstybės tarnybos samprata Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje, teisės mokslininkų darbuose. Konstitucinėje doktrinoje valstybė tarnyba – tai tarnyba Lietuvos valstybei ir pilietinei Tautai. Tai yra valstybės tarnautojų profesinė veikla, susijusi su viešojo intereso garantavimu. Valstybės tarnautojai priima sprendimus vykdant viešąjį administravimą ir teikiant viešąsias paslaugas. Valstybės tarnyba yra būtina, kad būtų užtikrintos žmogaus teisės ir laisvės bei garantuotas viešasis interesas. Viešojo intereso užtikrinimas yra konstituciškai pagrįstas valstybės tarnybos sistemos veikimo imperatyvas. Viešojo intereso ir asmens autonominio intereso pusiausvyra yra svarbi ir turi būti siekiama teisingos pusiausvyros tarp asmens teisių ir laisvių ir viešojo intereso užtikrinimo. Tai yra konstitucinės vertybės, kurios privalo būti derinamos. Valstybė yra svarbiausias žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo garantas, bet ji yra ir subjektas, kuris potencialiai gali pažeisti šias teises ir laisves. Todėl valdžių padalijimo principas yra demokratinių valstybių santvarkos kertinis elementas, nes jis padeda užtikrinti žmogaus teises.

Antrajame skyriuje apžvelgiama valstybės tarnybos sistema, kurią sudaro institucijos ir įstaigos, valstybės tarnautojai ir viešojo administravimo veikla. Remiamasi administracinės teisės mokslininkų įžvalgomis ir įstatymų normomis. Administracinės teisės požiūriu, valstybės tarnyba yra valstybės ir savivaldybių institucijose ir įstaigose pareigas einančių asmenų profesinė veikla, kuria atliekamos viešojo administravimo funkcijos arba užtikrinamas diplomatinės tarnybos institucijų ar prekybos atstovybių užsienyje funkcionavimas, arba padedama valstybės ar vietos valdžią įgyvendinantiems asmenims atlikti jiems nustatytas funkcijas, išskyrus ūkinio ir (ar) techninio pobūdžio funkcijas.

Trečiajame skyriuje analizuojami valstybės tarnautojo statuso ypatumai, suformuluoti Konstitucinio Teismo. Čia atskleidžiami kai kurie Aštuonioliktosios Vyriausybės planuojamos valstybės tarnybos reformos aspektai ir prognozuojamas jų poveikis valstybės tarnautojams ir visai valstybės tarnybos sistemai.

Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad pagal Konstituciją pakankamai daug reikšmingų valstybės tarnybos aspektų turi būti nustatyta įstatymu: valstybės tarnybos sistemos

modelis, organizavimo būdai, tam tikri valstybės tarnautojų statuso ypatumai. Įstatymų leidėjas gali pasirinkti, kokia bus valstybės tarnautojų darbo apmokėjimo sistema, kaip užsienio šalių piliečiai galės įgyvendinti teisę lygiomis sąlygomis stoti į valstybės tarnybą, valstybės tarnautojų atrankos procedūrinius ypatumus ir kita. Nors įstatymais yra įtvirtinta dauguma konstitucinių imperatyvų valstybės tarnybai, tačiau ne visi, pvz., nėra numatytas reikalavimas kandidatams į valstybės tarnybą išmanyti Konstituciją ir teisės sistemos pagrindus (įskaitant žmogaus teisių ir laisvių katalogą), nenumatyti aiškūs kriterijai nustatyti valstybės tarnautojų lojalumą Lietuvos valstybei ir jos konstitucinei santvarkai.

Aštuonioliktosios Vyriausybės planuojamoje valstybės tarnybos reformoje ryškiausi planuojami pakeitimai (karjeros valstybės tarnautojų atrankos decentralizavimas, darbo apmokėjimo sistemos keitimas, didesnių valstybės tarnautojų socialinių garantijų panaikinimas ir kt.) galimai susilpnins valstybės tarnybos sistemą ir nerealizuos konstitucinio valstybės tarnybos efektyvumo imperatyvo.

SUMMARY

The purpose of the master's thesis "Constitutional Foundations of Civil Service" is to systematically analyse constitutional jurisprudence and reveal how the provisions formed by the Constitutional Court are (not) revealed in ordinary laws. The work examines the concept of civil service in the doctrine of legal science, the foundations of civil service in the jurisprudence of the Constitutional Court. It was also assessed how the provisions formulated by the Constitutional Court are implemented in ordinary law.

The first chapter reveals the concept of civil service in the jurisprudence of the Constitutional Court, in the works of legal scholars. In the constitutional doctrine, state service is service to the Lithuanian state and the citizen nation. This is the professional activity of civil servants related to guaranteeing the public interest. Civil servants make decisions in the course of public administration and provision of public services. Civil service is necessary to ensure human rights and freedoms and guarantee the public interest. Ensuring the public interest is a constitutionally based imperative for the operation of the civil service system. The balance between the public interest and the individual's autonomous interest is important and must be aimed at ensuring a fair balance between the rights and freedoms of the individual and the public interest. These are constitutional values that must be reconciled. The state is the most important guarantor of ensuring human rights and freedoms, but it is also an entity that can potentially violate these rights and freedoms. Therefore, the principle of separation of powers is a key element of the system of democratic states, as it helps to ensure human rights.

The second chapter reviews the civil service system, which consists of institutions and bodies, civil servants and public administration activities. It is based on the insights of administrative law scholars and legal norms. From the point of view of administrative law, civil service is the professional activity of persons holding positions in state and municipal institutions and bodies, which perform public administration functions or ensure the functioning of diplomatic service institutions or trade missions abroad or help persons exercising state or local authority to perform the functions assigned to them, with the exception of economic and/or functions of a technical nature.

The third chapter analyses the peculiarities of the status of a civil servant formulated by the Constitutional Court. Some aspects of the civil service reform planned by the Eighteenth Government are revealed here and their impact on civil servants and the entire civil service system is predicted.

The Constitutional Court has stated that, according to the Constitution, a sufficient number of significant aspects of the civil service must be established by law: the model of the civil service system, methods of organization, certain features of the status of civil servants. The legislator can choose what will be the payment system for civil servants, how citizens of foreign countries will be able to exercise the right to join the civil service under equal conditions, the procedural features of the selection of civil servants, and others. Although most of the constitutional imperatives for the civil service are enshrined in the laws, but not all, for example, there is no requirement for civil service candidates to know the Constitution and the basics of the legal system (including the catalogue of human rights and freedoms), there are no clear criteria for determining the loyalty of civil servants to the state of Lithuania and its constitutional order.

In the civil service reform planned by the Eighteenth Government, the most prominent planned changes (decentralization of the selection of career civil servants, changes in the wage system, abolition of social guarantees for larger civil servants, etc.) will possibly weaken the civil service system and will not realize the constitutional imperative of civil service efficiency.